

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE BANKA KREDİLERİ ÜZERİNDEKİ VERGİ
YÜKÜNÜN VE EKONOMİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sadık ÜNLÜ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Duran BÜLBÜL**

Ankara-2013

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE BANKA KREDİLERİ ÜZERİNDEKİ VERGİ
YÜKÜNÜN VE EKONOMİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sadık ÜNLÜ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Duran BÜLBÜL**

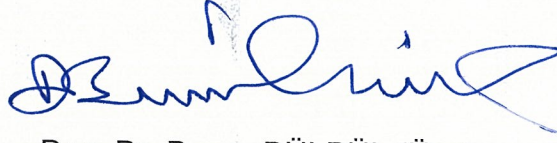
Ankara-2013

ONAY

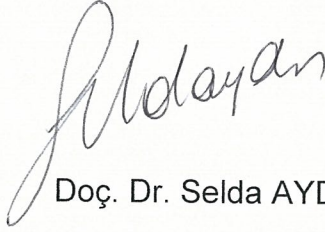
Sadık ÜNLÜ tarafından hazırlanan **“Türkiye’de Banka Kredileri Üzerindeki Vergi Yükünün Ve Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi”** başlıklı bu çalışma, 26.11.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ (Başkan)

Doç. Dr. Duran BÜLBÜL (Üye)

Doç. Dr. Selda AYDIN (Üye)

ÖZET

ÜNLÜ, Sadık. “Türkiye’de Banka Kredileri Üzerindeki Vergi Yükünün Ve Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Bankalar, mevcut kaynaklarını ve piyasadan sağladıkları mevduat vb. kaynakları piyasa olanaklarına göre değerlendirerek karını maksimize etmeye ve rakipleri ile rekabet etmeye çalışırken, kısacası ekonomik birimlerin ihtiyaç duyduğu finansal araçları sunarak fonksiyonlarını yerine getirirken bir yandan da devletin kamusal nitelikli vergi ve mali yük ve ödevlerine maruz kalmaktadır.

Bankaların gelirleri; kaynaklarını plase ederek kazandıkları faiz geliri ve bankacılık hizmet gelirleri olan operasyonel gelirlerden oluşmaktadır. Birer ticari işletme olan bankalar, karlarını maksimize edebilmek için kaynak maliyetlerini minimize ve gelirlerini maksimize etmek durumundadırlar. Tamda bu noktada devletin bankalara yüklediği vergi ve mali yüklerle karşılaşmaktadır.

Karşılaştıkları bu yükler, bankaların operasyonel maliyet ve yüklerini artırdığı gibi, bir yandan da kaynak maliyetini ve piyasa ürün (kredi)fiyatlarını yükseltmektedir. Bankalar bu yüklerin bir kısmını direkt müşterilerden tahsil ederek, bir kısmını da verginin yansıması kuralları çerçevesinde, piyasa şartlarının elverdiği ölçüde ürün fiyatlarına yansıtarak karını artırmaya çalışırlar.

Ancak, globalleşen dünyamızda finans piyasasında, vergi ve mali yükler açısından yükü fazla olan piyasalardan, gerek iç gerekse dış piyasalara kaçış meydana gelmektedir. Dolayısıyla tasarrufların doğru kanallara yönelmesi ters yönde etkilenmektedir.

Finans piyasası üzerine yüklenen vergi ve mali yükler, kredi fiyatlarını her halde etkileyeceğinden, enflasyon, yatırımlar, ekonomik büyüme, ekonomik büyüme ve daralma, bütçe gelirleri ve sektörel birçok olumsuz

yansımalar meydana getirir. Para politikası aracı olarak kullanılan bazı vergi ve mali yükler bu maksatla kullanılabilir.

Çalışmamızda bankacılık sektörü üzerindeki vergi ve mali yükler ortaya konularak, bunların kredileri üzerine nasıl yansıtıldığı ve bunun ülke ekonomisi üzerine etkileri araştırılmış ve ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız sonucunda; bankacılık sektörü, dolayısıyla banka kredileri üzerinde çok fazla vergi ve mali yük olduğu, bu durumun bankacılık sektörünü gerek operasyonel olarak gerekse kredi fiyatlaması açısından çok fazla etkilediği ortaya çıkmaktadır. Bankaların kaynak amaçlı gönüllü tahsilatları da eklendiğinde devletin topladığı vergi ve mali yükler tamamen bankalar üzerinden tahsil edileceği düşünülebilir.

Krediler üzerine yansıyan söz konusu vergi mali yüklerin azaltılması, ülke ekonomisi ve yatırımlar üzerinde olumlu etkilerinin olacağı muhakkaktır. Oluşan vergi kaybı ise genişleyen ekonomi, artan yatırımlar ve istihdam sonucunda telafi edilebileceği düşünülmektedir. Mali işlemlerden alınan vergilerin indirilmesi yoluyla fon edinme maliyetlerinin düşürülmesi, bütçe dengesi gözetilmek kaydıyla, kısa vadede sonuç verebilecek bir önlem olarak görünmektedir.

Anahtar Kelimeler:

1. Banka ve Krediler
2. Vergi ve Mali Yük
3. Vergi ve Mali Yük Yansıması
4. Kredi de fiyatlama
5. Ekonomik etkiler

ABSTRACT

ÜNLÜ, Sadık. "The Analysis and The Evaluation of The Tax Burden on Bank Loans and Its Economic Impact in Turkey ", Master's Thesis, Ankara, 2013.

While the banks, are trying to maximise their profits by evaluating their available assets and what they obtain from bank accounts according to the market conditions and competing against the rivals, in short presenting their functions by providing the economic units with the financial tools that they need, at the same time they are subjected to tax, financial burden and responsibilities imposed on them by the state.

The income of the banks composed of the interest income obtained by placing the bank resources and the oprational income derived from the banking services. As the banks are commercial entities, in order to maximise their profits, they have to minimise resorce costs and maximise their incomes. At this point, they are faced with tax and certain financial burdens imposed on them by the state.

All the financial burdens the banks are faced with not only increase the operational costs and the burdens but also raise the resource costs and the price of the market object (credits). The banks charge their customers with a portion of such financial burdens and they try to increase their profits by reflecting some of these costs to the credit prices within the frame of tax reflection rules.

Howeever, in financial markets within the globalising world there is a financial escape to both the domestic and the foreign markets because of the heavy loads of tax and financial burdens on the financial market. As a result, savings going in to the right channels are adversely affected.

Obviously, all the taxes and finacial burdens on the fiancial market will increase the price of bank credits. This will cause many negative reflections on inflation, investments, economic growth, economic tightening, budget

income and banking sector. Some tax and financial burdens that are used as tools of monetary policy can be implemented for this purpose.

In our study, the tax and various financial burdens on the banking sector have been the centre of attention and the reflection of such burdens on bank loans and credit pricing with the effects of those burdens on the country's economy have been researched and the results have been tried to be known.

The result of our study has shown that there is too much tax and financial burden on the banking sector and this situation affects banking a lot in terms of banking operations and credit pricing. When the voluntary collection of banks, aimed at increasing the resource, is added it can be thought that the total collection of tax and financial burdens for the state will be realised from the banks.

There is no doubt that lowering the financial burden of tax on bank credits will have positive effects on the country's economy and investments. The resulting loss of revenue from tax can be compensated by expanding economy, increased investment and employment. Lowering the cost of obtaining funds by the way of lowering the taxes taken from the financial operations seems to be a good short term measure to result with the condition of watching the budget balance.

Keywords:

1. Banking and Loans
2. Tax and Fiscal Costs
3. Tax and Financial Load Image
4. Loan pricing
5. Economic impacts

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ VE VERGİ YÜKÜ KAVRAMLARI

1.1. KREDİ KAVRAMI TÜRLERİNE İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR	2
1.1.1. Kredi Kavramı	2
1.1.2. Kredi Türleri	3
1.1.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler	4
1.1.2.1.1. Nakdi Krediler	4
1.1.2.1.2. Gayri Nakdi Krediler	5
1.1.2.2. Vadeleri Açısından Krediler	5
1.1.2.2.1. Kısa Vadeli Krediler	5
1.1.2.2.2. Orta Vadeli Krediler	6
1.1.2.2.3. Uzun Vadeli Krediler	6
1.1.2.3. Veriliş Amaçları Açısından Krediler	6
1.1.2.3.1. Yatırım Kredileri	6
1.1.2.3.2. Donatım Kredileri	7
1.1.2.3.3. İşletme Kredileri	7
1.1.2.3.4. Tüketim Kredileri	7
1.1.2.4. Teminatları Açısından Krediler	7
1.1.2.4.1. Teminatsız Krediler	7
1.1.2.4.2. Teminatlı Krediler	8
1.1.2.5. Nitelikleri (Kredilendirilen Kesim) Açısından Krediler	8
1.1.2.5.1. Tüketici Kredileri (Bireysel)	8
1.1.2.5.2. Ticari Krediler	8

1.1.2.5.3. Kredi Kartları	9
1.2. VERGİ YÜKÜ VE TÜRLERİNE İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR.	9
1.2.1. Kavramsal Tanım Ve Açıklamalar.....	9
1.2.2. Vergi Yüğü	10
1.2.2.1. Genel Olarak	10
1.2.2.2. Vergi Yüğü Türleri	11
1.2.2.2.1. Toplam Vergi Yüğü	11
1.2.2.2.2. Toplumsal Vergi Yüğü	12
1.2.2.2.3. Bölgesel Vergi Yüğü	12
1.2.2.2.4. Sektörsel Vergi Yüğü	12
1.2.2.2.5. Gelir Gruplarına Göre Vergi Yüğü	12
1.2.2.2.6. Kişisel Vergi Yüğü	13
1.2.2.2.7. Net Vergi Yüğü	13
1.2.2.2.8. Gerçek Vergi Yüğü	13
1.3. VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE SORUMLULUĞU	13

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ VERGİ VE MALİ YÜKLER

2.2. VERGİLER VE HARÇLARDAN KAYNAKLANAN MALİ YÜKLER	16
2.2.1. Kurumlar Vergisi	17
2.2.1.1. Verginin Konusu	18
2.2.1.2. Vergiyi Doğuran Olay, Matrah ve Oran.....	18
2.2.1.3. Vergiye Tabi İşlemler	19
2.2.1.3.1. Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri Üzerinden Yapılacak Tevkifat	20
2.2.1.3.2. Eurobond Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi.....	21
2.2.1.3.3. Mevduat Faizlerinin Vergilendirilmesi	21
2.2.1.3.4. Tam Mükellef Kuruluşlara Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi	23
2.2.1.3.5. Dar Mükellef Kuruluşlara Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi	25

2.1.1.4. Beyanname ve Verginin Ödenmesi	28
2.1.2. Gelir Vergisi Stopajı ve Diğer Stopaj Yükümlülükleri	30
2.1.2.1. Gelir Vergisi	30
2.1.2.2. Verginin Konusu	30
2.1.2.3. Vergiyi Doğuran Olay, Matrah ve Oran.....	31
2.1.2.4. Vergiye Tabi İşlemler	31
2.1.2.4.1. Aylık Ücretlerin Vergilendirilmesi	31
2.1.2.4.2. Ücret Sayılan Diğer Ödemelerin Vergilendirilmesi.....	32
2.1.2.4.3. Serbest Meslek Kazancı Ödemelerinin Vergilendirilmesi	34
2.1.2.4.4. Bilirkişi, Resmi Arabulucular ve Tanıklara Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi.....	35
2.1.2.4.5. Birden Fazla Takvim Yılına Yaygın İnşaat ve Onarım İşleri Karşılığı Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi	35
2.1.2.4.6. Mal ve Hakların Kiralanması Karşılığı Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi.....	36
2.1.2.4.7. Mevduat Faizleri ve Repo Gelirleri, Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri, Menkul Kıymet Yatırım Fonları Üzerinden Yapılacak Tevkifat.....	36
2.1.2.4.7.1. Mevduat Faizleri ve Repo Gelirleri Üzerinden Yapılacak Tevkifat	38
2.1.2.4.7.2. Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri Üzerinden Yapılacak Tevkifat	40
2.1.2.4.7.3. Sermaye Piyasası Kanununa Göre Kurulan Menkul Kıymet Yatırım Fonları Üzerinden Yapılacak Tevkifat	41
2.1.2.4.8. Belge Veremeyen Hizmet Erbabına Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi.....	43
2.1.2.5. Beyanname ve Verginin Ödenmesi	43
2.1.3. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV).....	44
2.1.3.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay	45
2.1.3.2. Mükellef	46

2.1.3.3. Matrah ve Oran.....	46
2.1.3.3.1. Matrah	47
2.1.3.3.2. Oran	48
2.1.3.4. Beyan ve Ödeme.....	51
2.1.3.4.1. Beyan	52
2.1.3.4.2. Ödeme	53
2.1.3.5. Belgelerde Gösterilmesi.....	53
2.1.3.6. İstisna ve Muafiyet.....	53
2.1.4. Damga Vergisi	57
2.1.4.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay	57
2.1.4.2. Mükellefiyet.....	58
2.1.4.3. Matrah ve Oran.....	59
2.1.4.4. Beyanname ve Verginin Ödenmesi	59
2.1.4.4.1. Makbuz Karşılığı Ödeme	60
2.1.4.4.2. İstihkaktan Kesinti Şekliyle Ödeme	60
2.1.4.4.3. Basılı Damga Konulmak Suretiyle Ödeme	60
2.1.4.5. Sorumluluk.....	60
2.1.5. Katma Değer Vergisi.....	61
2.1.5.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay	61
2.1.5.2. Matrah ve Oran.....	62
2.1.5.3. Beyanname ve Ödeme	62
2.1.6. Emlak Vergisi.....	63
2.1.6.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay	64
2.1.6.2. Matrah ve Oran.....	64
2.1.6.3. Bildirim ve Ödeme	65
2.1.7. İlan ve Reklam Vergisi	66
2.1.8. Çevre Temizlik Vergisi	67
2.1.9. Motorlu Taşıtlar Vergisi	68
2.1.10. Harçlar	69
2.1.11. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu	70
2.1.11.1. Oran.....	71
2.1.11.2. Yatırılma Süresi	72

2.1.12. Veraset ve İntikal Vergisi	72
2.1.13. Değerli Kâğıtlar Kanunu.....	74
2.2. PARAFİSKAL YÜKÜMLÜLÜKLERDEN KAYNAKLAN MALİ	
YÜKLER	75
2.2.1. Ücret Üzerinden Kesilen Gelir Vergisi (GV) ve Damga Vergisi (DV)	75
2.2.1.1. Kapsamı	75
2.2.1.2. Hesaplanması.....	76
2.2.1.3. Ödeme Şekli ve Zamanı	77
2.2.2. Sosyal Güvenlik Kurumu Primleri	77
2.2.2.1. Kapsamı	78
2.2.2.2. İstisna	78
2.2.2.3. Hesaplanması.....	78
2.2.2.4. Ödeme Şekli ve Zamanı	79
2.2.3. İşsizlik Sigortası	79
2.2.3.1. Kapsamı	80
2.2.3.2. Hesaplanması.....	80
2.2.3.3. Prim Ödemelerinin Zamanı	80
2.2.4. Kıdem Tazminatı.....	80
2.2.4.1. Ödemelerin Hesaplanması	81
2.2.4.2. Tutar	81
2.2.5. İhbar Tazminatı.....	82
2.2.5.1. Ödemelerin Hesaplanması	82
2.3. DİĞER KAMUSAL GELİRLERDEN KAYNAKLANAN MALİ	
YÜKLER	83
2.3.1. Tasarruf Mevduatı ve Katılım Fonu Sigorta Primleri	84
2.3.1.1. Hesaplama ve Oran.....	86
2.3.1.2. Bildirim Tarihi.....	87
2.3.1.3. Ödeme Tarihi.....	87
2.3.1.4. Müeyyidesi.....	88
2.3.2. TBB Masraf İştirak Payı	88
2.3.2.1. Hesaplama ve Oran.....	88

2.3.2.2. Ödeme Tarihi.....	89
2.3.2.3. Müeyyide	89
2.3.3. Umumi Disponibilite	89
2.3.4. Zorunlu Karşılıklar.....	91
2.3.4.1. Hesaplanması.....	94
2.3.4.2. Bildirim.....	95
2.3.4.3. Müeyyide	96
2.3.5. Kredi Karşılıkları	97
2.3.5.1. Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller.....	97
2.3.5.2. Karşılıkların Hesaplanması.....	100
2.3.5.3. Vergi Kanunları Açısından Karşılıklar	103
2.3.6. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Katılma Payı	104
2.3.6.1. Hesaplama ve Oranı.....	104
2.3.7. Sisteme Giriş Payı	104
2.3.7.1. Oran	104
2.3.7.2. Ödeme Tarihi.....	105
2.3.8. Tahvil ve Tescil Ücretleri.....	105
2.3.8.1. İstisnalar	105
2.3.8.2. Nispet ve Ödeme	106
2.3.8.3. Cezai Şartlar.....	107
2.3.9. Tahvil Bono Piyasası Borsa Payı.....	107
2.3.9.1. Ödeme.....	107
2.3.9.2. Oranı	107
2.3.9.3. Cezai Şartlar.....	108
2.3.10. Menkul Kıymet Tanzim Fonu	108
2.3.10.1. Ödeme Tipi, Fon Payı ve Ödeme Konusu	109
2.3.10.2. İstisnalar	109
2.3.10.3. Nispet ve Ödeme	109
2.3.11. Yatırımcıları Koruma Fonu.....	109
2.3.11.1. Ödeme Tipi, Fon Ödemeleri ve Fon Payı	110
2.3.12.Sermaye Yedekleri	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEN ALINAN VERGİ VE MALİ	
YÜKLERİN BANKA KREDİLERİNE YANSIMASI	
3.1. BANKA KREDİLERİ ÜZERİNDEN ALINAN VERGİ VE MALİ	
YÜKLER	112
3.1.1. Direkt Kredi İşlemleri Üzerinden Alınan Vergi Ve Mali Yükler	114
3.1.2. Kredileri Dolaylı (Maliyet) Olarak Etkileyen Vergi Ve Mali	
Yükler	115
3.2. VERGİ VE MALİ YÜKLERİN FİYATLAMAYA ETKİLERİ VE	
KREDİLER ÜZERİNE YANSIMASI	116
3.2.1. Kredide Fiyatlama.....	116
3.2.2. Fiyatlama Ve Maliyet Kavramı	117
3.2.2.1. Kredide Fiyatlamamanın Amaçları.....	120
3.2.2.2. Bankacılık Sektöründe Fiyatlandırma Kararını Etkileyen	
Faktörler.....	121
3.2.2.2.1. Mikro ekonomik Faktörler	121
3.2.2.2.1.1. Maliyet Unsurları	122
3.2.2.2.1.2. Rakip Bankaların Fiyatlandırma Politikaları	122
3.2.2.2.2. Makroekonomik Faktörler	123
3.2.2.2.2.1. Yasal – Kurumsal Düzenlemeler	123
3.2.2.2.2.2. Para Piyasasındaki Değişiklikler	125
3.2.2.2.2.3. Kur Politikası ve Açık Pozisyon	126
3.2.2.2.2.4. Makroekonomik İstikrar ve Kredibilite.....	127
3.2.2.2.3. Müşteriye İlişkin Faktörler.....	128
3.2.2.2.3.1. Müşterinin Kredi Değerliliği ve Pazarlık Gücü	129
3.2.2.2.3.2. Vade, Teminat ve Geri Ödeme Koşulları.....	129
3.2.2.3. Kredi Fiyatlama Kriter Ve Yöntemleri.....	131
3.2.2.3.1. Fiyatlama Kriterleri	131
3.2.2.3.2. Fiyatlamada Göz Önünde Bulundurulacak Temel	
Unsurlar	131
3.2.2.3.3. Fiyatlama Yöntemleri.....	132
3.2.2.3.3.1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması (Mark-up Fiyatlama) ...	132

3.2.2.3.3.2. Marjinal Fiyatlama	134
3.2.2.3.3.3. Başa baş ve Kâr Etkisi Amaçlı Fiyatlandırma	135
3.2.2.3.3.4. Cari Değer Üzerinden Fiyatlandırma	136
3.2.2.3.3.5. Piyasa Oranına Göre Fiyatlandırma	137
3.2.2.3.3.6. Müşteri İle Olan İlişkilerine Göre Fiyatlandırma	137
3.2.2.3.3.7. Piyasaya Girmek Amacıyla Fiyatlandırma	139
3.2.2.3.3.8. Piyasanın Kaymağını Almak Amacıyla Fiyatlandırma	139
3.2.2.3.3.9. Finansal “Future” ile Fiyatlama	140
3.2.3. Vergi Ve Mali Yüklerin Yansıması	141
3.2.3.1. Vergide Yansıma Kavramı	141
3.2.3.2. Yansıma Aşamaları	141
3.2.3.2.1. Ödenmesi Aşaması	142
3.2.3.2.2. Vurgusu Aşaması	142
3.2.3.2.3. Devretme ve Yayılması	142
3.2.3.2.4. Yerleşmesi Aşaması	142
3.2.3.3. Yansıma Türleri	143
3.2.3.3.1. Mutlak Yansıma-Diferansiyel Yansıma	143
3.2.3.3.2. İleriye Doğru-Geriye Doğru Yansıması	143
3.2.3.3.3. Kanuni Yansıma-Fiili Yansıma	144
3.2.3.3.4. Sınırlı-Sınırsız Yansıma	144
3.2.3.3.5. Çapraz Yansıma	145
3.2.4. Vergi Ve Mali Yüklerin Kredi Fiyatlarına Etkileri Ve Yansıması	147

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLER ÜZERİNDEKİ VERGİ VE MALİ YÜKLERİN EKONOMİK ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ (KREDİ

FİYATLAMA VE MALİYET ETKİSİ)157

4.1.1. Dışlama ve Yabancılaştırma Etkisi	158
4.1.2. Kârlılık ve Faiz Marjı Üzerindeki Etkileri	159

4.1.3.Banka ve Benzeri Kurumlar Arasındaki Tercih Açısından Etkileri	160
4.2. EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	161
4.3. EKONOMİDE GENİŞLEME - DARALMA ÜZERİNE ETKİLERİ	164
4.4. YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	166
4.5. ENFLASYON ÜZERİNE ETKİLERİ.....	170
4.6. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	172
4.7. KREDİ TÜRLERİ AÇISINDAN SEKTÖREL ETKİLER.....	173
SONUÇ.....	175
KAYNAKÇA	185
EKLER.....	192
Ek 1: 2012 Yılı İtibariyle Damga Vergisine Tabi Kağıtlar, Miktar ve Oranları	192

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı Geçen Eser
AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BKK	: Bankalar Kanunu
Bkz	: Bakınız
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
ÇTV	: Çevre Temizlik Vergisi
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DT	: Devlet Tahvili
DV	: Damga Vergisi
DVK	: Damga Vergisi Kanunu
EV	: Emlak Vergisi
EVK	: Emlak Vergisi Kanunu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYMH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GV	: Gelir Vergisi
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
HB	: Hazine Bonosu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KMH	: Kredili Mevduat Hesabı
KV	: Kurumlar Vergisi
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
MKTF	: Menkul Kıymet Tanzim Fonu
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
O/N	:Over Night
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu

SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSSK	: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YA	: Yedek Akçe

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Bankaların Tabi Oldukları Vergisel Yük ve Yükümlölükler.....	16
Tablo 2: Ücretlerin Vergilendirilme Oranları Tablosu (2012)	32
Tablo 3: 2012 Yılı İtibariyle BSMV Oranları.....	50
Tablo 4: 2012 Yılı İtibari ile KKDF Oranları	72
Tablo 5: Veraset ve İntikal Vergisi Oranları	74
Tablo 6: 2012 Yılı Ücretlerin Vergilendirilme Oranları Tablosu.....	77
Tablo 7: Tescil Ücretleri	106
Tablo 8: Tahvil Piyasası Borsa Payı Oranları.....	108
Tablo 9: Kredileri Dolaylı Olarak Etkileyen Mali Yüklere ilişkin tablo	115

GİRİŞ

Bankalar, parasal ekonominin tamamen hakim olduğu, modern toplumların ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminde, parasal dolaşımı sağlayan ekonominin damarları haline gelmiştir. Bankalar globalleşen dünyada parasal dolaşım açısından dünyayı adeta küçültmektedirler. Bununla birlikte bankacılık sektörü, aynı zamanda kamu otoritesinin ulaşmak istediğı amaçların gerçekleşmesine de aracılık etmekte ve bu nedenle kamu ekonomisinin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Diğer taraftan da tasarrufları yatırıma kanalize eden, tasarrufçu ile yatırımcıya buluşturan bir yapıdır. Yine yabancı kaynaklarla, yerli yatırımları bankalar buluşturmaktadır. Artık dünyanın vazgeçilmez bir parasal ağıdır bankalar. Aynı zamanda devletin mali amaç, araç ve parasal işlevlerinin gerçekleştirilmesinde de aracılık görevini yerine getirmektedir.

Bu çerçevede, bankacılık sektörü, ekonomik birimlerin ihtiyaç duyduğu nakit veya finansal araçları sunarak fonksiyonlarını yerine getirirken bir yandan da devletin kamusal yük ve ödevlerini yerine getirmektedir. Bu yük ve ödevler, hem doğrudan yasalar aracılığı ile hem de devletin bu konuda yetkilendirdiğı idari birimleri ile yüklenmektedir.

Bankaların ekonomi üzerindeki etkinlikleri giderek artmakta, yüklenilen mali yük, yükümlölük ve ekonomik araçlar üzerinden ekonomik önlemler yürütölmektedir. Vergisel yük ve yükümlölükler kullanılarak kredilere yön verilmekte, istenilen sektör desteklenmekte ve enflasyonla ilgili bir tedbir olarak düşünölebilmektedir.

Bu çalışmamızda Türkiye’de sistem içerisinde bulunan banka kredileri üzerindeki vergisel yük ve yükümlölükler ile mali yükler ele alınmış ve değerdendirilmeye çalışılmıştır. İlk bölümümüzde; kredi, vergisel yük ve yükümlölük kavramları genel olarak ele alınmış, ikinci bölümümüzde; Türkiye’de Bankacılık sektörü üzerinden alınan vergi ve mali yükler incelenmiş, üçüncü bölümümüzde banka kredileri üzerindeki vergi ve mali yükler incelenmiş, son bölümümüzde ise banka kredileri üzerindeki bu vergisel ve mali yüklerin ekonomik etkileri incelenmiş ve değerdendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ VE VERGİ YÜKÜ KAVRAMLARI

1.1. KREDİ KAVRAMI TÜRLERİNE İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

1.1.1. Kredi Kavramı

Kredi", Latince "inanma", "güven" anlamına gelen "credere" sözcüğünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle "saygınlık, güven" anlamında kullanılan kredi, genel anlamda, bir kişiye ödünç para vermek veya nakit olarak alınacak bir mal veya verilecek bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, garanti vermek, bedelini daha sonra almak kaydı ile bir mal veya hizmet vermek olarak tanımlanmaktadır.

Kredi, bankanın bir gerçek ya da tüzel kişiye belirlenen şartlar dahilinde, ödünç para vermesi veya lehine bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi konusunda taahhütte bulunması veya garanti vermesidir.

Başka bir tanımla kredi; elde bulunan ve hazır olan mal ve hizmet karşılıklarının ileride verilmesinin ve ödenmesinin kabulü suretiyle yapılan bir mübadele hareketidir.¹ Kredi; gerçek ya da tüzel kişilere doğrudan doğruya veya dolaylı olarak teminatlı, teminatsız, uzun veya kısa vadeli nakit, mal, kefalet ve teminat mektubu şeklinde faiz ve komisyon karşılığında ve belli bir limit dâhilinde borç ve garanti verme işlemidir.²

5411 sayılı Bankalar Kanunu'na göre kredi; "bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontur garantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından

¹Ayhan Abdullahoğlu, **Türk Bankacılık Sektöründe Genel Kredi Sınırları ve Dolaylı Krediler**, İst.1988,Yüksek Lisans Tezi, sy:3

²Avni Zarakolu, **Para Kredi ve iktisadi Faaliyetler**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No:41, Ankara 1971, sy. 68

doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır.”³ şeklinde açıklanmıştır.

Yukarıda yapılan tanımlar çerçevesinde genel bir ifade ile kredi; kanun tarafından kredi vermeye yetkili kılınan banka ve diğer özel finans kurumlarının, müşterilerine belirli bir vade sonunda, önceden belirlenen faizi ile birlikte geri almak üzere sağladıkları fon akışı, ya da müşterinin üçüncü şahıslara karşı yapacağı işin garanti altına alınması olarak tanımlanabilir.

Kredinin bankacılık açısından tanımı ise; bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda, gerçek ya da tüzel kişilere yasalar, iç politikaları ile kaynaklarını da göz önünde bulundurarak teminat karşılığı veya teminatsız olarak para, teminat ya da kefalet vermesi şeklinde tanımlanabilir.⁴

1.1.2. Kredi Türleri

Kredi sınıflandırma yaklaşımlarında uluslararası bir fikir birliğinden bahsetmek mümkün değildir. Kredilerin sınıflandırılması ile ilgili yaklaşımlar, ya yönetsel bir sorumluluk ya da yasal olarak düzenlenmesi gereken bir durum olarak düşünülmektedir.

G-10 ülkelerindeki banka düzenleme otoriteleri, ABD ve belli ölçüde Almanya da belirli bir kredi sınıflandırma yöntemi kullanılmaktadır. Detaylı kredi sınıflandırma düzenlemesi olmayan ülkelerde normal olarak banka yöneticileri, kredilerin sınıflandırılması için gerekli iç politika ve prosedürleri geliştirmekten sorumludur. Bu ülkelerdeki yaygın görüşe göre, denetim otoriteleri ve bağımsız denetçiler dahil olmak üzere üçüncü taraflar bu

³www.tbb.org.tr/düzenlemeler/bankacılık kanunu güncel hali.

⁴ Nilgün Karaköse, **Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Türkiye Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, sy.2

süreçte sadece bankalar tarafından geliştirilen politikaların yeterliliği ve bu politikaların tutarlı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı konularında görüş bildirmek suretiyle yer almalıdır.

Bankacılık sektöründe, müşterilere tahsis edilen kredileri belli unsurlara göre ayırma tabi tutmak oldukça güçtür. Çünkü bir kredi 12 ay vadeli tahsis edildiğinde kısa vadeli, 24 ay vadeli tahsis edildiğinde uzun vadeli olarak kabul edilmekte, başka bir deyişle aynı tür kredi hem uzun hem de kısa vadeli olabilmektedir. Bununla birlikte genel kabul görmüş sekliyle kredileri vadelerine, niteliklerine, veriliş amaçlarına, teminatlarına ve hedef kitlelerine göre ayırmak doğru olacaktır.

1.1.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler

1.1.2.1.1. Nakdi Krediler

Nakdi kredi; bankanın belirli koşullarla belirli bir miktar parayı, faiz veya faiz ve komisyon karşılığında müşterisine ödünç vermesidir. Nakdi krediler TL olarak kullanılabileceği gibi yabancı para üzerinden de kullanılabilmektedir. Nakit krediler aşağıdaki şekilde türlere ayrılabilir:

1. Açık Krediler
2. Borçlu Cari Hesap Kredisi
3. Iskonto ve İştirak Kredileri
4. Spot Krediler
5. Döviz Endeksli Krediler
6. Altın Rehini Karşılığı Krediler
7. İhracat ve Döviz Kredileri
8. HB/DT, Yatırım Fonu ve Hisse Senedi Karşılığı Krediler
9. Bireysel Krediler

1.1.2.1.2. Gayrı Nakdi Krediler

Bir bankanın, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi konusunda müşterisi lehine gerçek ve tüzel kişilere taahhütte bulunması, garanti vermesidir. Yani üçüncü kişilere bir edimin yerine getirilmesi konusunda taahhütte bulunan banka müşterilerinin, bu taahhütlerini kararlaştırılan koşullara uygun olarak yerine getireceklerini veya borçlandıkları paraları vadelerinde ödeyeceklerini, ödemedikleri takdirde bankaca önceden belirlenen miktar ve çerçevede ödemenin yapılacağını, karşı tarafa hitaben taahhütte bulunması, garanti etmesi şeklinde kullandırılan kredilerdir.

Gayrı nakdi kredilere; teminat mektupları, kefalet, aval, ciro, ithalat akreditif kredisi, harici garanti kredisi örnek gösterilebilir.

Gayrı nakdi kredilerde müşteriye geri almak üzere ödünç para verilmesi söz konusu değildir. Ancak garanti edilen işin yapılmaması veya borcun ödenmemesi halinde banka; garanti verdiği gerçek veya tüzel üçüncü kişiye taahhüt edilen tutarların ödenmesi riskini üstlenmektedir.

Gayrı nakdi kredilerde bankalar, risk nakde dönüşene kadar mali itibarını, piyasada isminin yaratmış olduğu güveni müşterisine kullandırmakta, bunun karşılığında müşterisinden komisyon geliri elde etmektedir. Burada risk nakde dönüşüncüye kadar faiz geliri söz konusu değildir. Gayrı nakdi kredilerin finans sektöründe en çok karsımıza çıkan örneğini teminat mektupları ve akreditifler oluşturmaktadır.

1.1.2.2. Vadeleri Açısından Krediler

1.1.2.2.1. Kısa Vadeli Krediler

İşletmelerin kısa vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanmasında, bir yıl veya daha kısa süreler için kullandırılan kredilerdir. Kısa vadeli krediler uzun vadeli kredilere göre daha az risk taşıması ve maliyetlerinin nispeten düşük olması

sebebiyle uygulamada daha fazla yer almaktadır. Borçlu -Cari hesap kredisi, hazine bonosu ve tahvil karşılığı kredi, spot kredi, çek/senet karşılığı kredisi gibi birçok şekli olabilen kredilerdir. Kısa vadeli kredilerin temel amacı genellikle işletmelerin kısa vadeli fon açıklarının karşılanmasıdır.

1.1.2.2.2. Orta Vadeli Krediler

İşletmelerin, kuruluş, yeni yatırım, modernizasyon giderleri ve işletme sermayesi açıklarını karşılamak amacıyla 1 – 5 yıl vade ile aldıkları kredilerdir.

1.1.2.2.3. Uzun Vadeli Krediler

İşletmelerin genellikle; uzun vadeli yatırım, duran varlıklarının yenilenmesi ve belirli bir projeye yönelik giderlerin finansmanının karşılanmasına amacıyla, 5 yılın üzerinde vadeyle aldıkları krediler uzun vadeli krediler olarak adlandırılmaktadır.

1.1.2.3. Veriliş Amaçları Açısından Krediler

1.1.2.3.1. Yatırım Kredileri

İşletmelere duran varlıklarının finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Genellikle orta veya uzun vadeli olarak kullanılırlar. Sınaî yatırım, ihracat garantili yatırım, yarım kalmış yatırım, gemi inşası, gemi ithalatı, çekici ve treyler yatırımı, gemi inşa tesisleri yapımı gibi bölümlere ayrılabilir. ⁵

⁵Belkıs Seval, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul,1990, sy:89

1.1.2.3.2. Donatım Kredileri

İşletmelere ait bina ve tesislerin genişletilmesi, yenilenmesi, modernizasyonu, makine ve teçhizat sağlanması amacıyla kullanılan kredilerdir. Genellikle orta vadeli olarak kullanılmaktadırlar.

1.1.2.3.3. İşletme Kredileri

İşletmelerin kısa vadeli kaynak ihtiyaçlarını karşılamak, üretim faaliyetlerini finanse etmek amacıyla kullanılan kredilerdir. Genellikle kısa ve orta vadeli olarak kullanılırlar. Başka bir ifade ile genellikle işletmelerin çalışma sermayesi açıklarının finansmanını temin için, dönen varlıkların güçlendirilmesi amacıyla kullanılan kredilerdir.

1.1.2.3.4. Tüketim Kredileri

Tüketicinin, ilerideki tasarruflarından karşılamak üzere tüketim malı almalarını mümkün kılacak türde kredilerdir.

1.1.2.4. Teminatları Açısından Krediler

1.1.2.4.1. Teminatsız Krediler

Teminatsız krediler, sadece kredi müşterisinin kredi değerliliğine güvenilerek, imzası karşılığında ve başka bir teminat alınmaksızın tahsis edilen kredilerdir. Bankalar açısından büyük risk unsuru içerdiğinden bu tür krediler ya piyasa tarafından iyi tanınan kişi ve kuruluşlara ya da ilgili finans kurumu ile uzun yıllardır, herhangi bir ödeme sıkıntısı yaşamadan çalışılan tanınmış müşterilere tahsis edilmektedir.

1.1.2.4.2. Teminatlı Krediler

a) Şahsi Teminatlı Krediler: kredi sözleşmesine kredi müşterisinin imzası ile birlikte kefil veya kefillerin imzalarının da alındığı kredilerdir. Kefalet mukabili kredi, çift imza teminat mektupları şahsi teminatlı kredi türlerindendir.

b) Maddi Teminatlı Krediler: Kredi vermeye yetkili kurumlar tarafından kabul edilebilme şartlarını taşıyan maddi kıymetlerin teminata alınması karşılığında tahsis edilen kredilerdir.

1.1.2.5. Nitelikleri (Kredilendirilen Kesim) Açısından Krediler

1.1.2.5.1. Tüketici Kredileri (Bireysel)

Bireysel olarak tüketicinin, ilerideki tasarruflarından karşılamak üzere tüketim malı almalarını mümkün kılacak türde kredilerdir. Konut, oto, ihtiyaç ve KMH vb. olarak ortaya çıkar.

1.1.2.5.2. Ticari Krediler

Ticari işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamak üzere kullandırılan kredilerdir.

Ayrıca fon kaynaklarına göre; banka kaynaklı krediler, fon kaynaklı krediler ve yurtdışı kaynaklı krediler, Krediler kullandırıldıkları sektörler göre özel sektör kredileri ve kamu sektörü kredileri, İş koluna göre de; sanayi ve turizm, ihracat, ithalat, tarım, madencilik, ulaştırma, enerji ve bayındırlık ve proje/inşaat kredileri olarak sınıflandırılabilirler.

1.1.2.5.3. Kredi Kartları

Kredi kartı sistemi, paranın taşınması yükünü ve çalınıp kaybedilmesi riskini ortadan kaldırmak amacıyla, ticari işletmeler ile önceden yapılan anlaşmalara istinaden kart sahibinin ödemelerini bu kart vasıtasıyla yapması ve başka bir şart aranmaksızın üye işyeri tarafından kabul edilmesi esası üzerine kurulmuştur. Buna göre kredi kartını çıkartan kurum, bir yandan kart sahibi olmak isteyen kişiler ile diğer yandan mal veya hizmet sunan ticari işletmelerle üyelik sözleşmesi imzalayarak sistemi organize etmektedir.

Bu tür bir ürün öncelikle harcama aracı olmasına rağmen, ödeme aşamalarına göre krediye dönüşmektedir. Yapılan bir harcama veya kart çekimi son ödeme tarihinde ödenmediği veya asgarisi ödendiği takdirde geri kalan kısım kredi mahiyetine bürünmektedir. Kredi kartını hem tüketici hem de ticari kesim kullanabilmektedir. Sonuç olarak kredi kartı da bir kredi türü olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2. VERGİ YÜKÜ VE TÜRLERİNE İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR.

1.2.1. Kavramsal Tanım Ve Açıklamalar

Çok değişik şekillerde tanımlanan verginin en geniş kapsamlı tanımı, "halkın devlet harcamalarına katılım payı" veya "milli gelirin devlet veya hükümetin emir ve tasarrufuna verilen parçası" şeklinde yapılmaktadır. Bir başka tanıma göre de vergi, "kamu hizmetlerinin maliyetini karşılamak üzere ekonomik birimlerden zorunlu ve karşılıksız olarak devlete kaynak aktarılması" dır.⁶

Yapılan bu tanımlardan anlaşılacağı gibi burada kastedilen vergi, yalnızca en önemli kamu geliri olan vergileri değil, nitelikleri itibariyle vergiye çok benzeyen harç, resim ve şerefiyeleri de kapsamaktadır.

⁶ Türkiye'de Vergi Yüğü, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Araştırmaları, C.XII, Maliye Bakanlığı yayını 1986/275, Ankara, sf.9

Öte yandan; kamu gelirleri arasında, kuramsal olarak para fiskal (vergi veya harç benzeri) gelirler olarak adlandırılan ve devletin egemenlik hakkına dayanılarak elde edilen bir gelir türü daha mevcuttur. Tanım olarak para fiskal gelirler kamu hizmeti gören bazı kamu veya yarı kamu kuruluşu niteliğinde olan iktisadi sosyal ve mesleki kuruluşların kendi üyelerinden veya hizmetten yararlananlardan aldıkları paralardır⁷.

Vergi ve harç benzeri (para fiskal) gelirler kamu geliri niteliğinde olmakla birlikte devlet bütçesine dâhil edilmezler. Yalnızca ilgili kurum veya kuruluşların kendi özel bütçe veya hesaplarında gösterilirler⁸.

Bu noktada, kamu maliyesi kuramında ödenen vergi ve vergi benzerlerinin bir fonksiyonu sayılan vergi yükü kavramı üzerinde detaylandırmaya gitmek mümkündür.

1.2.2. Vergi Yükü

1.2.2.1. Genel Olarak

Vergi yükü terimi pek açık olmayan ve yazarlar arasında değer yapılarına göre tartışmalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır⁹. Bununla birlikte makro açıdan vergi yükü, belli bir dönemdeki vergiler toplamının (buna tüm merkezi yönetim ve yerel yönetim vergileriyle resim, harç, parafiskal gelirler ve fonlar dâhildir) gayrisafi yurt içi hâsılaya oranlanması yolu ile bulunan sayısal değerdir¹⁰. Bu bağlamda vergi yükünün tanımı ise ödenen vergi ve vergi ödeme gücünün bir fonksiyonu olarak yapılmaktadır. Yük; ödenen vergi ile doğru, ödeme gücü ile ters orantılı olarak değişmekte ve ödenen vergi arttıkça vergi yükü artmakta, ödeme gücü arttıkça da vergi

⁷ Şerafettin Aksoy, **Kamu Maliyesi**, İstanbul 1991, sf.165

⁸ Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, Ankara, 1987, sf.21

⁹ AKSOY, **a.g.e.**, s.295

¹⁰ Vergi Özel ihtisas Komisyonu Raporu, TOBB Yayını, Ankara, 1992, sf.20

yükü azalmaktadır¹¹

Vergi yükü hesaplarına vergilerin kamu harcamaları ile ilişkisinin kurulması ve vergilemenin gerçekleşmesinin ortaya konulması, ekonomilerde uygulanacak vergi politikasının tespit ve uluslararası kuruluşlara yapılacak maddi ve parasal yardımların belirlenmesi amacıyla başvurulmaktadır ¹².

1.2.2.2. Vergi Yükü Türleri

Vergi yükü, son döneme kadar kişiler üzerindeki vergi yükünün dağılımını tespit amacıyla mikro ekonomik açıdan incelenen bir konu olmuştur. Bu gün gerek mikro gerekse makroekonomik yönleriyle ele alınan vergi yükü ile birlikte ekonomik gelişme, istikrar ve gelir dağılımı gibi konular da vergi politikasının saptanması ve yönlendirilmesi için bilinmesi gereken kavramlar şekline dönüşmüştür.¹³ Bu nedenle dayandırılan temellere, kullanılan verilere ve hesaplama yöntemlerine göre; toplam, bölgesel, sektörsel, gelir gruplarına göre, kişisel ve toplumsal açılardan vergi yükleri hesaplanmaktadır.

1.2.2.2.1. Toplam Vergi Yükü

Makroekonomik bir kavram olan toplam vergi yükü, toplanan bütün vergilerin ekonomi üzerindeki yüküdür. Başka bir ifade ile herhangi bir ülkede belirli bir dönemde ödenen tüm vergilerin, o dönemdeki GSMH'ye oranı toplam vergi yükünü oluşturur.¹⁴ Toplam vergi yükü, herhangi bir toplumun belirli bir dönemde (genellikle 1 yıl) vergi ödeme kapasitesini gösterdiği için yararlı bir kavramdır.¹⁵ Vergilerin toplam arz ve talebe olan etkileri ile birlikte dikkate alınarak yorumlanması gereken toplam vergi yükü şöyle saptanabilir;

¹¹ Maliye Bakanlığı, **a.g.e.**, s.11

¹² Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, Ankara 1989, sf.382

¹³ Maliye Bakanlığı, **a.g.e.**, s.16

¹⁴ Erdoğan Öner, **Kamu Maliyesi**, Ankara 1986, sf. 128

¹⁵ AKSOY, **a.g.e.**, sf.296

Toplam Vergi Yüğü = Ödenen Vergiler/GSMH

Buradaki ödenen vergilerin kapsamına her türlü vergi, resim ve harçlarla, parafiskal gelirler alınmaktadır.

1.2.2.2.2. Toplumsal Vergi Yüğü

Bu tür vergi yükünde, vergi ve milli gelir değeri yanında nüfus unsuru da yer alır. Dolayısıyla toplam vergi yüğü ile birlikte nüfus değeri de içine alan geniş kapsamlı hesaplamalarla ulaşılan bir rakamdır.

1.2.2.2.3. Bölgesel Vergi Yüğü

Bölgesel vergi yüğü; ekonomik, sosyal ve coğrafi bakımdan benzeşen bölgeler için yapılan bir başka vergi yüğü hesaplama türüdür.

1.2.2.2.4. Sektörsel Vergi Yüğü

Ekonominin çeşitli sektörlerinin ödedikleri vergilerin GSMH içindeki paylarını ifade eden vergi yüküdür.

1.2.2.2.5. Gelir Gruplarına Göre Vergi Yüğü

Gelir büyüklüklerine göre sınıflandırılmış yükümlülerce devlet ve diğer kamu kuruluşlarına belirli bir devrede yapılan vergi ve benzeri ödemelerin bu kişilerin aynı devredeki gelirlerine oranıdır.

1.2.2.2.6. Kişisel Vergi Yüğü

Kişi başına düşen vergi gelirlerinin, kişi başına GSMH. 'ye oranıdır.

1.2.2.2.7. Net Vergi Yüğü

Net vergi yüğü, bir dönemde ödenen vergilerden, o dönemde yapılan kamu hizmetlerinden sağlanan yararların düşölmesi sonucu elde edilen değerin (milli) gelire oranıdır.

1.2.2.2.8. Gerçek Vergi Yüğü

Net vergi yüğü kavramına yansıyan ve yansıtılan vergilerin de dâhil edilerek ulaşılmasıdır. Buna göre hesaplaması net vergi yükünden daha zor olan gerçek vergi yüğü, kişi veya ekonomi üzerindeki kayıp ve kazançların toplu olarak değeriendirilmesine olanak sağlayan bir yöntemdir.

1.3. VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE SORUMLULUĞU

Vergi Mükellefi (Yükümlüsü); 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK) 8/1. maddesinde “Vergi kanunlarına göre kendisine vergi terettüp eden gerçek veya tüzel kişi” olarak tanımlanmıştır. Bir başka deyişle Vergi Mükellefi (Vergi Borçlusu) belirli bir miktarda vergiyi kamu alacaklısına ödemek durumunda olan gerçek veya tüzel kişidir.¹⁶ Söz konusu kanun maddesine bakıldığında vergi mükellefiyetinin en önemli unsuru olan “vergi borcunun ödenmesi” hususunun vurgulandığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.¹⁷

“Kanun koyucunun gerçek amacı, bir verginin ekonomik yükünü onu ödeyenden farklı kişilere (vergi yüklenicisi) yüklemek olsa bile, verginin

¹⁶ Mualla Öncel –Ahmet Kumrulu –Nami Çağan; **Vergi Hukuku**, Ankara 2003, s.71

¹⁷ Sadık Kırbaş; **Vergi Hukuku**, Ankara, Eylül 1998, sf. 76-77.

ödenmesi ve diğer ödevlerin yerine getirilmesi bakımından vergi dairesine muhatap olanlar kanuni mükelleflerdir. Bu nedenle, mükellefiyet kanundan doğan hukuki bir ilişki olup, vergi kanunlarında öngörülen istisnalar dışında mükellefiyete ilişkin özel sözleşmeler vergi idaresini bağlamaz (VUK, md. 8/3). Dolayısıyla, vergiyi yansıma yoluyla başkalarına aktarma imkânına sahip olsa bile, vergi mükellefi “asıl vergi borçlusu” konumunda olup, buna ilişkin maddi ve şekli ödevleri yerine getirmek durumundadır.

Vergilendirme yetkisine dayanan devlet, belirli bir oranda ödeme gücüne gerçek ve tüzel kişileri “vergi mükellefi” olarak tanımlamış ve bunları “asıl vergi borçlusu” olarak nitelendirmiştir. Ayrıca, devlet bununla da yetinmeyerek, kimi zaman vergi tahsilatını kolaylaştırmak ve hızlandırmak, kimi zaman vergileme ile ilgili ödevlerin doğru bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak, kimi zaman ise vergi alacağını güvence altına almak amacıyla, vergi mükellefi ile iktisadi veya hukuki ilişki içinde olan bazı üçüncü kişileri de mükellef ile birlikte veya onun yerine vergi borcunun ödenmesinden sorumlu tutmuş; bu amaca ulaşmak için de vergi sorumlusu kavramını ve vergi sorumluluğu müessesesini ortaya koymuştur.¹⁸

Vergi hukuku dışındaki diğer hukuk kollarında çeşitli anlamlara gelen sorumluluk kavramı; vergi hukuku açısından vergiyi doğuran olayla ilişkisi olmayan üçüncü kişilerin, kanunlarla, vergiye ilişkin maddi ya da biçimsel görevlerin yerine getirilmesi bakımından vergi dairelerine muhatap tutulmalarını ve bazen asıl vergi borçlusu ile birlikte veya onun yerine geçmek sureti ile vergiyi kendi malvarlıklarından ödemek durumunda bırakılmalarını ifade etmektedir.¹⁹

Bu anlamda 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 8/2 maddesinde “Vergi sorumlusu, verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. Yani bir bakıma

¹⁸ Adnan Gerçek; “**Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi**”, sf.1, <http://www.muhasibetr.com/ozelbolum/024/> (25.11.2009).

¹⁹ ÖNCEL-KUMRULU-ÇAĞAN; age. , sf. 75.

vergi sorumlusu, kanun koyucu tarafından mükellefin temsilcisi kabul edilmiştir.²⁰

Ülkemizde kaynakların sağlanması ve kullandırılması açısından, bankalar kaynak aktarma merkezi konumundadır. Başka bir deyişle, tasarruf sahiplerinden bankalar eliyle sağlanan fonlar yine bankalar aracılığıyla yatırım ortamına aktarılmaktadır. Tasarrufların yatırıma aktarılması konusunda bankalar haricinde leasing, factoring, sigorta şirketleri gibi alternatif kurumlar olmasına rağmen bankalar açık ara öndedirler.

Kaynakların aktarılması işlevine sahip olan Bankaların, fon kullanma ile fon toplama maliyetleri arasındaki fark olarak tanımlanabilecek olan aracılık maliyetlerinin temel bileşenleri; işletme giderleri, vergi ve vergi benzeri yükümlülükler, kâr marjları bekleyişlerinin şekillendirdiği risk primidir.

Aracılık maliyetlerinin azalmasıyla kaynakların daha etkin kullanılmasının mümkün olacağı ve kaynak dağılımının iyileşeceği beklenmektedir. Aracılık maliyetlerindeki değişimin ekonomik büyüme için kritik önemde olduğu düşünülmektedir. Aracılık maliyetlerinde kamusal yükümlülükler (vergi ve vergi benzeri yükümlülükler) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda kredi, vergi yükü ve yükümlülük kavramlarına ilişkin genel açıklamalardan sonra, 2012 yılı itibarıyla yürürlükte olan mevzuata göre Türkiye’de kurulu bankalar ile merkezi yurtdışında olan bankaların Türkiye’deki şubelerinin kaynak/tasarruf toplama ve toplamış oldukları kaynakları/tasarrufları yatırıma aktarma yani kredilendirme işlevlerini yerine getirirken karşılaştıkları vergisel yükler ve yükümlülükler aşağıda ana hatlarıyla ele alınacaktır.

²⁰ Kamil Mutluer; **Vergi Hukuku**, 5. Baskı, Eskişehir-Haziran 2007, sf. 52.

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ VERGİ VE MALİ YÜKLER

Bankaların vergi ve harçlardan, para fiskal yükümlülüklerden ve diğer kamusal görev ve gelirlerden kaynaklanan mali yük ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunlar vergi ve mali yükler şeklinde de ifade edilebilir.

2.2. VERGİLER VE HARÇLARDAN KAYNAKLANAN MALİ YÜKLER

2012 yılı itibariyle yürürlükte bulunan mevzuat uyarınca, Türkiye'de kurulu bankalar ile merkezi yurtdışında olan bankaların Türkiye'deki şubelerinin her türlü faaliyetleri dolayısı ile tabi oldukları vergisel yük ve yükümlülükler aşağıda sıralanmıştır. Bunların bazılarında vergi yükümlüsü, bazılarında vergi sorumlusu konumundadırlar.

Tablo 1: Bankaların Tabi Oldukları Vergisel Yük ve Yükümlülükler

SIRA NO	VERGİSEL YÜK	VERGİSEL YÜKÜN MAHİYETİ
1.	Kurumlar Vergisi	Gelir Üzerinden Alınan Vergidir.
2.	Gelir Vergisi Stopajı ve Diğer Stopaj Yükümlülükleri	Gelir Üzerinden Alınan Vergidir.
3.	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	İşlem Vergisidir.
4.	Damga Vergisi	İşlem Vergisidir.
5.	Katma Değer Vergisi	Harcama Üzerinden Alınan Vergidir.
6.	Emlak Vergisi	Servet Vergisidir.
7.	İlan ve Reklam Vergisi	Belediye Vergisidir.
8.	Çevre Temizlik Vergisi	Belediye Vergisidir.
9.	Harçlar	Harç
10.	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu	Fon
11.	Veraset ve İntikal Vergisi	Servet Üzerinden Alınan Vergidir.
12.	Değerli Kâğıtlar Kanunu	İşlem Vergisidir.

Bankalar, yukarıda belirtilen vergisel yük ve yükümlülüklerin bir kısmından yükümlü ya da mükellef sıfatıyla, bir kısmından da sorumlu sıfatıyla tahsil ederek vergi dairesine yatırmakla yükümlüdürler. Kurumlar Vergisi, BSMV, Damga Vergisi, Emlak Vergisi, Harçlar vb. bazı vergilerin ödenmesinde doğrudan mükellef konumunda iken, Gelir Vergisi, Damga Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi, Katma Değer Vergisi vb. vergilerde doğrudan mükellef olmayıp, verginin hesaplanarak kesilmesi, beyan edilmesi ve ödenmesi bakımından alacaklı vergi dairelerine karşı muhatap olduğundan vergi sorumlusu konumundadır.

2012 yılı itibarıyla yürürlükte olan mevzuata göre; bankaların yaklaşık olarak on üç adet vergi ve benzeri yüklerle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Yukarıda tablo halinde sıralanan vergisel yük ve yükümlülüklerin dayanağı, ilgili vergi kanunlarıdır. Söz konusu vergisel yük ve yükümlülükler aşağıda maddeler halinde açıklanmış olup, çalışmamızda vergi kanununun bankaları ilgilendirmeyen ya da daha az ilgilendiren hususlarına fazla değinilmemiştir.

2.1.1. Kurumlar Vergisi

Kurumlar Vergisi'nde ana unsur sermaye ve sermayede meydana gelebilecek değişimlerdir. Türk Vergi Sistemi'nde, aynı vergi konusu üzerinden iki ayrı vergi alınması (vergi mükerrerliği) ile ilgili tartışmalara rağmen, bu verginin alınmasını haklı kılan gerekçeler vardır. Bunlar, bu tür oluşumların bağımsız bir kişiliği ve sermaye birliğini temsil etmeleri, ortaklarının gelir düzeyi yüksek kişilerden oluşması nedeniyle devlete daha fazla gelir elde etme olanağı sağlayan bir kaynak oluşturmaları ile gelirin elde edildiği kaynağa göre farklı vergileme yapılması gerektiği düşüncesi olan “ayırma ilkesini” hayata geçirmesidir.²¹

²¹ Mehmet Tosuner, Zeynep Arıkan, A. Burçin Yereli, **Türk Vergi Sistemi**, 5 inci baskı, İzmir, 2000, sf.204-206.

Sermaye şirketi olarak kurulan bankaların gelirleri üzerinden alınan Kurumlar Vergisi, bankalar için en önemli mali yüklerden birisidir. KVK.'nın 1. maddesi hangi kurumların kazançlarının KV.'ye tabi olduğunu açıklamıştır. Buna göre sermaye şirketlerinin kazançları kurumlar vergisine tabidir.

Kanunun ikinci maddesine göre;29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, limitet ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ile benzer nitelikteki yabancı kurumlar sermaye şirkettir. Buna göre Anonim Şirket olarak kurulan bankalar bir sermaye şirkettir ve kurumlar vergisine tabidir.

2.1.1.1. Verginin Konusu

Anonim şirket olarak kurulan bankalar, yıllık kazançları üzerinden KV. ödemektedir. Diğer bir ifadeyle Bankalarca elde edilen yurt içi ve yurt dışı tüm kazançlar KV.'nin konusunu oluşturur.

Bu çerçevede, bankaların elde etmiş olduğu gelirler üzerinden alınan bu verginin konusu, bankalarca elde edilen yurtiçi ve yurtdışı istisnalar hariç tüm kazançlardır. Kurumlar Vergisi'ni doğuran olay "kurum kazancının" elde edilmesidir. Elde etme yönünden gelirin alacak olarak doğmuş olması gerekli ve yeterli olmaktadır. Gelirin konusunu oluşturan edimin fiili anlamda gerçekleşmemiş olması, alacağın tahakkuk etme koşuluyla gelirin elde edilmesini etkilemez. Giderler yönünden de bir borcun tahakkuk etmiş olması, giderin doğması bakımından yeterlidir.

2.1.1.2. Vergiyi Doğuran Olay, Matrah ve Oran

Bankaların kurum kazancı elde etmesi ile vergiyi doğuran olay gerçekleşmiş olur. Elde etme yönünden gelirin alacak olarak doğmuş olması yeterlidir.

Bankalar açısından KV.'nin matrahı, bir hesap dönemi içinde elde edilen safi kurum kazancıdır. Safi kurum kazancının tespitinde GVK' nın ticari kazanç hakkında hükümleri ile VUK.'un varlıkların değerlemesine ilişkin hükümleri uygulanır.

KVK.'nın 32. maddesine göre; kurumlar vergisi, tespit olunan kurum kazancı üzerinden %20 oranında hesaplanır. Kurumlar vergisi mükelleflerince, cari vergilendirme döneminin kurumlar vergisine mahsup edilmek üzere, Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtilen esaslara göre ve cari dönemin kurumlar vergisi oranında geçici vergi ödenir.

Bankalar, ayrıca iş ilişkisinde bulunduğu kurumlara yaptığı ödemelerden de vergi sorumlusu sıfatıyla kaynakta kesinti yaparak, o kurumlar adına devlete ödeme yapmaktadır. Bankaların kurumlardan yaptığı bu kesintiler, her ne kadar bizim kanunlarımızda doğrudan KV. kapsamı içerisine girmese de, nihayetinde kurumların devlete ödedikleri vergilerdir. Bu nedenle çalışmamızda KV. başlığı altında değerlendirilmiştir. Kurumlar bu tevkifatların haricinde ayrıca bu gelirler üzerinden yıllık KV.' de ödemektedir. Ancak tevkif suretiyle ödenen bu vergiler geçici vergi ve/veya KV. beyannamesinden indirilebilmektedir.

2.1.1.3. Vergiye Tabi İşlemler

KV.'de Bankaların elde ettikleri gelirleri esas konumuz olmakla birlikte, kurumların bankalar aracılığı ile yaptıkları işlemler üzerinden yapılan bu konu başlığı altına girmektedir. Bunların birçoğu gelir vergisi başlığı altında anlatılacağından, önemine binaen birkaç konu anlatıldıktan sonra, tam ve dar mükelleflerden yapılacak kesintiler ana başlıkları altında özet olarak anlatılmıştır.

2.1.1.3.1. Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri Üzerinden Yapılacak Tevkifat

GV. bölümünde de bahsedileceği üzere 2006 yılında çıkarılan 10731 sayılı BKK ile elde edilecek gelirlerden yapılacak kesinti % 10 olarak belirlenmiştir. Değişik tarihlerde alımlar yapıldıktan sonra bunların bir kısmının elden çıkarılması halinde, ilk giren ilk çıkar yöntemi (FIFO) kullanılmaktadır. Aynı gün içinde yapılan alım-satım işlemlerinde ağırlıklı ortalama fiyat bilgisi dikkate alınabilmektedir, ancak tevkifat matrahı ilk giren ilk çıkar yöntemine göre belirlenmesi gerekir²²

Döviz, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracının alış ve satış bedeli olarak işlem tarihindeki Türk Lirası karşılıkları esas alınarak tevkifat matrahı tespit edilir.

Diğer yandan, geçici 67. maddenin 7 numaralı fıkrası kapsamında tevkifata tabi tutulan kazançlar için gerçek kişilerce yıllık ya da münferit beyanname verilmesine gerek bulunmadığı belirtilmekle beraber, 11 numaralı fıkrasında ise, bu madde kapsamında tevkifata tabi tutulan ve yıllık veya münferit beyanname ile beyan edilmeyeceği belirtilen menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından doğan kazançları için takvim yılı itibarıyla yıllık beyanname verilebileceğine dair hüküm yer almaktadır. Ancak, tam mükellef gerçek kişinin birden fazla banka ile çalışması halinde, aynı türden menkul kıymetlerinin yıl içinde oluşan zararlarını birbirinden mahsup edememe durumunun olmasından dolayı takvim yılı sonunda ihtiyari beyanname ile beyan edilmesi gerekebilmektedir²³

Geçici 67. madde kapsamında tam mükellef kurumlar ile tam mükellef gerçek kişilerin tabi olduğu vergi oranları aynı olup, BKK. uyarınca bankalar; tam mükellef kurumların devlet tahvili ve hazine bonosu alım satım kazançları üzerinden %10 oranında vergi tevkifatı yapmaktadır.

²² Melda Hatice Ersoy, **Bankalar Muhasebe Düzeninde Menkul Sermaye Gelirinin Vergilendirilmesi**, İstanbul 2007, sf.128.

²³ ERSOY, a.g.e. sf.129.

07.07.2006 tarihinden itibaren 5527 sayılı kanunla dar mükellef kurumlar için bu oran %0 olarak değiştirilmiştir. Ancak bu oranın uygulanabilmesi için; 07.07.2006 tarihinden itibaren Hazine Bonosu/Devlet Tahvili Alım-Satım, İtfa, Kupon ödemelerinden elde edilen gelirler üzerinden yapılan stopaj kesintisi oranı dar mükellefler için, mukimlik belgesi ibraz edilmesi ve vergi kimlik numarasının alınması gerekmektedir.

2.1.1.3.2. Eurobond Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi

Eurobond faiz gelirleri gerçek kişilerde olduğu gibi kurumlarda da geçici 67. Madde kapsamında vergilendirilmemektedir. Ancak tam mükellef kurumlar tevkifat kapsamında vergilendirilmeyen bu gelirler için kurumlar vergisi öderler.

Tam Mükellef Kurum; Geçici 67. madde kapsamında tevkifata tabi değildir. %20 oranında kurumlar vergisine tabidir.

Dar Mükellef Kurum; GVK Geçici 67. maddenin 7 numaralı fıkrasında, tevkifata tabi tutulsun tutulmasın, dar mükellef kurumlarca Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerden sağlanan kazanç ve iratlar için münferit veya özel beyanname verilmez.²⁴

2.1.1.3.3. Mevduat Faizlerinin Vergilendirilmesi

01.01.2006 tarihinden itibaren tam mükellef kurumların mevduat faizinden elde edilen kazançlara uygulanması gereken tevkifat oranı % 15 olarak belirlenmiştir. Tevkifat matrahı vade sonu ile vade başı arasındaki elde edilen brüt faiz tutarı üzerinden hesaplanmaktadır. Söz konusu tevkifat matrahı hesaplaması, düzenleme 01.01.2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdiğinden bu tarihten sonra yapılacak ödemeler için % 15 oranında vergi tevkifatına tabi olmaktadır.

²⁴ ERSOY, a.g.e. sf.146.

Öte yandan, geçici 67. maddenin 5 numaralı fıkrasınca açıklandığı üzere, gelir sahibinin gerçek veya tüzel kişi ya da dar veya tam mükellef olması, vergi mükellefiyeti bulunup bulunmaması, vergiden muaf olup olmaması ve elde edilen kazancın vergiden istisna olup olmaması, bu madde kapsamında yapılacak tevkifatı etkilememektedir. Bu nedenle, tam mükellef kurumların elde ettikleri mevduat faizleri de, geçici 67. madde kapsamında tevkifata tabi tutulmaktadır. Ancak, tam mükellef kurumlardan tevkif yoluyla alınan vergiler, kurum kazancının tespitinde hesaplanan geçici vergi veya kurumlar vergisinden indirilebilmektedir. Bu bağlamda, tam mükellef kurumların elde ettikleri gelirler kurum kazancına tabi olduğundan, elde edilen bu gelirler üzerinden ayrıca 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yeni 5520 sayılı KVK uyarınca %20 oranında kurumlar vergisi alınmaktadır.

Ticari faaliyet kapsamında elde edilen gelirler ticari kazanç hükümleri çerçevesinde kazancın tespitinde dikkate alınacak olduğundan, geçici 67. madde kapsamında ödenmiş olan bu vergiler, GVK 94. madde kapsamında tevkif edilen vergilerin tâbi olduğu hükümler çerçevesinde tevkifata tâbi kazançların beyan edildiği beyannamelerde hesaplanan vergiden mahsup edilecektir. Bankalar, dönemler itibarıyla müşterilerinin elde ettikleri mevduat faiz gelirlerini içeren bir ekstre hazırlamaktadırlar. Tam mükellef kurumlar bu ekstreleri ilgili beyannamelerin altına koymak suretiyle mahsup işlemini yapabilmektedir.

01.01.2006 tarihi itibarıyla, dar mükellef kurumların da elde ettikleri mevduat faizleri, geçici 67. madde kapsamında % 15 tevkifata tabi tutulmaktadır. Ancak çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalanmış ülkelere göre dar mükellef kurumlardan yapılacak tevkifat uygulaması değişebilmektedir.

Dar mükelleflerin Türkiye kaynaklı elde edecekleri faiz gelirleri üzerinden yapılacak tevkifat; iç mevzuatımızda düzenlenen oranların anlaşmalarda belirlenen oranlardan yüksek olması halinde devreye girecek ve vergilendirme anlaşmada belirlenen oranlara göre yapılacaktır. Bu

çerçeve, faiz gelirleri için alınacak vergi oranları Türkiye'nin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması imzalamış olduğu ülkelere göre değişmektedir ²⁵

Diğer yandan, dar mükellef kurumların da geçici 67. madde kapsamında mevduat faizi geliri elde edebilmesi ve çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları hükümlerinden yararlanabilmeleri için vergi kimlik numarası almaları gerekmektedir.

2.1.1.3.4. Tam Mükellef Kuruluşlara Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

KVK 15. maddesine göre; kamu idare ve kuruluşları, iktisadî kamu kuruluşları, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadî işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, ziraî kazançlarını bilânço veya ziraî işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler; kurumlara avanslar da dâhil olmak üzere nakden veya hesaben yaptıkları aşağıdaki ödemeler üzerinden istihkak sahiplerinin kurumlar vergisine mahsuben % 15 oranında kesinti yapmak zorundadırlar. ²⁶

Bakanlar Kurulu, bu maddede belirtilen vergi kesintisi oranlarını, her bir ödeme ve gelir için ayrı ayrı sınıra kadar indirmeye, kurumlar vergisi oranına kadar yükseltmeye ve aynı sınırlar dâhilinde üçüncü fıkrada belirtilen kazançlar için fon veya ortaklık türlerine göre ya da portföylerindeki varlıkların nitelik ve dağılımına göre farklılaştırmaya yetkilidir. Bakanlar kurulunun çeşitli dönemlerde yaptığı değişikliklerde dikkate alınarak bankaların ödeme yaptığı tam mükellef kuruluşlardan kesmesi gereken vergi oranları aşağıda belirtilmiştir. ²⁷

Buna göre bankalar;

²⁵ ERSOY, **a.g.e.** sf.155.

²⁶ Gib.gov.tr, Mevzuat, KVK (yeni).30.12.2012

²⁷ Gib.gov.tr, Mevzuat, 2009/14594 no.lu BKK. 30.12.2012.

- Gelir Vergisi Kanununda belirtilen esaslara göre, birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarım işleri ile uğraşan kurumlara, bu işleri ile ilgili yapılan hak ediş ödemelerinden % 3,

- Kooperatiflere ait taşınmazların kiralanması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden %20,

- Vergiden muaf olan kurumlara dağıtılan (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.) Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerindeki kâr payları (KVK' nın 15 inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca vergi kesintisine tabi tutulan kazançlar hariç) üzerinden % 15,

- Her nevi tahvil (ipotek finansmanı kuruluşları ve konut finansmanı kuruluşları tarafından ihraç edilen ipotekli sermaye piyasası araçları, varlık teminatlı menkul kıymetler dâhil) ve Hazine Bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları kesintiye tâbi tutulmaz.) ,

a. Devlet tahvili ve Hazine Bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlere sağlanan gelirlerden % 0,

b. Diğerlerinden % 10,

- Mevduat faizlerinden % 15,

- Katılım bankaları tarafından katılma hesabı karşılığında ödenen kâr paylarından, kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr paylarından % 15,

- KVK' nın 15 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile elde edilmesi veya elden çıkarılmasından sağlanan gelirlerden % 15,

- Başbayiler hariç olmak üzere, 14.3.2007 tarihli ve 5602 sayılı Şans Oyunları Hâsılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanunda tanımlanan şans oyunlarına ilişkin olarak; bilet, kupon ve benzerlerini satanlara, düzenlenen her türlü bahis ve şans oyunlarının oynatılmasına aracılık edenlere, diğer kişilerce çıkartılan bu nitelikteki biletleri satanlara yapılan komisyon, prim ve benzeri ödemelerden %15,

-Vergiden muaf olan kurumlara dağıtılan (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.) Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerindeki kâr payları (Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca vergi kesintisine tabi tutulan kazançlar hariç) üzerinden % 15, oranında kesinti yaparak muhtasar beyanname ile ilgili vergi dairesine ödeme yaparlar.

2.1.1.3.5. Dar Mükellef Kuruluşlara Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

Dar mükellefiyete tabi kurum veya kuruluşların Türkiye'de elde ettikleri serbest meslek kazancı, menkul sermaye iradı, gayrimenkul sermaye iradı ile telif, imtiyaz, ihtira, işletme, ticaret unvanı, alâmetifarika ve benzeri gayri maddi hakların satışı, devir ve temlik karşılığında aldıkları bedellerin (avanslar dâhil) brüt miktarı kurumlar vergisi kesintisine tabidir.

KVK. madde 30' a göre dar mükellefiyete tâbi kurumların kazanç ve iratları üzerinden, bu kazanç ve iratları avanslar da dâhil olmak üzere nakden veya hesaben ödeyen veya tahakkuk ettirenler tarafından % 15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır.

Bakanlar Kurulu, KVK.'nın 30/8 maddesi uyarınca, aşağıda belirtilen vergi kesintisi oranlarını, gelir unsurları veya faaliyet konuları itibarıyla ayrı ayrı belirlemeye, sıfıra kadar indirmeye veya fıkralarda belirtilen oranın bir katına kadar artırmaya yetkilidir.

Bankalar dar mükellef kurum ve kuruluşlara nakden veya hesaben yapacakları ödemelerden, aşağıda belirtilen oranlarda vergi kesintisi yaparak devlete öderler.2009/14593 sayılı BKK.'na göre;²⁸

- Gelir Vergisi Kanununda belirtilen esaslara göre birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarım işleri ile uğraşan kurumlara bu işleri ile ilgili olarak yapılan hak ediş ödemelerinden % 3,

- Serbest meslek kazançlarından;

- a.Petrol arama faaliyetleri dolayısıyla sağlanacak kazançlardan %5,

- b. Diğerlerinden % 20,

- Gayrimenkul Sermaye İratlarından;

- a. 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu kapsamındaki kira ödemelerinden % 1,

- b. Diğerlerinden, % 20,

- Her nevi tahvil (ipotek finansmanı kuruluşları ve konut finansmanı kuruluşları tarafından ihraç edilen ipotekli sermaye piyasası araçları, varlık teminatlı menkul kıymetler dâhil) ve Hazine Bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerden (Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları kesintiye tabi tutulmaz);

- a. Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlere sağlanan gelirlerden %0,

- b. Diğerlerinden, % 10,

- Her nevi alacak faizlerinden;

- a. Yabancı devletler, uluslararası kurumlar veya yabancı banka ve kurumlardan alınan her türlü krediler için ödenecek faizlerden

²⁸ Gib.gov.tr, Mevzuat, KVK (yeni). 30.12.2012

(katılım bankalarının kendi usullerine göre yurt dışından sağladıkları fonlar ve benzeri kaynaklar için ödedikleri kâr payları dahil) % 0

b. Bankaların 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca uygun görülen ikincil sermaye benzeri kredileri ile bankaların ve diğer kurumların bir akım veya varlık portföyüne dayalı olarak yurt dışında menkul kıymetleştirme yöntemiyle temin ettikleri kredileri için ödenecek faizlerden % 1,

c. Katılım bankaları tarafından ödenen kâr payları hariç olmak üzere, mal tedarikinden kaynaklanan vade farkları üzerinden % 5,

d. Diğerlerinden % 10,

- Mevduat faizi ve repo gelirlerinden % 15,

-Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 2. fıkrasının 10 numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iratlarından % 10,

- Katılım bankaları tarafından katılma hesabı karşılığında ödenen kâr paylarından % 15,

- Kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr paylarından % 15,

- Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile elde edilmesi veya elden çıkarılmasından sağlanan gelirlerden % 15,

- Ticarî veya ziraî kazanca dahil olup olmadığına bakılmaksızın telif, imtiyaz, ihtira, işletme, ticaret unvanı, marka ve benzeri gayri maddi hakların satışı, devir ve temlik karşılığında nakden veya hesaben ödenen veya tahakkuk ettirilen bedeller üzerinden % 20,

- Tam mükellef kurumlar tarafından, Türkiye'de bir iş yeri veya daimi temsilci aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç olmak üzere dar mükellef kurumlara veya kurumlar vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.) ve Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde sayılan kâr payları (5520 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin

üçüncü fıkrası uyarınca vergi kesintisine tabi tutulan kazançlar hariç) üzerinden % 15,

- Türkiye'de işyeri ve daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellefiyete tabi kurumlar vergisi mükelleflerinin, Türkiye'de yetkili makamların izniyle açtıkları sergi ve panayirlarda yaptıkları ticari faaliyetlerden elde ettikleri kazançları, %0,

- Yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısımdan ana merkeze aktardıkları tutar üzerinden %15,

- Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara (tam mükellef kurumların bu nitelikteki ülkelerde bulunan iş yerleri dahil) nakden veya hesaben yapılan veya tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumun mükellef olup olmadığına bakılmaksızın, % 30,

Oranında vergilendirilir.

2.1.1.4. Beyanname ve Verginin Ödenmesi

01.02.2007 tarih ve 26421 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 367 Sayılı VUK. Genel Tebliği'nde "Kurumlar Vergisi mükellefleri ise hiçbir hadle sınırlı olmaksızın Kurumlar Vergisi Beyannamesini ve Geçici Vergi Beyannamelerini elektronik ortamda göndermek zorundadırlar" denilmektedir.

KVK. madde 24 ve 25' de belirtildiği üzere kurumlar vergisi mükellefin ve vergi sorumlusunun beyanı üzerine tarh olunur ve hesap döneminin

kapandığı ayı izleyen 4. ayın 1'i ile 25' i arasında beyanname verilir. Ayrıca söz konusu madde 24' ün 3. fıkrasında "Mükelleflerin şubeleri, ajansları, alım-satım büro ve mağazaları, imalâthaneleri veya kendilerine bağlı diğer iş yerleri için, bunların bağımsız muhasebeleri ve ayrılmış sermayeleri olsa dahi ayrı beyanname verilmez." denilmektedir.

Bu nedenle, KV. beyannamesi hesap döneminin kapandığı ayı takip eden dördüncü ayın birinci gününden yirmi beşinci günü akşamına kadar bağlı bulunan vergi dairesine Genel Müdürlükçe elektronik ortamda verilir.

KVK. Madde 21/1'e göre; beyanname ile ay içerisinde vergi dairesine bildirilen vergi, o ayın son günü akşamına kadar ilgili vergi dairesine ödenebilmektedir.

Bankaların iş ilişkisinde bulunduğu kurumlardan tevkifat yoluyla yaptığı kesintileri de, KV. Ve GV. ilgili maddeleri çerçevesinde, vergi sorumlusu sıfatıyla vergi dairesine bildirim ve ödeme zorunluluğu vardır.

KVK. madde 15/5' de; "Bu madde gereğince vergi kesintisi yapmak zorunda olanlar, bu vergileri ödeme veya tahakkukun yapıldığı yer itibarıyla bağlı oldukları vergi dairesine, vergilendirme dönemini izleyen ayın yirminci günü akşamına kadar muhtasar beyanname ile bildirmeye mecburdurlar. Gelir Vergisi Kanununda belirlenen usul ve esaslar, bu maddeye göre verilecek muhtasar beyannameler hakkında da uygulanır" denilmektedir. Verginin ödenmesi bölümü KVK. madde 21/4' de "Muhtasar beyanname ile bildirilen vergiler, beyannamenin verildiği ayın yirmi altıncı günü akşamına kadar ödenir" şeklinde ifade edilmektedir.

18.10.2007 tarih ve 26674 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 376 Sıra No' lu VUK Genel Tebliği ile tam otomasyona geçmiş vergi dairelerinin bulunduğu yerlerdeki Şubelerce Muhtasar beyannamelerinin hiçbir hadle sınırlı olmaksızın elektronik ortamda (İnternet üzerinden) gönderilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Bu açıklamalar etrafında tevkifat vergi ödemelerini toparlayacak olursak; bankalar, tevkif ettikleri vergileri internet ortamında, Maliye

Bakanlığınca şekli ve içeriği belirlenmiş olan beyannameyi (Muhtasar Beyanname) ve Adına Tevkifat Yapılanlara Ait Bildirim listesini, tevkifat dönemini izleyen ayın yirmi üçüncü günü akşamına kadar, bağlı oldukları vergi dairesine beyan edecek ve yirmi altıncı günü akşamına kadar ödeyeceklerdir.

2.1.2. Gelir Vergisi Stopajı ve Diğer Stopaj Yükümlülükleri

2.1.2.1. Gelir Vergisi

Bankalar, kendileri aracılığı ile elde edilen bazı gelirlerden kaynakta kesinti yaparak gelir vergisi öderler. Diğer vergi mükelleflerinin bankalar aracılığıyla elde etmiş oldukları gelirler nedeniyle vergi sorumluluğu taşımaktadırlar. Vergi sorumluluğu nedeniyle bankalar tarafından kaynakta kesinti yoluyla tahsil edilen bu vergiler, vergi dairesine ödenmektedir.

2.1.2.2. Verginin Konusu

Gerçek kişilerin gelirleri, gelir vergisine tabidir. Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır. Bu kazanç ve iratlar, nakden veya hesaben hangi tarihte kişinin kullanımına geçmiş ise o tarihte gelir vergisi doğmakta ve yine o tarihteki vergi oranının dikkate alınması gerekmektedir.

Bankalar, gerçek kişi müşterilerle olan ilişkilerinde kaynakta kesinti yaparak onların adına devlete vergi öderler. Bankalarca kaynakta kesinti yoluyla vergilendirilen başlıca kazanç unsurları şunlardır;

- Personel ücretlerinden kesilen GV,
- Menkul sermaye iratları GV,
- Serbest meslek erbabından kesilen GV,

- Gayrimenkul sermaye iratları GV,

2.1.2.3. Vergiyi Doğuran Olay, Matrah ve Oran

VUK. 19. Madde’ de “vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu ve hukuki durumun tekemmülü ile doğmaktadır” denilmektedir. Gelirin nakden ya da hesaben kişinin kullanımına geçtiği tarih itibariyle gelir vergisi doğar. Henüz doğmamış, ihtilaflı, şarta bağlı veya miktarı belli olmayan gelirin elde edilmiş sayılması mümkün değildir.

Bankacılık işlemlerinde gelir vergisi matrahı, verginin hesaplanmasına esas alınan değer ve miktarları ifade eder. Vergilendirmeye esas olan matrah üzerinden alınan vergi miktarının, matrahın yüzdesi olarak ifadesi verginin oranını vermektedir. Bankacılık işlemlerindeki gelir vergisi oranları konunun aşağıda ayrıntılı incelenmesi sırasında ele alınmıştır.

2.1.2.4. Vergiye Tabi İşlemler

Bankalarca aşağıda sayılan işlemlerin nakden veya hesaben yapılması sırasında belirtilen oranlarda GV kesilmesi zorunludur.

2.1.2.4.1. Aylık Ücretlerin Vergilendirilmesi

Bankalar, sözleşmeli personelde dahil olmak üzere, kadrosunda çalışan personele ödenen aylık brüt ücretten; personelin kendisince karşılanan emekli keseneği, varsa sakatlık indirimi ve hizmet borçlanması miktarları düşüldükten sonra kalanı üzerinden yıllık aşağıda belirtilen oranlarda GV. kesintisi yaparlar.

Gelir Vergisi Kanununun 103 üncü maddesinde yer alan gelir vergisine tabi gelirlerin vergilendirilmesinde esas alınan tarife, 2012 takvim yılı

gelirlerinin vergilendirilmesinde esas alınmak üzere aşağıdaki şekilde yeniden belirlenmiştir.²⁹

Tablo 2: Ücretlerin Vergilendirilme Oranları Tablosu (2012)

10.000.TL'ye kadar	% 15
25.000 TL'nin 10.000 TL'si için 1.500 TL, fazlası	% 20
58.000 TL'nin 25.000 TL'si için 4.500 TL (ücret gelirlerinde 8.000 TL'nin, 25.000 TL'si için 4.500 TL), fazlası	% 27
58.000 TL'den fazlasının 58.000 TL'si için 13.410 TL (ücret gelirlerinde 88.000 TL'den fazlasının 88.000 TL'si için 21.510 TL), fazlası	% 35

*Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.11.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğden tablolştırılmıştır.

2.1.2.4.2. Ücret Sayılan Diğer Ödemelerin Vergilendirilmesi

Bankalar, kadrolu veya sözleşmeli çalışan personele, statüleri gereği yapılan ikramiye, teşvik primi, sigorta primi, vekâlet ücreti, fazla çalışma ücreti, ders ücreti, iş riski, iş güçlüğü, temininde güçlük zammı, mali sorumluluk tazminatı, Harcırâh Kanunu'nun dışında grup zaruri masraf karşılıkları gibi ödemelerin brüt tutarı üzerinden yıllık miktar ve oranlar dikkate alınmak suretiyle GV. kesintisi yapmaktadır.

GVK.'nın Gider Karşılıklarında istisnaları düzenleyen 24. maddesinin 2. bendinde; Harcırâh Kanunu kapsamı dışında kalan müesseseler tarafından idare meclisi başkan ve üyelerine, denetçilerine, tasfiye memurlarına ve hizmet erbabına (sözleşmeli personel dahil) verilen gerçek yol giderleri ile yemek ve konaklama giderlerine karşılık verilen gündelikler vergiden istisna edilmiştir. Kanunun ilgili maddeleri incelendiğinde ortaya çıkan durumu kısaca özetlemek gerekirse;

²⁹ Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.11.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğ. 26.11.2012

-Personele belge karşılığı ödenen gerçek yol giderleri ve eşya taşıma giderlerinden GV. kesintisi yapılmaması,

- Personele, gündelik ödenmeksizin belge karşılığı ödenen yemek ve konaklama giderlerinden GV. kesintisi yapılmaması,

- Personele konaklama olmaksızın sadece gündelik ödendiği takdirde, ödenen gündelik tutarının en yüksek devlet memuruna ödenen gündeliğe kadar olan bölümünün GV.'ye tabi tutulmaması, bu tutarı aşan kısımdan GV. kesintisi yapılması,

- Personele gündelik ödenen günler için ayrıca tevsik ettiği konaklama giderlerinin de ödenmesi halinde, belgelendirdiği konaklama giderinin en yüksek devlet memuruna ödenen gündeliğe kadar olan bölümünün GV.'ye tabi tutulmaması, bu tutarı aşan kısımdan vergi kesintisi yapılması, ayrıca ödenen gündeliğin de en yüksek devlet memuruna ödenen gündeliği aşan kısmından vergi kesintisi yapılması,

- Eğitim, toplantı, araştırma vb. çalışmalara katılan personele yatacak yer ve yemek sağlanması halinde ödenen gündeliklerin tamamının ücret olarak vergilendirilmesi,

- Ücret olarak nitelendirilerek GV.'ye tabi tutulan tutarların, personelin toplam vergi matrahına ilave edilmesi gerekmektedir.

İş kanunu hükümlerine göre, bankaların şubelerinde çalıştırılan personele, iş yeri dışında giyilecek elbise ve dikiş ücretleri, yakacak ve ayakkabı bedelleri, tahsil, eğitim ve sünnet yardımları, kıdemli işçiliği teşvik ikramiyesi, piknik ve izin ücretleri veya buna benzer yaptığı sosyal yardımlar da ek ücret ödemesi sayıldığından, bankaların bu ödemelerden de vergi kesintisi yapmaları gerekmektedir.

2.1.2.4.3. Serbest Meslek Kazancı Ödemelerinin Vergilendirilmesi

Bankalar kadrosunda bulunmayan, haricen sözleşmeli olarak istihdam edilen avukat, doktor, proje mimarı veya mühendisleri gibi serbest meslek erbabına yapılan ödemelerin brüt tutarı üzerinden % 20 GV. kesintisi yaparlar.

GV. kanunu 18. maddeye göre; Müellif, mütercim, heykeltıraş, hattat, ressam, bestekâr, bilgisayar programcısı ve mucitlerin ve bunların kanuni mirasçılarının şiir, hikâye, roman, makale, bilimsel araştırma ve incelemeleri, bilgisayar yazılımı, röportaj, karikatür, fotoğraf, film, video band, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerini gazete, dergi, bilgisayar ve internet ortamı radyo, televizyon ve videoda yayımlamak veya kitap, cd, disket, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmak veya bunlar üzerindeki mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamak suretiyle elde ettikleri kazançları GV.'den istisna olmakla birlikte, Bankalarca bu çeşit bir ödemede bulunulduğunda GVK'nın 94/2 (a) bendi hükmünce brüt ödeme tutarı üzerinden % 17 oranında GV kesintisi yapılacaktır.

Ayrıca, bankaların sağlık hizmetinden yararlanan personelinin, sözleşmeli doktora ücretini ödemek suretiyle tedavisini yaptırması halinde, alacağı belgeye istinaden kendisine yapılacak ödemeler gelir vergisine tabi tutulmaz.

Arızı serbest meslek faaliyetinde bulunanların elde ettikleri kazancın (2012 yılı için) 20.000 TL GV.'den istisna olup³⁰ miktarın aşılması halinde ilgilinin GV beyannamesi vermesi gerekmektedir. Bankalarca, serbest meslek faaliyetini devamlılık arz edecek şekilde mutat meslek haline getirmemiş olanlara (tercüme işi için yapılacak ödemeler, bankaların kadrosunda olmayan eksperlere ödenecek ücretler gibi) yapılacak ödemelerden % 15 oranında gelir vergisi kesilecektir.

³⁰ Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.11.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğ. 30.12.2012

2.1.2.4.4. Bilirkişi, Resmi Arabulucular ve Tanıklara Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

Bilirkişi, resmi arabulucu, eksperlere ve tanıklara bu sıfatları dolayısıyla bankalarca ödenecek ücretlerin brüt tutarı üzerinden ücretlere ilişkin gelir vergisi tarifesi üzerinden yine bankalarca vergi tevkifatı yapılacaktır.

2.1.2.4.5. Birden Fazla Takvim Yılına Yaygın İnşaat ve Onarım İşleri Karşılığı Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

GVK. 42. madde' de "Birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat (dekupaj işleri de inşaat işi sayılır) ve onarma işlerinde kar veya zarar işin bittiği yıl kati olarak tespit edilir ve tamamı o yılın geliri sayılarak, mezkûr yıl beyannamesinde gösterilir" denilmektedir.

Vergideki gecikmeyi telafi etmek ve müteahhidin ödemedeki mali yükünü azaltmak amacıyla, yıllara yaygın inşaat ve onarma işlerinde ödenen istihkak bedellerinden vergi kesintisi yapılmaktadır. Vergi kesintisi yapmak mecburiyetinde olanlar, yıllara yaygın inşaat ve onarma işini yapanlara (kurumlar dahil) ödedikleri istihkak bedellerinde istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben (avans olarak ödenenler dahil) %3³¹ nispetinde vergi kesintisi yapmakla yükümlüdürler. (GVK, Madde 94). Peşin vergi niteliğinde olan tevkifat uygulandığından bu mükellefler bu işlerine münhasır ayrıca geçici vergi beyannamesi vermezler.

Buna göre inşaat ve onarım işlerinin birden fazla yıla yansımaları halinde işi üstlenene yaptıkları işle ilgili olarak düzenleyecekleri hak ediş raporunun yanı sıra, alınacak faturaya istinaden Bankalarca yapılacak ödeme sırasında (kurumlar ve basit usulde vergiye tabi mükellefler dâhil) brüt miktarı üzerinden % 3 oranında gelir vergisi kesilecektir. İnşaat ve onarım işinin aynı

³¹Gib.gov.tr, Mevzuat, 12.01.2009 tarih ve 14592 BKK. 30.12.2012

yıl içinde başlanılıp bitirileceği sözleşmede yer aldığı takdirde, ödemeler gelir vergisine tabi olmayacaktır.

2.1.2.4.6. Mal ve Hakların Kiralanması Karşılığı Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

Bankalar hizmet binası, lojman, depo ve arşiv olarak gayrimenkul kiralamaları ile sinema ve televizyon filmleri, ses ve görüntü bantları, motorlu araç, makine ve tesisat kiralamaları karşılığında yapılan ödemelerden % 20 oranında gelir vergisi keserler.

Ancak kiralanmış gayrimenkul veya hakların sahipleri gerçek kişi olduğu takdirde, bunlara yapılan ödemeler vergi tevkifatına tabi tutulacakken, kurumlar vergisine tabi veya muaf kuruluşlar ile ticari veya zirai işletmelerin aktiflerinde kayıtlı gayrimenkul veya hakları Bankalara kiraya verenlere Bankalarca yapılacak ödemelerden vergi kesilmeyecektir. Keza, Bankaların kendi mülkiyetinde olup, iş yeri veya sair suretle kiraya verdikleri gayrimenkullerin kira bedelinin karşı taraftan tahsili sırasında, kurumlar vergisine tabi kuruluş olmaları nedeniyle vergi tevkifatı yaptırılmayacaktır.

2.1.2.4.7. Mevduat Faizleri ve Repo Gelirleri, Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri, Menkul Kıymet Yatırım Fonları Üzerinden Yapılacak Tevkifat

GVK geçici67. Maddesine göre; tevkifata tabi olan ve olmayan gelirleri şu şekilde açıklanabilir.

a) Tevkifata Tabi Gelirler

- Hisse senedi alım-satım kazançları,
- Devlet tahvili ve Hazine bonoları faiz gelirleri ve alım-satım kazançları,

- Özel sektör tahvil ve bonoları faiz gelirleri ve alım-satım kazançları,
- Mevduat faizleri,
- Repo gelirleri,
- Özel finans kurumları gelirleri,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden elde edilen gelirler,
- Menkul kıymet ve vadeli işlem ve opsiyon piyasalarında işlem gören diğer menkul kıymetlerin gelirleri,
- Hazine veya diğer kamu tüzel kişiliklerince çıkarılan menkul kıymetlerin faiz gelirleri ve alım-satım kazançları,
- Menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının ödünç işlemlerinden sağlanan gelirler,

b) Tevkifata Tabi Olmayan Gelirler

- Hisse senedi kar payları,
- Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerin (Eurobond) alım satımı, itfası sırasında elde edilen getirileri ve bunların dönemsel getirilerinin tahsili,
- Tam mükellef kurumlara ait olup, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasından elde edilen gelirler,
- Sürekli olarak portföyünün en az %51 'i İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisse senetlerinden oluşan yatırım fonlarının bir yıldan fazla süreyle elde tutulan katılma belgelerinin elden çıkarılmasından elde edilen gelirler.

GVK'ya 5281 sayılı Kanun'un 30. maddesiyle eklenen ve yürürlük tarihi 01.01.2006olan Geçici 67. madde de, menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılması ve elde tutulması sürecinde elde edilen gelirler ile mevduat faizleri, repo gelirleri ve özel finans kurumlarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik

düzenlemelere yer verilmiş olup, bu konulara ilişkin olarak bankaları ilgilendiren hususlar aşağıda yer almaktadır.

Anılan kanunun geçici 67. maddesine göre; Bankalar ve aracı kurumlar takvim yılının üçer aylık dönemleri itibarıyla,

- Alım satımına aracılık ettikleri menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçlarının alış ve satış bedelleri arasındaki fark,

- Alımına aracılık ettikleri menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının itfası halinde alış bedeli ile itfa bedeli arasındaki fark,

- Menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının tahsiline aracılık ettikleri dönemsel getirileri (herhangi bir menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracına bağlı olmayan),

- Aracılık ettikleri menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının ödünç işlemlerinden sağlanan gelirler, üzerinden % 15 oranında vergi tevkifatı yaparlar. Dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar için bu oran 07.07.2006 tarihinden itibaren %0 olarak uygulanır.

75. maddenin ikinci fıkrasının 7. Bendinde belirtilen mevduat faizi, 12.bendinde belirtilen faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları ve 14. bendinde belirtilen repo, menkul sermaye iratlarından ödemeyi yapanlarca % 15 oranında vergi tevkifatı yapılır. Bu iratlar üzerinden 94. madde veya KVK.'nın 30. Maddesi kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz hükmü yer almaktadır.

2.1.2.4.7.1. Mevduat Faizleri ve Repo Gelirleri Üzerinden Yapılacak Tevkifat

Mevduat faizleri ve Repo işlemlerinden GVK'nın 75. maddesinin 2. fıkrasının 14 no.lu bendinde yer alan Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ile Toplu

Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması sonucu elde edilen gelirlerden %15 oranında tevkifat yapılacaktır.

Repo gelirleri, mevduat faizi, faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr paylarına ilişkin tevkifat uygulamasında, bankalar arası mevduat ile aracı kurumların borsa para piyasasında değerlendirdikleri kendilerine ait paralarına yürütülen faizler hariç olmak üzere, gelir sahibinin gerçek veya tüzel kişi ya da dar veya tam mükellef olması, vergi mükellefiyeti bulunup bulunmaması, vergiden muaf olup olmaması ve elde edilen kazancın vergiden istisna olup olmamasının bir önemi bulunmamaktadır.

Dolayısıyla, gerek vergi kanunlarında gerekse kendi özel kanunlarında gelir ve kurumlar vergisinden muaf olduğu belirtilen kurum ve kuruluşlarca elde edilen gelirler üzerinden tevkifat yapılacaktır. Bu çerçevede, söz konusu gelirlerin kamu kurum ve kuruluşlarınca elde edilmesi durumunda da tevkifat yapılacağı tabidir.

Ancak, dar mükellefler için mevduat faizi ve repo gelirlerinden yapılacak tevkifat uygulamalarında; tevkifata konu geliri elde etmiş olan kişinin, mukimlik belgesini ibraz etmesi ve vergi kimlik numarası alması halinde, geliri elde etmiş olan kişinin mukim olduğu ülke ile yapılmış ve yürürlükte olan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları hükümleri gereğince belirtilen oran üzerinden tevkifat yapılacaktır.

Bankalar arasındaki mevduat hesaplarına yürütülen faizler ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan aracı kurumların borsa para piyasasında değerlendirdikleri kendi paralarına ödenen faizler üzerinden tevkifat yapılmayacaktır.³² Zira banka ve aracı kurumlarca bu tür işlemlerden elde edilen faiz gelirleri kurum kazancına dahil edilerek beyan edilmekte ve kurumlar vergisi ödenmektedir.

³² ERSOY, a.g.e. sf,126.

2.1.2.4.7.2. Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri Üzerinden Yapılacak Tevkifat

01.01.2006 tarihi öncesine kadar, devlet tahvili ve hazine bonosu alım satım kazançlarının vergilendirilmesi GVK'nın, mükerrer 80 ve 81 ile geçici 59.maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre; devlet tahvili ve hazine bonosu alım satımından elde edilen gelirler, GVK'nın mükerrer 80. maddesine göre değer artış kazancı olarak vergilendirilmekte ve GVK'nın geçici 59. maddesinde ise; 31.12.2005 tarihine kadar ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonosunun elden çıkarılmasından doğan kazançlara ilişkin vergileme rejimi açıklanmaktadır.

Ancak, geçici 67. maddenin yürürlüğe girmesiyle birlikte, 01.01.2006 tarihinden itibaren iktisap ve ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonosunun alım satımından elde edilen kazançlar için eski vergi rejimine son verilerek, kaynakta tevkif edilmek suretiyle vergilendirilmesi uygulamasına geçilmiştir.

5281 sayılı kanuna eklenen geçici 67. maddenin 1 numaralı fıkrası uyarınca; bankalar 01.01.2006 tarihinden itibaren, 10 yıl süreyle uygulanmak üzere, alım satımına aracılık ettikleri devlet tahvili ve hazine bonolarının alış ve satış bedelleri arasındaki fark üzerinden %15 oranında vergi tevkifatı yapmakla sorumlu tutulmuşlardır. Ancak Gelir İdaresinin 23.07.2006 tarih ve 26237 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2006/10731sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu oran 23.07.2006 tarihinden itibaren elde edilecek gelirlere uygulanmak üzere % 10 'a indirilmiştir.

GVK ve 10731 sayılı BKK ışığında bankalar açısından konuyu özetlemek gerekirse;

- 01.01.2006 tarihinden itibaren ihraç edilen hazine bonosu ve devlet tahvilleri için, Bankalarca tam mükellef gerçek kişi ve kurumların alım satımına aracılık ettiği söz konusu menkul kıymetlerin alış ve satış bedelleri arasındaki fark ve faiz gelirleri üzerinden %10 oranında stopaj yapılacaktır,

- Diğer taraftan, tam mükellef gerçek kişi ve kurumların yukarıda sayılan menkul kıymetlerden elde ettikleri gelirlere uygulanacak %10 oranındaki tevkifat, geliri elde edilen menkul kıymetin ihraç veya iktisap tarihinin, 23.07.2006 tarihinden önce veya sonra olmasının %10 oranının uygulanmasında bir etkisi bulunmamaktadır.

- GVK'nın Geçici 67. maddesinin 1 numaralı fıkrası gereğince, dar mükellef gerçek kişi ve kurumların 07.07.2006 tarihinden itibaren Bankalardan elde edecekleri Hazine Bonosu/Devlet Tahvili Alım-Satım, İtfa, Kupon ödemeleri için mukimlik belgesinin ibraz edilmesi ve vergi kimlik numarasının alınması halinde % 0 oranında stopaj uygulanacaktır,

- 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet Tahvili, Hazine Bonolarının faizlerinin ve alım satım kazançlarının vergilendirilmesinde, 31.12.2005 tarihi itibarıyla geçerli olan mevzuat hükümleri uygulanacaktır. Buna göre, 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilenler için eskiden olduğu gibi beyan sistemi devam edeceğinden, Bankalarca herhangi bir stopaj yapılması söz konusu olmayacaktır,

- Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerden (Eurobond) elde edilen kazançlar stopaja tabi değildir,

- Bankalarca gerçekleştirilecek tevkifat, elde edilmesine aracılık edilen kazançlar ile ilgili olduğundan, Banka portföyünde bulunan menkul kıymetler veya diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen kazançlar tevkifat kapsamında bulunmamaktadır.

2.1.2.4.7.3. Sermaye Piyasası Kanununa Göre Kurulan Menkul Kıymet Yatırım Fonları Üzerinden Yapılacak Tevkifat

Yatırım fonları halktan topladıkları paralar karşılığı, hisse senedi, tahvil gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyleri yöneten sermaye piyasası kurumlarıdır. Gerçek ve tüzel kişi yatırımcılar, fonun sahip olduğu portföyün bir kısmını temsil eden katılma

belgesini almak suretiyle fona ortak olurlar. Yatırımcılar, sahip oldukları katılma belgelerini fona iade etmek suretiyle yatırım fonunun o tarihe kadar oluşan kazancından ya da zararından kendi paylarına düşen kısmı almaktadırlar.³³ Bankalarda Türkiye’de yatırım fonu kurmaya yetkili kuruluşlardır.

Türkiye’de menkul kıymet yatırım fonu vergilemesi, 07.07.2006 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 5527 sayılı kanun çerçevesinde yapılmaktadır. Bu kanun ile vergilemenin dayanağını oluşturan GVK 67. madde üzerinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 5527 sayılı kanunla yapılan düzenlemeyle Sermaye Piyasası Kanunu’na göre kurulan fon ve ortaklıklarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançlarının, fon ve ortaklık bünyesinde tevkif suretiyle vergilendirilmesi yerine yatırımcılar nezdinde vergilendirilmesi öngörülmektedir. Dolayısıyla, menkul kıymetler yatırım fonu katılma belgelerinin, ilgili olduğu fona iadesi sonucunda, yatırımcıların elde ettiği gelirler üzerinden tevkifat yapılırken, fon ve ortaklıkların portföy işletmeciliğinden doğan kazançları üzerinden tevkifat yapılmayacaktır.³⁴

Bankalar, 01.10.2006 tarihinden itibaren Sermaye Piyasası Kanunu’na göre, kurulan menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerinin, (borsa yatırım fonları hariç) ilgili olduğu fona iadesinde İlk Giren İlk Çıkar (FİFO) yöntemine göre, yatırımcının elde ettiği gelir üzerinden %10 oranında gelir vergisi keseceklerdir. Sermaye Piyasası Kanunu’na göre kurulan menkul kıymet yatırım fonları (borsa yatırım fonları ve emeklilik yatırım fonları hariç) ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının, 01.10.2006 tarihinden itibaren elde edecekleri (hazine bonosu, devlet tahvili, repo v.d.) menkul kıymet gelirleri ile mevduat faizi gelirleri üzerinden Bankalarca %0 oranında tevkifat yapılacaktır.

³³ Onur Temizyürek, (2008), “01.01.2006 Sonrası Menkul Kıymetler Yatırım Fonu Katılma Belgelerinden Elde Edilen Kazançların Vergilendirilmesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 319, sf. 108,

³⁴ TEMİZYÜREK, a.g.e. sf.114,

2.1.2.4.8. Belge Veremeyen Hizmet Erbabına Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

GVK'nın 9. maddesi kapsamında faaliyet gösterip esnaf muaflığından yararlananlara, mal ve hizmet alımları karşılığı yapılan ödemeler, GVK 94/13. maddesi uyarınca GV kesintisine tabi tutulmaktadır. Bu kesinti, sadece söz konusu yasa maddesi uyarınca yapmış oldukları ödemelerden vergi kesintisi yapmakla yükümlü tutulanlar tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla bu tür faaliyet sahiplerinden tüketici sıfatıyla mal alan veya hizmetten yararlananların yapacakları ödemeler vergiye ve vergi kesintisine tabi değildir.

Buna göre, bankalara sattıkları mal veya yaptıkları iş dolayısıyla belge veremeyen ve bankaların düzenlediği gider pusulası karşılığında tahsilât yapan ve esnaf muaflığından yararlananlara yapılan ödemelerden mal alımları için % 5, hizmet alımları (mal ve hizmet bedelinin ayrılmaması hali de dahil) % 10 oranında gelir vergisi kesintisi yapılacaktır.

2.1.2.5. Beyanname ve Verginin Ödenmesi

Bankalarca, vergiye tabi ödemelerden vergi mükellefi ve vergi sorumlusu sıfatıyla bir ay içinde kesilen gelir vergisinin, ertesi ayın 23. gününe kadar tahakkukun yapıldığı bağlı bulunulan vergi dairesi adına düzenlenecek muhtasar beyanname ile bildirilmesi ve alınacak tahakkuk fişine istinaden ayın 26. günü akşamına kadar ödenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, GVK'nın 98. maddesindeki hüküm gereğince, mevduat hesaplarına vadeli-vadesiz ayırımına gidilmeksizin yılın sadece son gününde tahakkuk ettirilen faizlerden kesilen GV, 23 Şubat tarihinde tahakkuka aldırılarak 26 Şubat tarihinde ödenmesi gerekmektedir.

18.10.2007 tarih ve 26674 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 376 Sıra No' lu VUK Genel Tebliği ile tam otomasyona geçmiş vergi dairelerinin

bulunduğu yerlerdeki şubelerce muhtasar beyannamelerinin hiçbir hadle sınırlı olmaksızın elektronik ortamda (İnternet üzerinden) gönderilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Buna göre, tam otomasyona geçmiş vergi dairelerinin bulunduğu yerlerdeki şubelerce, vergiye tabi ödemelerden kesilen gelir vergisinin, yukarıda belirtilen süreler dikkate alınmak suretiyle, bağlı bulunulan vergi dairesine elektronik ortamda (İnternet üzerinden) gönderilmesi, yine elektronik ortamda alınacak tahakkuk fişine istinaden ödenmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, bağlı bulundukları vergi dairesi tam otomasyona geçmemiş olan şubelerin iki nüsha olarak düzenlenecek muhtasar beyannamelerinin bir nüshasını vergi dairesine matbu olarak vermeleri gerekmektedir.

Bankalar diğer vergi mükelleflerinin kendileri aracılığıyla elde etmiş oldukları gelirler nedeniyle vergi sorumluluğu taşımaktadırlar. Bu kapsamda dar mükellefiyette, mükellefin daimi temsilcisi mevcut değilse, kazanç ve iratları dar mükelleflere sağlayanlar tarhiyata muhatap tutulmaktadır. Örneğin, Türkiye’de bir değer artış kazancı elde eden bir dar mükellefin Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilcisi bulunmadığı takdirde, kazancın banka aracılığıyla elde edilmiş olması halinde, kazancı elde edilmesini sağlayan bankanın vergi beyannamesinin verilmesi ve verginin ödenmesi nedeniyle sorumluluğu bulunabilecektir.

2.1.3. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)

BSMV 23.07.1956 tarih 9362 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu içinde düzenlenmiş bir işlem vergisidir. 1985 yılında çıkarılan Katma Değer Vergisi Kanunu ile Gider Vergileri Kanununun ilk kısmında düzenlenen diğer harcama vergileri (istihsal vergisi, maliyet vergisi gibi) kaldırılmış ancak BSMV’nin uygulanmasına devam edilmiştir.

Bankacılık ve sigortacılık hizmetleri Katma Değer Vergisi'nin kapsamında olmasına rağmen, mükerrer vergilemeyi önlemek için BSMV kapsamına giren işlemler, Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4 maddesiyle Katma Değer Vergisinden istisna edilmiştir.

2.1.3.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay

BSMV' nin konusunu; banka ve sigorta şirketlerinin 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanuna göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben almış oldukları gelirler oluşturmaktadır.

6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 28.maddesinde;“Banka ve Sigorta şirketlerinin (10.06.1995 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu’na göre yapmış oldukları işlemler hariç olmak üzere) her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir” denmektedir.

Vergiyi doğuran olayda, sözü edilen işlemin Banka ve sigorta şirketlerince gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Verginin konusu ile anlatılmak istenen vergilendirilecek kazanç, irat, hizmet ve benzeri olup, vergiyi doğuran olay ise söz konusu kazanç irat ve benzerinin elde edilmesi ya da yapılmasıdır. Bu durumda banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusu, banka, sigorta şirketlerime bankerler tarafından yapılan hizmetlerin vergilendirilmesi, vergiyi doğuran olay ise, 6802 sayılı Kanunun 28. maddesinde belirtilen özelliklere uygun işlemler sonucunda lehe para alınmasıdır.³⁵

³⁵ Ahmet Kırmızı, (2001), **Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi**, Ankara, 2.Baskı. sf. 40.

2.1.3.2. Mükellef

BSMV uygulamasında vergiyi doğuran olayı yapan kişi ve kuruluşlar olan banka, sigorta şirketleri ve bankerler kanuni mükelleftir. Diğer bir ifade ile VUK' nun 8. Maddesinde belirtilen ve 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine ilişkin hükümlerine göre kendilerine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişiler bu kapsamda yer almaktadır. Maddede mükellef olarak sadece banka, sigorta şirketleri ve bankerlerden bahsedilmiş olması, kanuni mükellefiyetin bunlarla sınırlı olduğu anlamına gelmemekte, özellikle 28. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarına bağlı olarak belirtilen işlemleri yapmaları nedeniyle banker sayılanlar da bu verginin kanuni mükellefi durumunda bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile aracı kurumlar, menkul kıymet yatırım ortaklıkları, döviz büfeleri gibi faaliyet sonucunda banker gibi değerlendirilenler de kanuni mükellef konumundadır.³⁶

Bu vergide, verginin yükümlüsü her ne kadar banka, banker ve sigorta şirketleri gibi görünse de katma değer vergisinde olduğu gibi bu bir ara yükümlülüktür. Bu vergi netice itibariyle hizmetlerden yararlananlara yansıtılmaktadır. Ancak bu yansıtıla bilirlik mükellefiyeti değiştirmemektedir. Bir başka ifade ile BSMV'de vergi mükellefi yerine vergi sorumlusundan bahsedilemez. Çünkü ilgili kanun bu verginin yükümlüsünü açık olarak bankalar, sigorta şirketleri ve bankerler olarak belirtmiştir.

2.1.3.3. Matrah ve Oran

Vergi matrahı, vergi konusunun ölçülebilir ya da sayılabilir nitelikteki fiziksel miktarları olabileceği gibi fiyat yada bedel gibi ekonomik miktarları da olabilir.³⁷

³⁶ KIRMAN, a.g.e. sf. 197.

³⁷ ÖNCEL., KUMRULU, ÇAĞAN, a.g.e. Sf. 88.

BSMV’de genelde mükellefin beyanı üzerinden matrah saptama yönteminin benimsendiği görülmekte ve belirlenen matrah üzerinden ilgili işlem için açıklanan oranlar üzerinden ödeme yapılmaktadır.³⁸

2.1.3.3.1. Matrah

Gider Vergileri Kanunu’nun 31. maddesinde BSMV’ nin matrahı, 28. maddede yazılı paraların tutarı olarak açıklanmıştır. Bu maddeye göre banka ve sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paraların tutarları (istisna sayılanlar hariç) BSMV matrahını oluşturmaktadır. Ayrıca kambiyo alım ve satım muamelelerinde kambiyo satışlarının tutarı, verginin matrahını oluşturur. Vergi matrahından gider ve vergi adı altında indirim yapılamaz. Bu kanunla alınan BSMV matraha dâhil edilmez.³⁹

Kambiyo satışlarında, BSMV matrahı satış sırasında uygulanan fiili kurun dikkate alınması suretiyle hesaplanacaktır. Bu çerçevede örneğin zorunlu döviz devirlerinde verginin matrahı merkez bankası tarafından belirlenen kur, müşterilere yapılan satışlarda satışı yapan bankanın döviz satış kuru dikkate alınmak suretiyle gerçekleşecektir.

Yasa koyucu, kambiyo işlemleri dışındaki banka işlemlerinde, verginin doğması için bir işlem yapılması ve bundan lehe bir para alınması şartlarını koyduğu halde, kambiyo işlemlerinde ikinci şartı aramamış, sadece kambiyo satışının yapılmasını verginin doğması için yeterli görmüştür. Vergi oranının kambiyo işlemlerinde farklı olarak saptanması bu nedene dayandırılmaktadır.⁴⁰

³⁸ KIRMAN, a.g.e. sf. 183.

³⁹ Erdinç ULU, (2009), **Türk Bankacılık Sektöründe Vergi Kanunlarının Karlılık Üzerine Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, sf. 139

⁴⁰ ÖNCEL, KUMRULU, ÇAĞAN, a.g.e. Sf.424.

Vergiyi doğuran olayın unsurlarından birisi olan ve alınan tutarın lehe olması gerektiği yolundaki esas, verginin matrahını doğrudan etkileme özelliğine sahip bulunmaktadır. Bu konuda iki durumun ortaya çıkma ihtimali bulunmakta, bunlardan ilki yapılan işlem konusunu oluşturan şeyin bir maliyet bedelinin bulunması, ikincisi ise bir maliyet bedelinden söz edilememesidir. İlk ihtimalin söz konusu olduğu hallerde lehe kalan tutar, maliyet bedeli ile genellikle satış bedeli sonucunda arada işlemi yapan lehine kalan pozitif fark anlamını taşımakta, ikinci ihtimalin bulunduğu hallerde ise alınan tutarın tamamı maliyet bedelinin bulunmamasına bağlı olarak lehe alınmış olma özelliğini taşımaktadır.⁴¹

BSMV matrahından gider ve vergi adı altında bir indirim yapılmaması yolundaki düzenleme mükelleflerin faiz, komisyon, vergi ve benzeri adlarla aldıkları paraların tamamını matraha koymalarını ve dolayısıyla indirim konusu etmek suretiyle vergi dışı bırakmalarını önlemek amacını taşımaktadır. Bu düzenlemenin bankacılık uygulamasında vergiden bahsedilmeksizin tahsil edilen tutarlar ile vergi açıklamasını içeren tahsilatlar açısından farklı sonuçlar doğurması söz konusu olabilecektir.

BSMV' ye tabi bir faaliyet sonucu tahsil edilen tutarın tamamının lehe olduğu bir durumda, tahsilâta ilişkin belge üzerinde vergi dahil ifadesine yer verilmiş olması halinde, bu tutarın tamamının lehe alınmış olarak kabul edilmemesi gerekecek, bu şekilde yapılan 100 liralık bir işlemde 95.24 lira lehe alınmış olduğundan 4.76 lira vergi tutarını ifade edecektir.⁴²

2.1.3.3.2. Oran

İlgili kanunun "Nispet" başlığını taşıyan 33. maddesinde belirtilen vergi oranı % 15' dir. Bunun anlamı kural olarak bu verginin konusuna giren bir işlemin yapılması suretiyle lehe alınan para tutarı yani matrah üzerinden % 15 oranının uygulanmasının esas olduğudur.

⁴¹ KIRMAN, a.g.e. sf. 184.

⁴² KIRMAN, a.g.e. sf. 188.

Ancak söz konusu yasanın 33.maddesinin son fıkrası hükmü gereği olarak Bakanlar Kurulu, vergi oranını bankalar arası mevduat muameleleri, bankalar ile Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa, para piyasası muameleleri ve diğer banka ve sigorta muameleleri için ayrı ayrı veya birlikte % 1'e, bankalar arası kambiyo muamelelerinde ise sifıra kadar indirmeye ve belirlenen oranları aşmayacak şekilde yeniden tespit etmeye yetkilidir.

Bu yetki çerçevesinde bakanlar kurulu verginin genel oranını % 5 olarak saptamış bulunmakta olup, bunun yanında birçok işlem için farklı oranlar belirlenmiştir.

Bakanlar Kurulu'na verilen bu yetki ile 98/11591 sayılı BKK ile 01.09.1998 tarihinden itibaren, Bankalar arası mevduat muameleleri sonucu lehe alınan paralar üzerinden % 1; Bankalar ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasası muameleleri sonucu lehe alınan paralar üzerinden % 1;

98/11795 sayılı BKK ile 01.10.1998 tarihinden itibaren, Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin geri alım ve satım (repo-ters repo) işlemleri taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında lehe alınan paralar üzerinden % 1;

2008/13459 sayılı BKK ile 01.05.2008 tarihinden itibaren, kambiyo muamelelerinde satış tutarı üzerinden % 0 ve 98/11591 sayılı BKK ile 01.09.1998 tarihinden itibaren, diğer banka ve sigorta muamelelerinde lehe alınan paralar üzerinden % 5 nispetinde BSMV hesaplanmaktadır.⁴³

⁴³ ULU, **a.g.e.** sf. 139,140

Tablo 3: 2012 Yılı İtibariyle BSMV Oranları⁴⁴

Bankalar arası mevduat muameleleri sonucu lehe alınan paralar üzerinden	% 1
Bankalar ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasası muameleleri sonucu lehe alınan paralar üzerinden	% 1
Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin geri alım ve satım (repo-ters repo) işlemleri taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında lehe alınan paralar üzerinden	% 1
Kambiyo muamelelerinde satış tutarı üzerinden Bankalar arası kambiyo satış muameleleri üzerinden	% 0
Diğer banka ve sigorta muamelelerinde lehe alınan paralar üzerinden	% 5

6802 sayılı kanunun 33. maddesine dayanarak Bakanlar Kurulunca bankaların birbirleri arasında yaptıkları mevduat muameleleri sonucunda lehe aldıkları paraların vergi oranının %1 olduğu, diğer muamelelerde ise vergi oranının % 5 olduğu tespit edilmiştir.

Ancak bankaların yurtdışında bulunan bankalara yatırdıkları mevduat karşılığında lehe kalan paralar, bankalar arası mevduat olarak kabul edilmemekte ve % 5 oranında vergiye tabi tutulmaktadır. Çünkü 5411 sayılı Bankalar Kanununun 3. maddesinde, “Banka; bu kanuna göre banka adı altında Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubelerini ifade eder”, şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁵

Vergi açısından geçerli olan oranın, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarihte uygulanması, diğer bir ifade ile matraha uygulanacak oranın, o

⁴⁴ Gib.gov.tr, Mevzuat, 19.01.2012 tarih ve 89 seri no.lu gider vergisi genel tebliği. 30.12.2012

⁴⁵ Fatih Seyhan, (2008), “**Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye’de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması**”, Marmara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Sf, 162.

anda yürürlükteki oran olması esas olup, özellikle harcamalar üzerinden yapılan vergilendirmelerde devamlılık gösteren bir ilişkide uygulanan oranın, yeni belirlemelere uyarlanması gerekmektedir.

Bu esas çerçevesinde örneğin, ödeme planına bağlanan ve değiştirilmesi söz konusu olmayan tüketici kredilerinde, taksit ödemelerinin devamı sırasında banka ve sigorta muameleleri vergisi oranının değiştirilmesi halinde, bunun yapılacak müteakip ödemelere yansıtılması, vergi artmışsa taksit tutarının artış kadar yükseltilmesi, düşürülmüşse buna göre azaltılması gerekmektedir.⁴⁶

Örneğin 2007 yılında Türkiye’de uygulanmaya başlanan konut finansmanı mortgage sisteminde çıkarılan kanunla BSMV % 0 olarak uygulanmaya başlamış ve müşterilerin devam eden taksitlerinde BSMV tutarı kadar indirimle gidilmiştir.

2.1.3.4. Beyan ve Ödeme

İdeal bir vergi sisteminin yöntemi olarak niteleyebileceğimiz beyana dayanan tarh işleminde, verginin mükellefi ya da sorumlusunun verginin matrahı ile vergilendirme açısından gereken diğer bilgileri vergi dairesine beyan etmesi, diğer bir ifade ile beyanname olarak isimlendirilen yazılı bir bildirimde bulunması söz konusu olmaktadır.

Beyan esasında, vergi idaresinin denetleme hakkı saklı kalmak kaydıyla, mükellef yada sorumlular vergi dairesinin bir rolü olmaksızın verginin matrahını kendileri belirlemekte ve bildirmektedir.⁴⁷

Mükellef ya da sorumlu tarafından belirlenen matrahın vergi dairesine bildirilmesini müteakip, vergi dairesi kendine verilen bilgilere göre tarh işlemini yapar.

⁴⁶ KIRMAN, a.g.e. sf. 284.

⁴⁷ ÖNCEL, KUMRULU, ÇAĞAN, a.g.e. Sf.97.

Banka ve sigorta muameleleri vergisi uygulamasında beyan esası geçerli olmakla birlikte, genelde beyan esasında yapılan tüm vergilendirmelerde olduğu gibi vergi idaresinin, yapılan beyanları kontrol yetkisi bulunmaktadır.

2.1.3.4.1. Beyan

BSMV, mükellefi olan bankaların beyanı üzerine, banka ve sigorta işlemlerinin yapıldığı yerdeki vergi dairesince tarh edilir. Gider Vergileri Kanununun 46.maddesinde beyannamenin ne şekilde düzenleneceği ve içeriği belirlenmiştir.

Kanunun 47. maddesine göre, ay içinde vergiye tabi işlemlerin türü itibariyle gelirlere alınan paralar (matrah) üzerinden hesaplanan BSMV ertesi ayın 15. günü mesai bitimine kadar bağlı bulunulan vergi dairesine, hizmet vergisi beyannamesi ile bildirilerek tahakkuk yaptırılacaktır.

Maliye Bakanlığının yürütmekte olduğu otomasyon çalışmaları kapsamında mükelleflere bir süredir sağlanan kolaylıklardan biride, 01.10.2004 tarihinden itibaren uygulamakta olan vergi beyannamelerinin elektronik ortamda gönderilmesi uygulamasıdır.

29.06.2007 tarih ve 25666 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 373 Seri No.lu VUK. Genel Tebliği ile Elektronik beyanname uygulamasının yaygınlaştırılması amacıyla BSMV mükelleflerine, hiçbir hadle sınırlı olmaksızın Haziran 2007 dönemine ait olup, 15 Temmuz 2007 (5604 Sayılı Mali Tatil İhdas Edilmesi Hakkında Kanun gereğince 27 Temmuz 2007) tarihine kadar verilmesi gereken Hizmet Vergisi (Banka Muameleleri Vergisi/Sigorta Muameleleri Vergisi) Beyannameleri ile bu mükellefler tarafından izleyen dönemlerde verilecek söz konusu beyannameleri elektronik ortamda gönderme zorunluluğu getirilmiştir.

Buna göre, ay içinde vergiye tabi işlemlerin türü itibariyle gelirlere alınan paralar (matrah) üzerinden hesaplanan BSMV, şubelerce ertesi ayın

15. günü mesai bitimine kadar bağılı bulunulan vergi dairesine, elektronik ortamda (İnternet üzerinden) bildirilmesi gerekmektedir. Bağılı bulundukları vergi daireleri tam otomasyona geçmemiş banka şubeleri ise beyannamelerini eski usül elden teslim etmeye devam ederler.

2.1.3.4.2. Ödeme

Gider Vergileri Kanununun 48. maddesine göre ise, beyanname üzerinden hesaplanan vergiler beyanname verme süresi içinde ödenecektir. Buna göre; gelirlere alınan paralar (matrah) üzerinden hesaplanan BSMV ertesi ayın 15.günü mesai bitimine kadar açıklanan beyanname verme süresi içerisinde vergi dairesine ödenecektir. Bankalar açısından ödemeler şubelerin bağılı bulundukları vergi dairesine yapılacaktır.

2.1.3.5. Belgelerde Gösterilmesi

Banka şubelerince ödenen vergilere ait makbuzlar talep edilmesi halinde ilgili kuruluşlara verilmek üzere şubelerce muhafaza edilir. Bankalar tarafından vergiye tabi miktarlar ve bunun üzerinden hesaplanan BSMV, "Banka Muameleleri Vergisi Defteri" ne mahiyetleri itibariyle kaydedilecektir.

2.1.3.6. İstisna ve Muafiyet

Vergi kanunlarına göre, vergi ödeme gücü bulunan kişilerin; bu güçlerine göre adaletli bir şekilde vergilendirilmesi esas kural olmakla birlikte, çeşitli nedenlerle bu kuralın dışına çıkılabilmektedir. Verginin fiskal yani mali fonksiyonları yanı sıra, ekstra fiskal, yani sosyal ve ekonomik fonksiyonlarının da bulunması dolayısıyla, vergi ödeme gücü bulunmasına rağmen bazı kişilerden ya da konulardan vergi alınmaması yoluna gidilmektedir. Ayrıca, mali nedenlerle, kültürel amaçlı ya da idari amaçlı olarak bu şekilde

uygulamalara yer verilmesi de mümkün olabilmektedir. Buna bağılı olarak; vergi muafiyeti, vergi istisnası ya da indirimi uygulamaları söz konusu olabilmektedir.⁴⁸

Muafiyet ve istisnalar, birbirlerine benzerlik gösteren bir şekilde tanımlanabilir. Buna göre muafiyet; vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken kişi veya kişi gruplarının, aynı veya diğeri vergi kanunlarıyla kısmen ya da tamamen vergi dışı tutulmasıdır. İstisna ise; vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken vergi konularının, aynı veya diğeri vergi kanunlarıyla kısmen ya da tamamen vergi dışı tutulmasıdır. Yapılan tanımlamalardan anlaşılacağı üzere muafiyet, kişilere getirilen vergilendirmeme kuralları, istisna ise vergilendirilen konulara ilişkin vergilendirmeme esaslarını içermektedir.⁴⁹

BSMV'de, finansal kiralama işlemlerinde var olan istisna sadece bankaları ve sigorta şirketlerini ilgilendirdiğinden bir anlamda muafiyet gibi değerlendirilebilecekken diğeri konular tüm mükellefleri ilgilendirdiğinden istisna olarak kanunda yer almıştır.⁵⁰

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 29. maddesinde vergiden istisna olan işlemler sayılmıştır. Bu madde kapsamında ve T.C. Maliye Bakanlığı'ndan alınmış olan görüşler paralelinde bankalar için BSMV.'ye tabi tutulmayacak işlemler aşağıda belirtilmiştir.

- Yurt içi veya yurt dışında bulunan banka şubelerinin, Genel Müdürlük veya kendi aralarında yaptıkları muameleler dolayısıyla lehlerine tahakkuk eden paralar vergiden istisnadır (Örnek: istismar faizleri, efektif alımına yetkili şubelerin, efektif ana ve yardımcı toplama merkezlerine gönderdikleri efektifler dolayısıyla gelirler hesabına alıp mal ettikleri komisyonlar),

- Hususi kanunlarla her türlü vergiden istisna edilmiş olan esham ve tahvillerin, faiz, temettü ve ikramiyeleri,

⁴⁸ SEYHAN, a.g.e. Sf. 165.

⁴⁹ Abdurrahman Akdoğan, (2006), **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Gazi Kitapevi, 6. Baskı, Ankara, Sf.46.

⁵⁰ KIRMAN, a.g.e. sf. 306.

- Bütçe kanunlarında yer alan hüküm gereği, sayılan menkul kıymetlerin vadeleri sonunda elde edilen faiz gelirleri ile yılsonu reeskontları nedeniyle gelir yazılanlar,

- Bankaların müşterileri nam ve hesabına başka şahıs ve müesseselere yaptırdıkları hizmetler mukabili olarak aldıkları ve aynen mezkûr şahıs veya müesseselere ödedikleri paralar,

- Ekspertiz, istihbarat, haberleşme, sigorta şirketine ait ücret, depo bekçi ücreti, depo ve ardiye kiralari adı altında müşterilerden tahsil edilen paraların, geçici hesaba alınıp haricen tutulan eksperlere, istihbarat veren kuruluşlara, PTT idaresine, sigorta şirketine, depo ve ardiye sahiplerine, haricen tutulan bekçilere ödenmesi halinde vergiye tabi tutulmaz. Ancak; Banka adına kiralanın depoda, müşterinin terhin ettiğı malların saklanması karşılığında alınan ücret aynen mal sahibine verilmiş olsa dahi, deponun Banka adına kiralanmış olması nedeniyle bu miktarın gelirlere alınıp vergiye tabi tutulması gerekmektedir,

- Bankaların, sermayelerinin tamamı kendilerine ait veya iştirakleri bulunan sınaî işletmelerinden sağladıkları karlar,

- Bankaların, sermayelerine iştirak ettikleri banka, banker ve sigorta şirketlerinin bu kanuna göre banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi muamelelerden mütevellit karları,

- Kooperatifler aracılığı ile banka tarafından açılan konut kredileri dolayısıyla lehe alınan paralar,

- KVK.'ya göre yapılan birleşme, devir, bölünme ve hisse değişimi işlemlerinden doğan kazançlar (KVK madde 8/12),

- KVK' nın 8. maddesinin birinci fıkrasının (12) numaralı bendi (Kurumların, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisseleri ile gayrimenkullerinin satışından doğan ve sermayeye eklenmesine karar verilen kazançları bankalara borçlu durumda olanlar ile bunların kefillerinin bu borçlara karşılık bankalara devrettikleri gayrimenkul ve iştirak hisseleri ile bankaların alacaklarına karşılık iktisap ettikleri gayrimenkul ile iştirak

hisselerinin satışında iki tam yıl süreyle elde tutulma şartı aranmaz) kapsamındaki işlemler dolayısıyla lehe alınan paralar,

- İpotek finansmanı kuruluşlarının, konut finansmanı kuruluşlarının ve konut finansmanı fonlarının, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 38/A maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan konut finansmanı kapsamında yaptıkları tüm işlemler dolayısıyla lehe alınan paralar,

- 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ile Bölge ve Merkez Birlikleri'nin Kuruluş Kanunu'nun 19. maddesinde mevcut muafiyet hükmü gereğince, bizzat bu kuruluşlara kullandırılan tarımsal krediler için tahakkuk ettirilen faiz, ekspertiz kontrol masraf karşılıkları ile T.C. Merkez Bankası nezdindeki Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu'ndan talep edilen destekleme primleri,

- Tarımsal, tarıma dayalı sanayi ve tarımsal sanayi kredileri ile ihracat kredilerinde, Başbakanlık-Hazine Müsteşarlığı-Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından verilen teşvik belgesi veya vergi, resim ve harç istisnası belgesinde belirtilen istisnalar,

- Genel Müdürlükçe verilen talimat gereğince, yılsonunda evalüasyonu yapılan menkul kıymetlerin banka lehine doğan farkları,

- Efektif satışlarında, alış kuru ile satış kuru arasında banka lehine doğan farklar,

-Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kararlar ve bu kararlara istinaden çıkarılan tebliğler gereğince, T.C. Merkez Bankası'na yapılacak zorunlu döviz ve efektif devirleri,

- Arbitraj muameleleri ve bu muameleler sonucu lehe alınan paralar, vergiden istisnadır.

2.1.4. Damga Vergisi

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu 11.07.1964 gün ve 11751 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.11.1964 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. İşlemler üzerinden alınan bir vergi türüdür.

2.1.4.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay

Yazılıp imzalanmak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan kâğıtlar ile elektronik imza kullanılmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri şeklinde oluşturulan kâğıtlar, damga vergisine tabi olmaktadır.

DVK' nın 1. maddesinde kanuna ekli tabloda yazılı kâğıtların DV' ye tabi olduğunu yazmış ve kanun ekinde bu kâğıtları belirtmiştir. Sözleşmeler, taahhütnameler, temliknameler, teklifnameler, kefalet, teminat ve rehin senetleri, sulh nameler, fetihnameler, emtia senetleri gibi ticari ve mütedavil kâğıtlar, akreditif ve kredi mektupları gibi ticari belgeler, makbuzlar ve beyannameler gibi birçok kâğıt DV' ye tabidir. Başka bir ifadeyle bu kâğıtların düzenlenmesi DV'yi doğurmaktadır.

Bu kâğıtların yurt dışında, Türkiye'de ki yabancı elçilik ve konsolosluklarda düzenlenmesi halinde; Türkiye'de resmi dairelere ibraz edildiği, üzerine devir veya ciro işlemleri yürütüldüğü veya herhangi bir suretle hükümlerinden yararlanıldığı an DV mükellefiyeti doğmaktadır. Yurt dışından gelen kâğıtların hükmünden istifade edilmediği, yani işleme konulmadığı takdirde vergiye tabi tutulmayacaktır. Örneğin, yurtdışında imzalanan bir mukavelenin, taahhütnamenin Türkiye'de T.C. Maliye Bakanlığı'na ibrazında DV ödenmesi gerekir. Ancak söz konusu kâğıtlara ilişkin Türkiye'de bir işlem yapılmadığı takdirde DV doğmayacaktır.

DV yurt içinde kâğıdın imzalanmasıyla doğduğundan, bu kâğıt imzadan sonra kullanılmasa dahi verginin ödenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, kanunun 28.maddesine göre verginin yanı sıra cezasının da ödenmesi söz konusudur.

Vergiye tabi kâğıtlar, mahiyetinde bulunan veya onların yerini alan mektup ve şerhlerle, bu kâğıtların hükümlerinin yenilenmesine, uzatılmasına, değiştirilmesine, devrine veya bozulmasına ilişkin mektup ve şerhler de damga vergisine tabi tutulacaktır. Örneğin, bir taahhütname üzerine “vadesi 2 ay uzatılmıştır” şerhi konur ve yetkili tarafından imzalanırsa bu şerh aslı kadar damga vergisini gerektirir. Önceden düzenlenmiş bulunan bir sözleşmenin veya taahhütnamenin yenilenmesi veya süresinin uzatılması halinde aynı oran ve miktarda damga vergisi dikkate alınacaktır. Ancak, mevcut sözleşme veya taahhütnameye miktar artışı şeklinde bir değişiklik eklenir ise, artan miktar üzerinden aynı oranda damga vergisine tabi tutulması gerekmektedir.

2.1.4.2. Mükellefiyet

Damga vergisini kâğıtları imza eden kişiler ödemektedir (DVK madde 3). İmza edenlerin gerçek veya tüzel kişi olması, verginin ödenmesi bakımından önem taşımamaktadır. Ancak, resmi dairelerle kişiler arasındaki işlemlerde düzenlenen kâğıtların damga vergisi (vergiye tabi kâğıdı resmi daireler imzalamış olsalar dahi) kişilerce ödenmektedir. Bankalar, kamu bankası olsa dahi kanunun 8. maddesinde tanımlanmış olan resmi daire kapsamına girmediğinden, kişi gibi işlem görmekte ve düzenlenen kâğıdın mahiyetine göre vergi mükellefiyeti doğmaktadır.

Bu nedenle, gerek resmi dairelerin tek taraflı düzenleyip bankalara ibraz ettikleri, gerekse bankalarla müştereken imzaladıkları kâğıtların damga vergisi mükellefiyeti bankalara düşmektedir.

Ayrıca; DVK' nın 24. maddesindeki hüküm gereğince, damga vergisinden muaf kuruluşlarla olan işlemlerde, vergi yükümlülüğü de aynen resmi dairelerde olduğu gibi bankalara yansımaktadır. Damga vergisinden muaf kuruluşlar ile resmi dairelerin tek taraflı veya bankalarla müştereken imzaladıkları kâğıtlara ait damga vergisinin süresinde tam olarak ödenmemesi veya noksan ödenmesi halinde vergi ve cezadan doğrudan bankalar sorumlu tutulacaktır.

2.1.4.3. Matrah ve Oran

Damga vergisinde nispi ve maktu olmak üzere iki matrah ölçüsü kabul edilmiştir. Nispi vergide kâğıtların nevi ve niteliklerine göre bunların içerdiği ya da bu kâğıtlarda gösterilen para miktarları verginin matrahıdır. Maktu vergilerde ise kâğıtların nevileri matraha temel olur.

Damga Vergisi Kanunu'na ekli (1) sayılı tabloda, vergiye tabi kâğıtlar mahiyetleri itibarıyla sayılmış ve vergi oranı veya miktarı belirtilmiştir. Tabloda belirtilen maktu miktarlar sonraki yıllarda o yıl için tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılmaktadır.

2.1.4.4. Beyanname ve Verginin Ödenmesi

Damga vergisi; makbuz karşılığı, istihkaktan kesinti suretiyle veya basılı damga konulmak suretiyle olmak üzere 3 şekilde ödenebilmektedir. Bu ödeme şekillerinin hangi işlemler için ne suretle uygulanacağını tespiti T.C. Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

2.1.4.4.1. Makbuz Karşılığı Ödeme

Miktarla bağlı kalınmaksızın, Bankalar tarafından düzenlenen (Banka yetkililerinin imzalarını taşıyan) veya Bankalar ile müşteriler arasında müştereken imzalanan vergiye tabi tüm kâğıtların damga vergisi makbuz karşılığında ertesi ayın 23. günü mesai bitimine kadar vergi dairesine bir beyanname ile bildirilir ve 26. günü akşamına kadar ödenir.

Bankaların taraf olmadığı (Banka yetkililerinin imzalarını taşımayan) ve damga vergisi mükellefiyeti müşteriler tarafından yerine getirilmesi gereken kâğıtlara ait vergi tutarlarının nakden tahsil edilip Bankalarca makbuz karşılığı yatırılması şeklinde bir uygulamaya gidilmez.

2.1.4.4.2. İstihkaktan Kesinti Şekliyle Ödeme

Banka tarafından bir ay içinde maaş, ücret, ikramiye, prim, harcırah gibi hizmet karşılığı yapılan ödemelere ilişkin damga vergisi, ödemenin yapılması anında ilgililerden tahsil edilmek suretiyle ertesi ayın 23. günü mesai bitimine kadar verilecek olan aylık muhtasar beyannamenin ilgili bölümünde gösterilerek 26. günü akşamına kadar ödenecektir.

2.1.4.4.3. Basılı Damga Konulmak Suretiyle Ödeme

T.C. Maliye Bakanlığı hangi tür kâğıtların basılı damga konulmak suretiyle ödeneceğine hususunda yetkili olup, bu uygulama banka işlemlerini doğrudan ilgilendirmemektedir.

2.1.4.5. Sorumluluk

DVK madde 27'de "Bankalar ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile iştirakleri, vergisi ödenmemiş veya noksan ödenmiş kâğıtları, usulen vergi ve

cezası ödenmedikçe işleme koyamazlar. Vergi ve cezası ödenmeden bu kâğıtları işleme koyan ilgili banka ve kuruluşlardan, kâğıdın mükelleflerinden alınacak ceza miktarınca ayrıca ceza alınır” denilmektedir. Buna göre Müşteri ve mudi tarafından bankalara ibraz edilen vergiye tabi tüm kâğıtlar üzerindeki damga vergisinin işleme kabulü sırasında usulüne uygun şekilde ödenip ödenmediğinin bankalarca kontrol edilmesi zorunluluğu olup, hiç ödenmemiş veya noksan ödenmiş kâğıtların işleme bu şekliyle alınmasından dolayı bankaların da aynı miktarda ceza ödemesi söz konusudur.

2.1.5. Katma Değer Vergisi

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu 2.11.1984 gün ve 18563 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve 1.1.1985 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. İşlemleri itibarıyla yaptıkları hizmetler veya satışları banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi olan kuruluşlar KDV’nin mükellefi değildirler. Bu nedenle; bankacılık hizmetleri, kredi işlemleri ve sair suretle yapılan hizmet veya satışlar sonucu lehe alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisi konusuna girdiğinden, Bankalar KDV’nin mükellefiyeti dışında olup, sadece satın aldığı mal veya yaptırdığı hizmetler karşılığı verginin ödeyicisi durumundadır.

2.1.5.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay

KDV Kanunu, Madde 1’e göre Türkiye sınırları içinde yapılan:

- Ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti kapsamındaki mal teslimleri ve hizmet ifaları,
- Her türlü mal ve hizmet ithalatı,
- Diğer faaliyetlerden doğan mal teslimleri ve hizmet ifaları, KDV konusuna girmektedir.

Mal teslimi ve hizmet ifası hallerinde vergiyi doğuran olay malın teslimi veya hizmetin yapılmasıdır. Ayrıca vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi için malların teslim halinde Türkiye’de bulunması, hizmetin Türkiye’de yapılması veya hizmetten Türkiye’de faydalanılması gerekmektedir.⁵¹

2.1.5.2. Matrah ve Oran

Banka açısından KDV’nin matrahı, mal alımlarında malın bedeli, hizmet yaptırılmasında ise bunun karşılığında ödenen miktardır. KDV. oranı, vergiye tabi her işlem için % 10’dur. Bakanlar Kurulu bu oranı, dört katına kadar artırmaya, % 1’e kadar indirmeye, bu oranlar dahilinde muhtelif mal ve hizmetleriyle bazı malların perakende safhası için farklı vergi oranları tespit etmeye yetkili kılınmıştır.

Güncel KDV oranları; (2013/4345 Sayılı BKK)⁵²

KDVK.’ya ekli (I) sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için (% 1),

KDVK.’ya ekli (II) sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için (% 8),

Bunun haricinde kalan mal ve hizmet alımlarında (% 18) oranı uygulanmaktadır.

2.1.5.3. Beyanname ve Ödeme

KDV mükellefinin Türkiye içinde ikametgâhının, işyerinin, kanuni merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde (dar mükellef) veya gerekli görülen diğer hallerde, T.C. Maliye Bakanlığı, vergi alacağının emniyet altına alınması amacıyla, vergiye tabi işlemlere taraf olanları verginin ödenmesinden sorumlu tutabilmektedir. Bankanın verginin ödeyicisi durumunda olması sebebiyle, yukarıda sayılan şartları taşıyan yabancı kişi

⁵¹ Mustafa Çiçek, (2006), **Bankacılık İşlemlerinin Vergisel Boyutu ve Kredi Fiyatlandırmasına Etkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. Sf. 21.

⁵² <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=830>. 01.03.2013.

ve kuruluşlardan mal alımları veya hizmet yaptırılması karşılığı ödenen miktarlara ilişkin KDV bankaca vergi dairesine yatırılacaktır.

Ayrıca GVK'nın 18.maddesi kapsamına giren faaliyetleri mutaat ve sürekli bir şekilde sürdüren, başkaca bir faaliyeti dolayısıyla KDV mükellefi olmayan aynı zamanda gerçek usulde KDV mükellefi olanlar, bağlı bulundukları vergi dairesine müracaatta bulunup onaylarını aldıktan sonra kendileri tarafından yatırılacak KDV'nin, bu faaliyetten yararlanan ve GVK'nın 94. maddesine göre kendilerine yapılan ödemeden gelir vergisi kesintisi yapan kuruluşlara ödettirebileceklerdir. Bankalarca bu tür bir uygulama ile karşılaşıldığında hesaplanan KDV bu kimseler adına vergi dairesine ödenecektir.

Ayrıca, 89 seri No' lu KDV Genel Tebliği hükümlerine göre, tebliğde belirtilen hizmetlerin bankaca satın alınması durumunda belirlenen oranlarda sorumlu sıfatıyla katma değer vergisi tevkifatı yapmaları gerekmektedir.

Vergi sorumlusu sıfatıyla, belirtilen bu üç uygulama şekline kaynaklanan Katma Değer Vergisi için vergi dairesinden temin edilecek "vergi sorumlularına mahsus beyanname" düzenlenip ertesi ayın 24. günü mesai bitimine kadar ilgili vergi dairesine verilecek ve vergisi de 26. günü mesai bitimine kadar ödenecektir. Sorumlu sıfatıyla beyanname sadece işlemin yapıldığı dönemde verilecek, sorumlu sıfatıyla kesintinin yapılmadığı dönemde ise beyanname verilmeyecektir.

2.1.6. Emlak Vergisi

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu, 11.08.1970 gün ve 13576 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 01.03.1971 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre Emlak Vergisi bina veya arazi üzerinden alınan vergiyi kapsamaktadır.

Vergi bina, arsa veya arazinin maliki varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yok ise bu taşınmazlara malik gibi tasarruf edenler tarafından

ödenmektedir. Bankalar adına kayıtlı olan bina, arsa veya arazi için, vergi mükellefidir.

2.1.6.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay

EV Kanununun 1. Maddesine göre emlak vergisinin konusunu, Türkiye sınırları içerisinde bulunan binalar ve araziler oluşturur.

Malik olma, intifa hakkı tesisi ve bunun sürmesi, malik gibi tasarruf etme, Emlak Vergisi bakımından vergiye doğuran olayı meydana getirir.

2.1.6.2. Matrah ve Oran

EV Kanunu, Madde 7'ye göre, vergi matrahı Emlak Vergisinin konusuna giren bina ve arazilerin vergi değeridir.

Bu değerler;

-Arsa ve araziler için; 213 sayılı Vergi Usul Kanununun asgari ölçüde birim değer tespitine ilişkin hükümlerine göre takdir komisyonlarınca, arsalar için her mahalle ve arsa sayılacak parsellenmemiş arazide her köy için cadde, sokak veya değer bakımından farklı bölgeler (turistik bölgelerdeki cadde, sokak veya değer bakımından farklı olanlar ilgili valiliklerce tespit edilecek pafta, ada veya parseller), arazide her il veya ilçe için arazinin cinsi (kıraç, taban, sulak) itibarıyla takdir olunan birim değerlere göre,

- Binalar için; Maliye ve Bayındırlık ve İskân Bakanlıklarınca müştereken tespit ve ilân edilecek bina metrekare normal inşaat maliyetleri ile arsa ve araziler için belirtilen esaslara göre bulunacak arsa veya arsa payı değeri esas alınarak EVK 31. madde uyarınca hazırlanmış bulunan tüzük hükümlerinden yararlanılmak suretiyle, hesaplanan bedeldir.

Emlak Vergisinin oranı meskenlerde binde 1, diğer binalarda binde 2'dir. Bu oranlar 5216 sayılı Kanunun uygulandığı büyükşehir belediye

sınırları ve mücavir alanlar içinde% 100 artırımlı uygulanır. Ayrıca, tespit ve ilan edilecek bina metrekare normal inşaat maliyet bedelleri bu arsa veya arsa payı değeri esas alınarak, hesaplanacak maliyet bedelinden düşük olamaz. Arazi vergisinin oranı binde 1'dir. Ancak arsalarda bu oran binde 3 olarak uygulanır. Bu oranlar 5216 sayılı kanunun uygulandığı büyükşehir belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde % 100 artırımlı uygulanır. Ayrıca, beyan edilecek değerler, VUK' un asgari ölçüde birim değer tespitine ilişkin hükümlerine göre takdir komisyonlarınca hesaplanan miktardan düşük olamaz.

2.1.6.3. Bildirim ve Ödeme

33 Seri No.lu EVK Genel Tebliği ile EVK' nın beyanname verme ve süresini düzenleyen 23.maddesi başlığı ile birlikte verginin bildirimi yeniden düzenlenmiş olup, genel beyan esasına göre dört yılda bir gayrimenkul sahiplerinden beyanname alınması uygulaması kaldırılmış bulunmaktadır.

Buna göre emlak vergisi beyannamesi; bina, arsa veya araziler için ayrımı yapılmış:

- Yeni inşa edilen binalar için, inşaatın sona erdiği veya inşaatın sona ermesinden evvel kısmen kullanılmaya başlanmış ise her kısmın kullanılmasına başlandığı bütçe yılı içerisinde,

- Vergi değerini tadil eden sebeplerin bulunması durumunda,

- a. Yeni bina inşa edilmesi (Mevcut binalara ilaveler yapılması veya asansör veya kalorifer tesisleri konulması yeni inşaat hükmündedir),

- b. Bir binanın yanması, yıkılması suretiyle veya sair sebeplerle tamamen veya kısmen harap olması veya binada mevcut asansör veya kalorifer tesislerinin kısmen veya tamamen kaldırılması;

c. Bir binanın kullanım tarzının tamamen değiştirilmesi veya bir binanın ikamete mahsus mahallerinden bir kısmının dükkân, mağaza, depo gibi ticaret ve sanat icrasına mahsus mahaller haline kaydedilmesi, (Bu hükmün uygulanmasında bir apartmanın her dairesi bir bina sayılır ve tadil sebebi, yalnız kullanım tarzı tamamen veya kısmen değiştirilen daire için geçerli olur),

d. Arazinin hal ve heyetinde değişik olması,

e. Bir binanın mütemmimi durumunda olan arazinin mütemmimlik durumundan çıkması veya bir arazi ve arsanın bina mütemmimi durumuna girmesi,

f. Bir bina veya arazinin taksim veya ifraz edilmesi veya mükellefinin değişmesi (Araziden bir kısmının istimlak edilmesi de ifraz hükmündedir),

g. Müteaddit arazi ve arsaların tek bir arazi ve arsa haline getirilmesi veya müteaddit hisseler ayrılmış olan bir binanın bütün hisselerinin birleştirilmesi halinde,

değişikliğin vuku bulunduğu bütçe yılı içerisinde, emlakın bulunduğu yerdeki ilgili belediyeye verilir.

EV' nin ödenmesi ise, birinci taksitini Mart, Nisan ve Mayıs aylarında, ikinci taksitini ise Kasım ayı içinde olmak üzere iki eşit taksitte ödenecektir. Bankalarda diğer şahıs ve kurumlar gibi söz konusu aylarda iki eşit taksitte sahip olduğu gayrimenkullerinin vergisini ödeyecektir.

2.1.7. İlan ve Reklam Vergisi

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun İlan ve Reklam Vergisi başlıklı 12.maddesinde "Belediye sınırları ile mücavir alanları içinde yapılan her türlü ilân ve reklâm, İlân ve Reklâm Vergisine tabidir" denilmiştir. Dolayısıyla bankaların yaptıkları ilan ve reklamlarda bu vergiye tabidir.

İlgili kanunun 14. maddesinde hangi ilan ve reklamların vergiye tabi olmadığı belirtilmiştir. Bankalar tarafından;

- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na verilen ilan ve reklâmlar,
- Her türlü gazete, dergi ve kitaplara yapılan ilan ve reklâmlar,
- Hizmet binasının içinde ve dışında 1/2 metrekareyi aşmayan Bankaların ismini taşıyan ışiksiz levhalar (ışıklı olarak yazılmış Banka ismi ile 1/2 metrekareyi aşan levhalar, aşan kısım üzerinden vergiye tabi tutulur),
- Umumi mahallere reklâm amacı ile konulacak sıra, bank ve benzeri gereçler üzerindeki ilan ve reklâmlar, için ilan ve reklam vergisi ödenmeyecektir.

İlan ve reklâm işleri, mutad meslek haline getirenler tarafından Banka adına yapıldığı takdirde, ilan ve reklâm vergisi bu kişilerce belediyeye ödenecektir. Bankaların kendi matbaasında basılmış olanların vergisi ise ilan ve reklâm işi yapılmadan önce ilan ve reklâm işinde kullanılacak olanlar için bankalarca ilgili belediyeye ödenecektir. Bu işlem genellikle banka şubelerince yerine getirilmektedir.

Kanuna göre İlan ve Reklam Vergisi yapılan reklamların beher metrekaresi üzerinden belediyelerce yıllık olarak ilan edilir, reklamın yapıldığı ertesi ayın 20. günü akşamına kadar beyan edilir ve beyan süresi içerisinde de ödenir.

2.1.8. Çevre Temizlik Vergisi

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun mükerrer 44. maddesinde, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binaların çevre temizlik vergisine tabi olduğu; konutlara ait çevre temizlik vergisinin, su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına büyükşehirlerde 15 Kr. diğer yerlerde 12 Kr. olarak hesaplanacağı; işyerleri

ve diğer şekilde kullanılan binalara ait çevre temizlik vergisinin maddede belirtilen tarife göre alınacağı ve büyükşehirlerde % 25 artırımlı uygulanacağı; bu maddede yer alan tutarların her yıl yeniden değerlendirilmesinde artırılacağı ve bu tutarların belirlenmesinde, vergi tutarlarının yüzde beşini aşmayan kesirlerin dikkate alınmayacağı hüküm altına alınmıştır. 2012 yılı için yeniden değerlendirme oranı 7.80 olarak belirlenmiş, 2013 yılı için büyük şehirlerde 24. Krş, diğer şehirlerde 19. Krş. olarak belirlenmiş, işyerlerinde ise tablo bu orana göre ayarlanmıştır.⁵³

Vergi konusuna giren konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar için ödenecek vergiler kanunda yer alan tarifelerde belirlenmiş bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu, tarifiede yer alan bina gruplarını tespit etmekte, gruplarda yer alan binaların hangi dereceye gireceği, binaların bulundukları mahallin belediyelerince belirlenmektedir.

Çevre ve Temizlik Vergisi Konutlarda, su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına hesaplanarak su faturasıyla ödenmektedir. İşyeri vasfındaki bankalar ise yasada belirtildiği üzere ocak ayında tahakkuk eden vergiyi Emlak Vergisinin ödeme zamanında ilk taksit mart-mayıs ikinci taksit ise kasım ayında olmak üzere öderler.

2.1.9. Motorlu Taşıtlar Vergisi

Motorlu taşıtlar vergisinin mükellefi; trafik, belediye veya liman sicili ile Ulaştırma Bakanlığınca tutulan sivil hava vasıtaları sicilinde adlarına motorlu taşıt kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişilerdir.

Bankalar, bankacılık faaliyetini sürdürmek için araçlar satın almakta ve bu araçlar nedeniyle de MTV mükellefi olmaktadır. Ancak son yıllarda ihtiyacı olan araçları kiralama yoluna giden bankalar, bu yolla bu vergi yükünden kurtulmaya çalışmaktadırlar.

⁵³<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>. 31.12.2012

MTV de vergi matrahı aracın yaşına, silindir hacmine, ağılığına ve modeline göre değişiklik göstermekte olup Maliye Bakanlığı tarafından her yıl yeniden belirlenmektedir.

2013 yılı için 42 Seri No.lu Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği ile yukarıdaki kıstaslara göre vergi belirlenmiş olup, bankalarda bu kıstaslara göre ödemelerini yapacaklardır. Kanuna göre vergi ocak ayında tahakkuk eder ve mükellefe tebliğ olunmaz. Tüm bankalar kanunda belirtilen süreler içerisinde yani ilk taksit ocak, ikinci taksit temmuz ayı olmak üzere ödemelerini yaparlar. Motorlu taşıtlar vergisi taksitlerinin vadesi geçtikten sonra ödenecek taksit miktarları için, amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki kanun uyarınca gecikme cezası ödenecektir.

2.1.10. Harçlar

492 sayılı Harçlar Kanunu gereği alınacak harçlar aşağıda belirtilmiştir.

- Yargı Harçları
- Noter Harçları
- Vergi Yargısı Harçları
- Tapu ve Kadastro Harçları
- Konsolosluk Harçları
- Pasaport, ikamet tezkeresi, vize ve dış işleri bakanlığı tasdik harçları
- Gemi ve liman harçları
- İmtiyaz name, ruhsatname ve diploma harçları
- Trafik Harçları

Bankalar, gerek iç işlemleri, gerekse dışarıdaki işlemleri nedeniyle, yukarıda belirtilen harçların çoğunu ödemekle yükümlüdürler. Müşterilerinin işlemleri nedeniyle katlanılan harçlar müşterilere yansıtılırken, faaliyetleri nedeniyle karşılaştıkları harçları gider olarak yazmaktadırlar.

Harç tutarı, işlemi yapan kurumlar veya noterler tarafından nakden (makbuz karşılığında) tahsil edilmesi suretiyle ödenmektedir.

Bankalar, harçlar kanunu kapsamında; finansal faaliyetleri yapmak için izin belgesi, noter harçları ve tapu ve kadastro işlemleri nedeniyle harç ödemekle yükümlüdürler. Bu kapsamda yer alan harçlardan bazıları aşağıda yer almaktadır.⁵⁴

- Türkiye'de kurulmuş ve kurulacak bankalar ile yabancı bankaların Türkiye'de açtıkları ve açacakları Merkez Şubelerine ilişkin izin belgeleri,
- Serbest bölgelerde faaliyet göstermek üzere kurulacak bankalar ve açılacak yabancı banka şubelerine ilişkin belgeler,
- Bütün bankaların, serbest bölgelerdekiler de dahil olmak üzere açacakları şubeler için düzenlenen belgeler,

Kanuna göre, bankalar finansal faaliyet izin belgesi işlemleri nedeniyle harçları harç pulu yapıştırmak suretiyle veya makbuz karşılığında ödeyeceklerdir. Bu tür harçlar peşin olarak ödenir. Yıllık harçlar ise her mali yılın ilk ayı içerisinde ödenir. Tapu ve kadastro harçları ise makbuz karşılığında işlemin yapıldığı yerin vergi dairesine ödenir.

2.1.11. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu, 88/12944 Sayılı BKK ve bu kararın uygulama esasların düzenleyen ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın 1989/6 Sıra No.lu "Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) Hakkında Tebliğ" hükümleri kapsamında düzenlenmiştir.

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu uygulaması, ülkemizde karmaşık bir görüntüye sahip olup, hukuken yasası olmadan kamusal niteliği

⁵⁴ ÇİÇEK, a.g.e. Sf. 30.

olan bir alacak kabul edilerek, takip ve tahsil edilmek suretiyle sürdürülmektedir.⁵⁵

KKDF, kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla T.C. Merkez Bankası nezdinde kurulan bir fondur.⁵⁶

KKDF, adı fon olmakla birlikte (vergilerden farklı olarak, fonların harcama yerleri baştan tanımlanmaktadır), yapan itibariyle bakıldığında esas olarak bir işlem vergisidir.(Şu an genel bütçeye dâhil edildiği için tam olarak vergidir).⁵⁷

2.1.11.1. Oran

Maliye Bakanlığının 13.3.2009 tarihli ve 236 sayılı yazısı üzerine, 20.06.2001 tarihli ve 4684 sayılı kanunun geçici 3. maddesine göre, Bakanlar Kurulunca, 13.03.2009 tarihinde alınan kararla bankalar ve finansman şirketlerince kullandırılan tüketici kredilerinde(ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla gerçek kişilere kullandırılan krediler) Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi oranı % 10 olarak tespit edilmiştir. Bu değişiklik sonrasında son durum Tablo 4' de özetlenmiştir.

⁵⁵Veysi Seviğ, “Hangi İşlemler BSMV' ye Tabidir?”, <http://www.muhasibetr.com/makaleler/010/>, 10.10.2.12.

⁵⁶Ahmet Erol, (2007), **Tüm Yönleriyle Banka ve Finansçılar İçin Vergi**, Ankara, Yaklaşım Yayınları. Sf.188.

⁵⁷Erdal Çalıkoğlu, (2006), “Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ve KDV İndirimi Üzerine Notlar”, *ekonomist*.sf.56

Tablo 4: 2012 Yılı İtibari ile KKDF Oranları⁵⁸

A) Bankalarca ve finansman şirketlerince kullanılan	
a) Tüketici kredilerinde (Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla kullanılan krediler),	%15
b) Diğer kredilerde	%0
B) Bankalar ve finansman şirketlerinin yurtdışından sağladıkları kredilerde	%0
C) Bankalar ve finansman şirketleri dışında, Türkiye'de yerleşik kişilerin yurtdışından sağladıkları kredilerde	%3
a) Ortalama vadesi bir yıla kadar olanlarda	%3
b) Ortalama vadesi 1 yıl (bir yıl dahil) ila 2 yıl arası olanlarda	%1
c) Ortalama vadesi 2 yıl (2 yıl dahil) ila 3 yıl arası olanlarda	%0,5
d) Ortalama vadesi 3 yıl (3 yıl dahil) ve üzeri olanlarda	%0
D) Kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta	%3

[http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user,upload/Yararli,Bilgiler/2007, KKDF Oranlari.html](http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user,upload/Yararli,Bilgiler/2007,KKDF_Oranlari.html). tablodan uyarlanmıştır.

2.1.11.2. Yatırılma Süresi

KKDF.'nin bankacılıkla ilgili yönü, kredi faizleri üzerinden hesaplanarak bu fonun kesilmesi ve ödenmesi, ithalat işlemlerine aracılık eden şubelerin kanunda belirtildiği şekilde bu kesintiyi yaparak ödemesidir.

12.05.1988 Tarih ve 88/12944 Sayılı Kararnameye ilişkin Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında 6 No.lu Tebliğ'in 4. maddesi gereğince; tahsil edilen Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu tutarları izleyen ayın 15. günü akşamına kadar bankaların bağlı bulunduğu vergi dairesine tahakkuk ettirilerek ve aynı gün banka nezdindeki hesabına yatırılmaktadır.

2.1.12. Veraset ve İntikal Vergisi

Türk vergi sisteminde çok eski yıllara dayanan ve servet üzerinden alınan bir vergi türü olan Veraset ve intikal vergisi, 8.06.1959 tarih ve 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu ile düzenlenmiştir.

⁵⁸[http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user,upload/Yararli,Bilgiler/2007,KKDF Oranlari.html](http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user,upload/Yararli,Bilgiler/2007,KKDF_Oranlari.html). 30.12.2012

Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye’de bulunan malların veraset tarikiyle veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer bir şahsa intikali veraset ve intikal vergisine tabidir.

Bankalar, istihkak sahiplerine bu verginin konusuna giren herhangi bir işlem dolayısıyla para ve senet verebilmesi için istihkak sahiplerinden veraset ve intikal vergisinin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden alınmış bir tasdikname talep eder.

1.1.2012 tarihinden itibaren 7338 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (b), (d) ve (e) bentlerinde yer alan istisna tutarları;⁵⁹

- Evlatlıklar dâhil, fûruğ ve eşten her birine isabet eden miras hisselerinde 130.589 TL (fûru bulunmaması halinde eşe isabet eden miras hissesinde 261.336 TL),

- İvazsız suretle meydana gelen intikallerde 3.010 TL,

- Para ve mal üzerine düzenlenen yarışma ve çekilişler ile 14.3.2007 tarihli ve 5602 sayılı Şans Oyunları Hâsılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanunda tanımlanan şans oyunlarında kazanılan ikramiyelerde 3.010 TL olarak dikkate alınacaktır.

7338 sayılı Kanunun 16.ncı maddesinde yer alan vergi tarifesi matrah dilim tutarları yukarıda belirtilen yeniden değerlendirme oranında artırılmak suretiyle tespit edilmiştir. Bu nedenle, 1.1.2012 tarihinden itibaren veraset yoluyla veya ivazsız surette meydana gelen intikallerde veraset ve intikal vergisi aşağıdaki tarifeye göre hesaplanacaktır.

⁵⁹ <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=DekgtRX4f8Vdirra&type=teblig>

Tablo 5: Veraset ve İntikal Vergisi Oranları

Matrah	Verginin Oranı (%)	
	Veraset Yoluyla İntikallerde %	İvazsız İntikallerde %
İlk 180.000 TL için	1	10
Sonra gelen 400.000 TL için	3	15
Sonra gelen 880.000 TL için	5	20
Sonra gelen 1.700.000 TL için	7	25
Matrahın 3.160.000 TL'yi aşan bölümü için	10	30

*<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=DekgtRX4f8Vdirra&type=tebliğ> adresinden tebliğden alınmıştır. 30.12.2012

Alınan tasdikname doğrultusunda, yukarıdaki oranlarda vergi karşılığı tevkifatı yapılarak kalan bakiyeyi hak sahiplerine ödeyebilirler. Diğer taraftan, tevkifatı yapan banka şubeleri tevkif ettikleri parayı bir hafta içerisinde bulundukları yerin ilgili vergi dairesi birimine ödenir. Söz konusu paranın bu süre içerisinde yatırılmaması halinde para, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Hükümlerine göre hesaplanacak, gecikme zammı ile birlikte tahsil edilerek, ayrıca bu paranın zamanında yatırılmaması halinde yüzde 10 oranında ceza uygulanacaktır.

2.1.13. Değerli Kâğıtlar Kanunu

28.02.1963 tarih ve 11343 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 210 sayılı Kanun ile değerli kâğıtlar belirlenmiştir. Kanun'un 1. maddesi uyarınca kanunda belirtilen tabloda yazılı kâğıtlar ve belgeler değerli kâğıt sayılır.

Değerli kâğıtlar kanunun 3. maddesine göre değerli kâğıtlar, ilgili Bakanlık ve dairelerin mütalaası alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca hazırlanır ve bastırılır. Kanunda belirtilen değerli kâğıtlar arasında banka çekleri de bulunmaktadır. Banka çekleri, bankalar tarafından hazırlanan ve kullanılmak üzere müşterilerine verilen her türlü çekleri ifade etmektedir.

Kanunun istisnası olarak çekler Maliye Bakanlığı'nca değil, ilgili bankalarca bastırılır ve satılır. Satılan çeklerin (genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyelere verilen çekler hariç) değerli kâğıt bedelleri, bankalarca her ayın yedinci günü akşamına kadar ilgili mal sandıklarına ödenir.⁶⁰

2.2. PARAFİSKAL YÜKÜMLÜLÜKLERDEN KAYNAKLAN MALİ YÜKLER

Bankalar aracılık faaliyetlerini, bünyesinde çalıştırdığı insanlarla sürdürmekte ve bu insanlara ücret ödemek durumundadırlar. Bankalar, ödedikleri ücretlerin yanı sıra işveren sıfatı ile istihdam ettikleri kişilere karşı birtakım mali yük ve yükümlülükler tabidirler. Söz konusu yük ve yükümlülükler, bankaların aracılık maliyetini artıran unsurlardır. Bankaların işveren olarak karşılaştıkları mali yük ve yükümlülükler aşağıda anlatılmıştır.

2.2.1. Ücret Üzerinden Kesilen Gelir Vergisi (GV) ve Damga Vergisi (DV)

2.2.1.1. Kapsamı

Bölümümüzün birinci maddesinde de belirtildiği gibi, Bankaların istihdam ettiği kişilere ödediği ücretler üzerinden hesaplanan GV ve DV bankalar tarafından kesinti suretiyle tahsil ve beyan edilerek ödenir.

GVK 61. maddesi uyarınca ücret, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir. Ücretin, farklı adlar altında ödenmiş olması (huzur hakkı, prim, ikramiye, zam vb.) veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması ücretin mahiyetini değiştirmez.

⁶⁰ SEYHAN, a.g.e. Sf. 83

Diğer bir deyişle, söz konusu kanunda aksi belirtilmedikçe, çalışanlara sağlanan tüm ayni ve nakdi menfaatler ücret olarak değerlendirilecek ve işverence gerekli kesintilere tabi tutulacaktır.

GVK 61. maddesine göre aşağıda belirtilen ödemelerde ücret sayılmaktadır.

- Emeklilik, maluliyet, dul ve yetim aylıkları,
- Evvelce yapılmış ve gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, il genel meclisi ve belediye meclis üyeleri ile özel kanunlarına veya idari kararlara göre kurulan daimi ve geçici bütün komisyonların üyelerine ve yukarıda sayılanlara benzeyen diğer kesimlere bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,
- Yönetim ve denetim kurulları başkanı ve üyeleriyle tasfiye memurlarına bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,
- Bilirkişilere, resmi arabuluculara, eksperlere, spor hakemlerine ve her türlü yarışma jürisi üyelerine ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,
- Sporculara transfer ücreti veya sair adlarla yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler.

2.2.1.2. Hesaplanması

GVK'nın 103. maddesinde belirtilen artan oranlı gelir vergisi tarifesine ve 104. maddede belirtilen esaslara göre hesaplanır. Bankalar istihdam ettiği kişilere ödediği ücretlerden 1.1.2012 tarihinden itibaren aşağıda belirtilen vergi tarifesi üzerinden kesinti yaparak beyan etmektedir.⁶¹

⁶¹ Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.12.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğ. 30.12.2012

Tablo 6: 2012 Yılı Ücretlerin Vergilendirilme Oranları Tablosu

10.000.TL'ye kadar	% 15
25.000 TL'nin 10.000 TL'si için 1.500 TL, fazlası	% 20
58.000 TL'nin 25.000 TL'si için 4.500 TL (ücret gelirlerinde 8.000 TL'nin, 25.000 TL'si için 4.500 TL), fazlası	% 27
58.000 TL'den fazlasının 58.000 TL'si için 13.410 TL (ücret gelirlerinde 88.000 TL'den fazlasının 88.000 TL'si için 21.510 TL), fazlası	% 35

*Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.12.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğden tablolaştırılmıştır.

Ayrıca bankalarca istihdam ettiği kişilere ödedikleri toplam gelir üzerinden %06(binde 6) oranında Damga Pulu kesintisi yaparak beyan etmektedirler.

2.2.1.3. Ödeme Şekli ve Zamanı

Bankalar GVK'nın 94. m. gereğince bir ay içinde yaptıkları ücret ödemeleri ile bunlardan tevkif ettikleri vergileri ertesi ayın 26'sına kadar Muhtasar Beyanname ile ilgili vergi dairesine bildirmeye ve hesaplanan vergiyi ödemeye mecburdurlar.

Ücretler için hesaplanan DV' de ilgili ayın Muhtasar Beyannamesi ile beyan edilmek suretiyle ödenir.

2.2.2.Sosyal Güvenlik Kurumu Primleri

Bir hizmet akdine dayanarak çalıştırılanlar SGK. kapsamına girer ve sigortalı sayılırlar. SSGSSK. Uyarınca işverenler çalıştıracakları kişileri işe başlamadan önce SGK.'ya bildirmekle yükümlüdür.

2.2.2.1. Kapsamı

Bankaların istihdam ettiği personelin kanuni sosyal güvenlik sisteminden faydalanabilmesi için ödenmesi gereken primlerdir.

2.2.2.2. İstisna

Bankaların Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20.maddesine göre bütün personellerini kapsayan, en az SS. Kanunu'nda öngörülen yardımları sağlayan ve SS. Kanunu'nda belirtilen diğer şartları haiz emekli sandıkları kurmuş olmaları halinde, söz konusu personel SS. Kanunu uygulamasında sigortalı sayılmazlar. Bu konu yeni 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda sandıkların SGK'ya devri öngörülerek, geçici 20. Maddesinde sandıkların devri için süre tanınmıştır.

2.2.2.3. Hesaplanması

5510 sayılı kanun uyarınca, işverenlerin bir ay içinde ödeyecekleri primlerin hesabında o ay içinde sigortalıya nakdi olarak sağlanan tüm menfaatler dikkate alınır. Ancak söz konusu madde uyarınca, aynı olarak sağlanan menfaatler SGK primleri hesabı sırasında matrahla ilişkilendirilmez.

Bankalar SS. Kanunu'nun geçici 20. maddesine göre kendi emekli sandıklarını kurdukları gibi, mensupları SS. Kanunu'na tabi olan bankalarda bulunmaktadır. SS. Kanunu'nun ilgili geçici hükmünden yararlanarak kendi emekli sandığını kuran bankalar mensuplarından emekli sandığı kesintisi yaparlar ve bu tutarlar her bankaya göre değişiklik arz etmektedir.

Bankalar, sosyal güvenlik primleri olarak çalışana o ay için ödenen brüt maaşın üzerinden işveren için iş kolu vadelerine göre %19,5-25arası (%11 emekli sandığı karşılığı, %7,5 Genel sağlık sigortası primi, %1-6.5arası kısa vadeli iş kolları için iş kazası ve meslek hastalıkları primi) ve çalışan için

%14 (%9 oranında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi, %5 oranında Genel sağlık sigortası primi) olarak prim hesaplanır. Sosyal güvenlik primlerinin hesabı sırasında çalışılmayan günler dikkate alınmaz.

2.2.2.4. Ödeme Şekli ve Zamanı

5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanları çalıştıran;

- Özel nitelikteki işyeri işverenleri cari aya ilişkin olarak düzenleyecekleri asıl, ek veya iptal nitelikteki aylık prim ve hizmet belgelerini, en geç belgenin ilişkin olduğu ayı izleyen ayın 23'ünde,

- Resmi nitelikteki işyeri işverenleri ise, cari aya ilişkin olarak düzenleyecekleri asıl, ek veya iptal nitelikteki aylık prim ve hizmet belgelerini, en geç belgenin ilişkin olduğu dönemi izleyen takvim ayının 7'sinde,

saat 23.59'a kadar e-Sigorta (e-Bildirge) kanalıyla SGK'ya göndermeleri, bir ay içinde çalıştırdıkları sigortalıların prime esas kazançları üzerinden hesaplanacak sigortalı hissesi prim tutarlarını sigortalıların ücretlerinden keserek, kendi hisselerine isabet eden prim tutarlarını da bu tutarlara ekleyerek en geç takip eden ayın/dönemin sonuna kadar SGK'ya ödemeleri gerekmektedir.

2.2.3. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigortadır.

2.2.3.1. Kapsamı

İşsizlik sigortası kapsamına 5510 Sayılı Kanun uyarınca sigortalı sayılanlar girer.

2.2.3.2. Hesaplanması

İşsizlik sigortası primi, sigortalının 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 80 ve 82'nci maddelerinde belirtilen prime esas aylık brüt kazançlarından % 1 sigortalı, % 2 işveren ve %1 Devlet payı olarak diğer sigorta primleriyle birlikte Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından alınır. İsteğe bağlı sigortalılardan işsizlik sigortası primini ödeyenlerden ise % 1 sigortalı ve % 2 işveren payı alınır.

2.2.3.3. Prim Ödemelerinin Zamanı

İşsizlik sigortası primleri ile ilgili olarak Sosyal Güvenlik Kurumuna ayrı prim belgesi verilmez. Sigortalılar adına her ay Sosyal Güvenlik Kurumuna verilen Aylık Prim ve Hizmet Belgesi işsizlik sigortası primlerini de kapsar. Aylık Prim ve Hizmet Belgesi ile birlikte e-Sigorta (e-Bildirge) kanalıyla SGK'ya gönderilir. İşverenler bir ay içinde çalıştırdıkları sigortalıların prime esas kazançları üzerinden hesaplanacak sigortalı hissesi prim tutarlarını sigortalıların ücretlerinden keserek, kendi hisselerine isabet eden prim tutarlarını da bu tutarlara ekleyerek en geç takip eden ayın/dönemin sonuna kadar SGK'ya ödemeleri gerekmektedir.

2.2.4. Kıdem Tazminatı

İş Kanunu'nun 14. m. uyarınca, bir çalışanın 1 yıldan fazla aynı işverene bağlı olarak çalışması durumunda hizmet akdinin kanunda belirtilen koşulların olduğu hallerde feshedilmesi halinde işverenin kanuni bir zorunluluk olarak ödemek zorunda olduğu bir tazminattır.

2.2.4.1. Ödemelerin Hesaplanması

Kıdem tazminatının hesaplanması sırasında çalışanın aldığı son brüt ücret dikkate alınır. Çıplak ücrete ilaveten çalışana yarar sağlamak amacıyla yapılan ve belli bir süre için devamlılık gösteren para ile ölçülebilen diğer menfaatlerin de dikkate alınması gerekir.

Çalışanın işe başladığı tarihten itibaren hizmet akdinin devamı süresince her geçen tam yıl için işverence çalışana 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı ödenir. Bir yıldan artan süreler için de çalışanın günlük ücreti tam yıldan artan gün sayısı hesaplanmak suretiyle ödenir. Ancak, işverenin kanuni zorunluluk nedeniyle ödediği tutar, kıdem tazminatının ödendiği tarihte yürürlükte olan kıdem tazminatı tavanı ile sınırlandırılmıştır. Kıdem tazminatı tavanını 1475 sayılı iş kanunun 14, maddesine göre işçiye bir yıllık hizmeti karşılığında ödenecek kıdem tazminatı tutarı Devlet Memurları Kanununa tabi en yüksek devlet memuruna (Başbakanlık müsteşarı) bir hizmet yılı için ödenecek azami emeklilik ikramiyesinden fazla olamaz.

Çalışılan sürenin hesabı sırasında, kişinin fiilen çalışmaya başladığı tarihten hizmet sözleşmesinin sona ermesine kadar geçen süre dikkate alınır.

2.2.4.2. Tutar

1.1.2012-30.6.2012 tarihleri arası 2.917.27.TL, 1.7.2012-31.12.2012 tarihleri arası 3.033.98.TL kıdem tazminatı uygulanmaktadır. Dolayısıyla brüt aylık ücreti bu tutardan yüksek olan çalışanlar için kıdem tazminatı hesabı sırasında, hizmet akdi ile çalışılan her yıl için bu tutarın ödenmesi gerekecektir. Brüt ücreti bu limitin altında olanlar için ise, işveren çalışılan her yıl için kişinin 30 günlük ücretini ödemekle yükümlüdür.

Kanuni limit dahilindeki ödemeler gelir vergisinden istisna tutulmuştur. Kıdem tazminatı ödemeleri binde 6 oranında DV' ye tabidir.

2.2.5. İhbar Tazminatı

İş Kanunu'nun 17. m. uyarınca süresi belli olmayan hizmet akitlerinin feshine ilişkin bildirimler hizmet süresine bağlı olarak;

-İşi altı aydan az sürmüş olan işçi için, bildirimin diğer tarafa yapılmasından başlayarak iki hafta sonra,

-İşi altı aydan bir buçuk yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirimin diğer tarafa yapılmasından başlayarak dört hafta sonra,

-İşi bir buçuk yıldan üç yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirimin diğer tarafa yapılmasından başlayarak altı hafta sonra,

-İşi üç yıldan fazla sürmüş işçi için, bildirim yapılmasından başlayarak sekiz hafta sonra, yapılmadığı takdirde bildirme şartına uymayan taraf, İş Kanunu'nca öngörülmüş önellere ilişkin ücret tutarında tazminat ödemekle yükümlüdür.

Ancak işveren, çalışanın ihbar önellere ilişkin ücretini peşin vermek suretiyle hizmet akdini feshedebilir.

2.2.5.1. Ödemelerin Hesaplanması

İhbar tazminatı çalışanın brüt ücreti üzerinden hesaplanacaktır. Bundan başka çalışanın hizmet süresi içinde hak ettiği ücret benzeri ödemeler ve sosyal yardımlar da ihbar tazminatının hesabında dikkate alınacaktır.

İşverenin bildirim öneline uymaması halinde, çalışanın banka için hizmet verdiği yıllara göre Kanun'da öngörülen ihbar süresine isabet eden ücreti tutarında ihbar tazminatı ödemesi gerekir. Bu tutarın çalışanın kümülâtif matrahına ve tarifedeki vergi oranına göre gelir vergisi kesintisine tabi tutulması gerekir. Tarifedeki yapılan ödeme ayrıca binde 6 oranında damga vergisine de tabi olacaktır.

2.3.1. Tasarruf Mevduatı ve Katılım Fonu Sigorta Primleri

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 63. Maddesi gereğince bankalar nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sigorta edilir.

Mevduat sigortası, tasarruf sahiplerince finansal kuruluşlara yatırılan tasarrufların tamamının veya bir kısmının bir garantör tarafından belli kriterlere göre güvence altına alınmasıdır. Mevduat sigortası uygulaması ile mudilerin tasarruflarını yatırdıkları finansal kurumların mali durumları ve riskleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları karşısında korunmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca, mudilerin mevduatlarına ilişkin endişe duymaları sonucunda bankalara hücum etmeleri, bankaları çok büyük bir mali sıkıntıya itebilmektedir. Böyle bir durum ise ekonominin bütünü için büyük bir tehlike oluşturabilmektedir. Mevduat sigortası, söz konusu riskleri önlemede kullanılan en gelişmiş ve kurumsallaşmış yöntemdir.⁶²

Gelişmiş ekonomilerde mevduat sigortası uygulamalarının finansmanı, genellikle sistemdeki bankalardan yapılan prim kesintileriyle karşılanmaktadır. Ancak, kamu kaynaklarından finansman desteği sağlanan ülke örnekleri de mevcuttur. Mevduat sigortası uygulaması, özellikle riskli etkin biçimde fiyatlayamayan ülkelerde, bankaların aracılık maliyetlerini artıran bir unsurdur. Bankalar, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır.

Sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının, kapsamı ve tutarı, Merkez Bankası, Kurul ve Hazine Müsteşarlığı'nın olumlu görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık baz da sigortaya tabi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz.

⁶² Bünyamin Mesutoğlu; **Dünyada Mevduat Sigortası Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler**, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, 1997, s.31-35.

Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurulun görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Kredi kuruluşlarının iflası hâlinde mevduat ve katılım fonu sahipleri, Fonun imtiyazlı alacaklarından ve Devlet ile sosyal güvenlik kuruluşlarının 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacaklarından sonra gelmek üzere sigortaya tabi olmayan kısım için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 206'ncı maddesindeki üçüncü sıra anlamında imtiyazlı alacaklılardır.

Kredi kuruluşlarınca Fona ödenen sigorta primleri, kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir. Faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdinde bulunan ve doğruluğu hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanan mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmı, Fon kaynaklarından ödenir.

Bankacılık Kanunun 64. maddesi gereğince;

-Bankaların hakim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonları ile diğer hesaplar,

-Bankaların yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcılar ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar,

-26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 282'nci maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar,

-Kurul tarafından belirlenen diğer mevduat, katılım fonu ve hesaplar, sigortaya tabi değildir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 31.10.2003 tarih 1143 sayılı kararı ile Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesaplarının anapara ve faiz tutarları toplamının:

-3.07.2003 tarihinden geçerli olmak üzere tamamının,

-5.07.2004 tarihinden itibaren ise 50 milyar TL'ye kadar olan kısmının, mevduat sigortası kapsamında bulunduğu hükme bağlanmıştır. 15.02.2013 tarihi itibarıyla bu miktar 100.000.TL'ye çıkarılmıştır.

AB ülkelerinde 94/19/EEC sayılı konsey Direktifi ile birlik içinde faaliyet gösteren kredi kurumları için minimum mevduat sigortası 20.000 Euro olarak belirlenmekle beraber, ülkeler daha yüksek sigorta tutarı belirlemekte serbesttirler. AB ye yeni üye ülkelerde sigorta tutarlarına bakıldığında; (Güney Kıbrıs 20.000 Euro, Çek Cumhuriyeti 25.000 Euro, Estonya 14.000 Euro, Macaristan 24.000 Euro, Letonya 9.000 Euro, Litvanya 14.000 Euro, Malta 20.000 Euro, Polonya 23.000 Euro, Slovakya 20.000 Euro, Slovenya 21.000 Euro, Türkiye 28.000 Euro) Estonya, Litvanya ve Letonya dışındaki ülkeler, AB tarafından uygulanan minimum limitin üzerinde tutarlar belirlemiş olup, limitin altında meblağ belirleyen ülkeler, sigorta kapsamını en geç 2008 yılına kadar 20.000Euro düzeyine yükselteceklerdir. En yüksek sigorta primini 25.000 Euro ile Çek Cumhuriyeti uygularken, en düşük primi 9.000 Euro ile Letonya'da uygulanmaktadır. Türkiye'de sigorta kapsamı 50.000 TL (yaklaşık 28.000 Euro) olup belirlenen limitin üzerindedir.⁶³

2.3.1.1. Hesaplama ve Oran

Tasarruf mevduatı sigorta primleri; bankaların, Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ayları sonu itibarıyla düzenledikleri üç aylık hesap özetleri esas alınarak her üç ayda ayrı ayrı hesaplanır.

Prim oranı, tasarruf mevduatı toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla; bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları ile bunlara ait faiz reeskontları toplamının sigorta kapsamında olan kısmının on binde 15'idir.⁶⁴ 15.02.2103 tarihinden

⁶³ Sedat Yetim, Ozan Gülhan, **Türkiye ve Yeni Üye Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Karşılaştırması**, BDDK ARD Çalışma Raporları, 2005/5, s. 13.

⁶⁴ BDDK Kararı, 23.02.2005 tarih ve karar no 1584. 54

itibaren, bankalar sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, karlılık, likidite ve diğer risk faktörleri dikkate alınarak sınıflamaya ve puanlamaya tabi tutulacaklar. 100 puan üzerinden, toplam puanı 80 ve üzeri olan bankalar A prim kategorisinden on binde 11, 65 ve üzeri olanlar B kategorisinden on binde 13, 50 ve üzeri olanlar C kategorisinden on binde 15, 50'den küçük olanlar D kategorisinden on binde 19 prim oranı esas alınacaktır.

Bu orana, büyüklük faktörü 120 milyar TL ve üzeri olan kredi kuruluşları için on binde 2 (iki), büyüklük faktörü 50 milyar TL (dahil) ile 120 milyar TL arası olan kredi kuruluşları için on binde 1 (bir) prim oranı ilave edilerek sigorta prim oranı belirlenir.

Büyüklük faktörü; kredi kuruluşunun bilançosundaki aktif, gayri nakdi kredi ve yükümlülükler ile taahhütler (cayılabilir taahhütler hariç) toplamından oluşur. Söz konusu tutarlar, her yıl Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yılsonu itibarıyla hesaplanan üretici fiyatları genel endeksinde meydana gelen ortalama fiyat artışı oranında artırılır.⁶⁵

2.3.1.2. Bildirim Tarihi

Bir kişiye ait sigortaya tabi miktar dâhilindeki tasarruf mevduatlarının döviz ve Türk Lirası olmak üzere ayrı ayrı toplamaları, her üç ayda bir takip eden ayın sonuna kadar Fon'a bildirilir.

2.3.1.3. Ödeme Tarihi

Tasarruf mevduatı sigorta primlerinin ödenme tarihleri Fon tarafından belirlenir. Şube sayısı 200'den az olan bankalar için ay sonunda, 200 şube yukarısı ise takip eden ayın 15'ne kadar ödenir.

⁶⁵<http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=305>. Sigortaya Tabi Mevduat Ve Katılım Fonları İle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmeliğin 15/2/2013 tarihli ve 28560 sayılı resmi gazetede yayınlanan değişmiş şekli 01.06.2013

2.3.1.4. Müeyyidesi

Yükümlülüğünü yerine getirmeyen bankaların prim oranı BDDK tarafından bir katına kadar artırılabilir.

2.3.2. TBB Masraf İştirak Payı

Bankacılık Kanunu'nun 79. maddesi uyarınca, Türk kanunlarına göre kurulmuş ve kurulacak bankalar ile yabancı ülkelerde kurulmuş olup da Türkiye'de şube açmak suretiyle çalışan ve çalışacak olan bankalar, faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde TBB'ne üye olmak zorundadırlar.

Anılan kanununun 81. Maddesince kuruluş birliklerinin giderleri, statüleri gereğince tespit olunan oy sayısına göre üyelere dağıtılır. Üyeler, kendilerine düşen masraf paylarını statülerde belirtilen süre içinde yatırmak zorundadır. Masraf iştirak payları belirlenen süre içinde ödenmediği takdirde birlikler tarafından icra yoluyla tahsil olunur. Masraf iştirak paylarının ödenmesine dair kararlar 2004 sayılı icra ve iflas Kanununun 68 inci maddesinde yazılı resmî belge niteliğindedir.

2.3.2.1. Hesaplama ve Oran

TBB'nin giderleri Birlik Statüsü gereğince tespit olunan oy sayısına göre bankalara dağıtılır. TBB Statüsünün 5. ve 11. maddeleri uyarınca, Birlik Genel Kurulu üye bankaların temsilcilerinden oluşur ve üyelerin genel kuruldaki oy hakları yılsonu bilançolarında yer alan aktif toplamının sektör aktif toplamına bölünmesiyle bulunan her 1/1000 (binde biri) için bir oydur. 1/1000 (binde bir)'in altında kalan üyeler genel kurulda bir oya sahiptir. Oy hesabına kalan 0.5/1000 (binde yarım) ve yukarısı için bankaların oy adedine bir ilave yapılır. Türkiye Bankalar Birliği Statüsünün 22. inci maddesi uyarınca ise, Genel Kurul 'da kabul edilen bütçede yer alan gider payları bu statünün 11 inci maddesine göre saptanan oy hakları ile orantılı olarak üyeler arasında bölüştürülür.

2.3.2.2. Ödeme Tarihi

Her üye hissesine düşen gider payını, TCMB.'da açılan özel bir hesaba Haziran ayı içinde yatırmak zorundadır. Üyelerce süresi içerisinde yatırılmayan iştirak payları, icra yolu ile tahsil olunur. Birlik üyeliğinin herhangi bir sebeple son bulması halinde peşin tahsil edilen iştirak payları geri iade edilmez.

2.3.2.3. Müeyyide

Masraf iştirak payları belirlenen süre içinde ödenmediği takdirde TBB tarafından icra yoluyla tahsil olunur.

2.3.3. Umumi Disponibilite

1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 40-IA-a maddesine istinaden, Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar toplam pasifleri karşılığında (Öz kaynaklar, karşılıklar, TCMB.'na yükümlülükler, Kredi ve Diğer Alacaklar Değerleme Fonu, repo işlemlerinden sağlanan fonlar, Hazineye olan yükümlülükler, Hazine garantisiyle yurtdışından sağlanan krediler, Fonlar ve Fonlardan kullandırılan kredi karşılıkları, Yurt İçi Bankalar ve Özel Finans Kurumlarına Yükümlülükler, Faiz ve Gider Reeskontları, Kazanılmamış Gelirler, Ertelenmiş Vergiler, Altın Depo Hesapları, İhraç Edilen Gayrimenkul Sertifikası Bedelleri hariç) disponibl değer bulundurmakla yükümlüdürler.

Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bankaları, olası likidite risklerine karşı korumak için disponibilite yükümlülüğü uygulanmaktadır. TCMB tarafından disponibilite yükümlülüğü için ek bir faiz ödemesinde bulunulmamakla birlikte, yükümlülüğün DİBS tutma yoluyla yerine getirilmesi bankaların kaynak maliyetini hafifletmektedir.

- Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ Sıra No: 2002/2 ile bankaların Türk Lirası yükümlülüklerinde % 4, yabancı para yükümlülüklerinde ise % 1 olarak belirlenmiş,
- Bankalar umumi disponibiliteye tabi yükümlülüklerini, esasları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca tespit edilecek cetvellerle, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihi takip eden iki hafta sonraki Cuma günü mesai saati bitimine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirilir,
- Bankaların, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde adlarına açılan hesaplarda bulundurdıkları mülkiyeti kendilerine ait Devlet İç Borçlanma senetleri disponibl değer olarak kabul edilir,
- Bankalar, Türk Lirası ve yabancı para yükümlülükleri için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde adlarına açılan hesaplarda, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki Cuma gününden başlayıp, ikinci haftanın Perşembe günü akşamına kadar 14 günlük sürelerde ortalama olarak öngörülen oranlarda ortalama disponibl değer bulundurmak zorunda idiler.
- Disponibilite cetvellerinde yer alan yükümlülükleri ile yapılacak incelemeler sonucu tespit olunacak yükümlülükleri arasında farklılık bulunması nedeniyle disponibl değerlerinin eksik yerine getirilmiş olması halinde, eksik tutarlara tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanırdı.

Ancak; 29.3.2002 tarih ve 24710 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2002/2 sayılı "Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ" 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile finansal sektörün kapsamlı bir şekilde yeniden düzenlenmesi ve 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun umumi disponibiliteye ilişkin maddesinin değiştirilmesi nedeni ile Avrupa Birliği'ndeki ve diğer uluslararası uygulamalar da dikkate alınarak, 16.11.2005 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 46'ncı maddesinde 'bankaların, Merkez Bankasının uygun görüşü alınmak suretiyle Bankacılık Düzenleme ve

Denetleme Kurulu'nca belirlenecek usul ve esaslara göre asgari likidite düzeyini hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorunda oldukları hüküm altına alınmış olduğu için, disponibilite uygulamasına son verilmiştir.

Diğer yandan, AB Komisyonu'nun 9 Kasım 2005 tarihinde açıklanan 2005 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda, bankaların Merkez Bankası'nda zorunlu olarak DİBS bulundurması uygulamasının "kamunun finansal kuruluşlara imtiyazlı erişiminin engellenmesi" ilkesine aykırılık teşkil ettiği belirtilmektedir. Yürürlükteki disponibilite düzenlemesinin kaldırılmasıyla, bankaların Merkez Bankası'nda DİBS tutma zorunluluğu sona erdirilmekte ve böylece AB müktesebatına uyum konusunda da önemli bir adım atılmıştır.

2.3.4. Zorunlu Karşılıklar

Türkiye'de zorunlu karşılıklara ilişkin esaslar 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 40'inci maddesinin II numaralı fıkrasına dayanılarak çıkartılan 2005/1 sayılı tebliğle belirlenmiştir.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunanlar dahil olmak üzere Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bankalar zorunlu karşılık sistemine tabidir. Tebliğe göre, vadesiz, ihbarlı mevduatlar, özel cari hesaplar, vadeli mevduatlar/katılma hesapları ve mevduat/katılım fonu dışındaki diğer yükümlülükler zorunlu karşılık kapsamında yer almaktadır. Aralık 2010 tarihinde yapılan değişiklikle, bankaların birbirleriyle ve TCMB ile gerçekleştirdikleri repo işlemlerinden sağladıkları fonlar dışında kalan yurt içi ve yurt dışı tüm repo işlemlerinden sağladıkları fonlar da zorunlu karşılığa tabi tutulmuştur.

Temel olarak bankaların yurt içi toplam pasiflerinden öz kaynaklar, TCMB' ye olan yükümlülükler gibi kalemler indirildikten sonra yurt dışı şubeler adına Türkiye'den kabul edilen mevduat/katılım fonu ve bankalarca

temin edilip yurt dışı şubeler nezdinde izlenen kredi tutarları zorunlu karşılığa tabi yükümlölükleri oluşturmaktadır.

Türkiye’de zorunlu karşılık oranları tarihsel süreç içinde çeşitli defalar değiştirilse de 12 Kasım 2010 tarihli tebliğ ile oranlar yükümlölük türlerine ve vadelerine göre farklılaştırılmıştır. 2013/7 sayılı tebliğ ile Türk lirası yükümlölükler için belirlenen zorunlu karşılık oranları su şekildedir:

a) TL Hesaplar;

i) Vadesiz, ihbarlı mevduatlar ve özel cari hesaplar ile 1 aya kadar vadeli mevduatlar/katılma hesapları ve 3 aya kadar (1 ay ve 3 ay dâhil) vadeli mevduatlar/katılma hesaplarında % 11,50

ii) 6 aya kadar vadeli mevduatlar/katılma hesapları (6 ay dâhil)%8,5,

iii) 1 yıla kadar vadeli mevduatlar/katılma hesapları% 6,5,

iv) 1 yıl ve daha uzun vadeli mevduatlar/katılma hesapları ile birikimli mevduatlar/katılma hesapları% 5,

v)1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli Türk lirası diğer yükümlölükler% 11,5,

vi) 3 yıla kadar (3 yıl dâhil) vadeli Türk lirası diğer yükümlölükler % 8,

vii) 3 yıldan uzun vadeli Türk lirası diğer yükümlölükler% 5,

c) YP Hesaplarda;

i) Vadesiz ve ihbarlı döviz tevdiat, yabancı para özel cari ve vadesiz kıymetli maden depo hesapları ile 1 aya kadar, 3 aya kadar, 6 aya kadar ve 1 yıla kadar vadeli döviz tevdiat, yabancı para katılma ve kıymetli maden depo hesapları% 13,

ii) 1 yıl ve 1 yıldan uzun vadeli döviz tevdiat, yabancı para katılma ve kıymetli maden depo hesapları ve birikimli döviz tevdiat ile yabancı para katılma hesapları% 9,

iii)1 yıla kadar vadeli (1 yıl dâhil) yabancı para diğer yükümlölükler %13

iv) 3 yıla kadar vadeli (3 yıl dâhil) yabancı para diğer yükümlülükler %11

v) 3 yıldan uzun vadeli yabancı para diğer yükümlülükler %6

Ek olarak, 2011/10, 2011/13 ve 2011/14 sayılı Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğler ile bankalara Türk lirası yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların yüzde 40'ına kadar olan kısmını, ABD doları ve/veya Euro cinsinden ve en fazla yüzde 10'unu standart altın cinsinden tesis edebilme imkânı getirilmiştir.

Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar ve özel finans kurumlarının yükümlülükleri için, TCMB tarafından zorunlu karşılık yükümlülüğü getirilmesindeki temel amaç, bankaları ve özel finans kurumlarını olağanüstü çekilişler riskine karşı korumaktır.

Zorunlu karşılık uygulaması merkez bankalarının para politikalarında para arzına etkisi nedeniyle bir araç olarak da kullanılabilmektedir. Zorunlu karşılık uygulaması, bankalar açısından örtülü bir vergi niteliğinde olup, kaynak maliyetini artırmaktadır.

Zorunlu Karşılıklarla ilgili olarak Dünya uygulamaları incelendiğinde; zorunlu karşılık oranlarında bir azalış eğilimi olduğu görülmektedir. Meksika, İsviçre, Yeni Zelanda, Kanada ve Avustralya'da zorunlu karşılık uygulaması kaldırılmıştır. ABD'de ise vadeli mevduatlar üzerindeki karşılıklar 1990 yılında kaldırılmış ve vadesiz mevduatlar için uygulanan zorunlu karşılık oranları 1992 yılında yüzde 12'den yüzde 10'a düşürülmüştür.

Dünya genelinde gözlenen bu eğilimin ana nedeni olarak, zorunlu karşılık oranlarındaki azalmanın bankaların kârlılığına olumlu katkıda bulunması gösterilmektedir⁶⁶

⁶⁶ Yasemin Türker Kaya, **Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi**, BDDK MSPD Çalışma Raporları: 2001/4, Mali Sektör Politikaları Dairesi, Haziran 2001, s.5.

Zorunlu karşılık yükümlülükleri azaldığında ve söz konusu azalış piyasa tarafından kalıcı olarak algılandığında, bankaların hisse senedi fiyatlarında bir artış meydana gelmektedir.⁶⁷ Ayrıca, bankaların ayırdıkları zorunlu karşılıklar için piyasa şartlarından daha az getiri elde etmeleri; bankanın gerçek likidite kapasitesini azaltmakta ve bu da zorunlu karşılıkların muhasebe kaydı açısından bir aktif kalem olmasına rağmen, bankalar tarafından bir yükümlülük olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Bankaların zorunlu karşılık ayırma yükümlülükleri olması, ellerindeki fonları daha fazla getiri elde edebilecekleri menkul kıymet alımına ya da kredi vererek değerlendirmelerine engel olmakta; bunun sonucunda bankanın kârlılığı olumsuz etkilenmektedir.⁶⁸ Bankaların kârlılığının olumsuz etkilenmesi ise temerrüde düşme risklerini (default risk) artırmaktadır.

2.3.4.1. Hesaplanması

Türkiye’de zorunlu karşılığa tabi yükümlülükler iki haftada bir Cuma günleri itibarıyla hesaplanmakta ve zorunlu karşılıklar 14 günlük dönemlerde tesis edilmektedir. Zorunlu karşılık sistemine dahil bankalar, zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerini, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki Cuma günü mesai saati bitimine kadar TCMB’ye bildirmekle yükümlüdürler.

Rezerv tesis dönemi, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki cuma günü başlamakta ve 14 gün sonra perşembe günü sona ermektedir. 2005 yılı sonundan itibaren Türk parası için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların tamamı ortalama olarak tesis edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, zorunlu karşılıklar günlük olarak değil, 14 günlük dönemsel ortalama olarak tutulmaktadır. 2006 yılı öncesi dönemlerde ise yükümlülüklerin bir kısmı ortalama olarak tesis edilmekte iken diğer bir kısmı bloke hesaplarda tutulmaktaydı. Bu durum, bankaların likidite yönetimlerindeki esnekliği azaltmasına karşın TCMB’nin likidite tahminlerinde

⁶⁷ Kaya, a.g.e, s.7.

⁶⁸ Kaya, a.g.e, s.9.

kullanılan zorunlu karşılık öngörü hatalarının düşük düzeylerde gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Mevcut tebliğin hükümlerine göre, rezerv tesis dönemi başlangıcının resmi tatil gününe denk gelmesi halinde, tesis edilemeyen kısımlara iliksin yükümlülüklerin yerine getirilmesinde tatili izleyen ilk iş günü esas alınmaktadır.

Türkiye’de bankaların aracılık maliyetlerinin azaltılması yolu ile etkin çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla, bankalarca daha önceden faizsiz olarak tutulan zorunlu karşılıklara ilişkin kaynak maliyetinin düşürülmesi için 8 Ağustos 2001 tarihinden itibaren faiz ödenmeye başlanmıştır. Zorunlu karşılıklara ödenecek faiz oranı ise önceden TL mevduat ağırlıklı ortalama basit faiz oranına göre belirlenirken daha sonraki süreçte TCMB’ nin borç alma oranı baz alınarak saptanmıştır. Tarihsel süreçte zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulamasına bakıldığında, faiz getirisinin genellikle piyasada oluşan faiz oranının diğer bir deyişle tutulan zorunlu karşılıkların fırsat maliyetinin altında saptandığı gözlenmektedir. Kuruluşların tutmakla yükümlü oldukları zorunlu karşılıkların üzerindeki bakiyeleri için herhangi bir faiz ödemesi yapılmamaktadır. 23 Eylül 2010 tarihinde 2010/9 sayılı tebliğ ile Türk lirası zorunlu karşılıklara faiz ödenmesine son verilmiştir.

2.3.4.2. Bildirim

Bankalar ve özel finans kurumları-Katılım Bankaları zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerini, esasları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na tespit edilecek cetvellerle, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihi takip eden iki hafta sonraki Cuma günü mesai saati bitimine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na bildirirler.

2.3.4.3. Müeyyide

Türkiye’de zorunlu karşılık uygulamasından doğan iki çeşit cezai yaptırıma tabi unsurdan söz edilebilmektedir. Bunlardan ilki zorunlu karşılıkların süresinde tesis edilmemesi ya da eksik tesis edilmesi durumudur. Cezai yaptırıma tabi olan ikinci bir unsur ise bankalarca bildirilen zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerin yapılan incelemeler sonucu tespit edilen tutarın altında kalması halidir. Her iki durumda da eksik tesis edilen Türk lirası zorunlu karşılıkların 2 katı tutarında mevduat TCMB bloke hesaplarında zorunlu karşılıkların eksik tesis edildiği süreler dikkate alınarak faizsiz olarak tutulmaktadır. Bildirilen dönemde bankalar tarafından faizsiz mevduatın tutulmaması veya eksik tutulması durumunda, eksik tutulan mevduata tekabül eden zorunlu karşılık tutarları için cezai faiz uygulanacaktır. Cezai faiz oranı, zorunlu karşılıkların ilgili dönemin en son tesis tarihlerindeki, bu tarihin resmi tatil gününe rastlaması durumunda ise bir önceki is gününde TCMB tarafından ilan edilen en yüksek gecelik borç verme faiz oranının 1,50 katsayısıyla çarpımı sonucu bulunan orandır.

Ek olarak, zorunlu karşılık yükümlülüğünü sürekli olarak eksik tesis eden, yükümlülüğe ilişkin bildirimleri zamanında ve uygun biçimde TCMB’ye göndermeyen bankalar hakkında gerekli idari tedbirler alınabilmektedir.

Diğer bir tedbir olarak, 15 Aralık 2009 tarihli 2009/8 sayılı tebliğ göre, mevcut tesis dönemine aktarılan eksik rezervler sonraki dönemde fazla tutularak telafi edilebilir, benzer şekilde aktarılan fazla rezervler ise eksik tutularak karşılanabilir. Eksik tutulma oranı %10 u aşmamalıdır.

Böylelikle, zorunlu karşılık yükümlülüklerinin eksik yerine getirildiği hallerde, cezai faizin bir defada ve nakit olarak tahsil edilmesi yerine faizsiz mevduat tutturulması yoluyla bankaların likiditeleri ve dolayısıyla mali bünyeleri üzerindeki olası olumsuz etkiler en aza indirilerek, faiz oranları üzerinde baskı oluşması da önlenmiş olacaktır.

2.3.5. Kredi Karşılıkları

BKK.'nin 53. maddesi uyarınca, Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş veya doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve teminatların alınmasına, bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesine, takibe alınan kredilerin izlenmesine ve vadesi dolmuş kredilerin geri ödenmesine ilişkin politikaları oluşturmak ve uygulamak, bunları düzenli olarak gözden geçirmek, tüm bu hususları icra edebilecek gerekli yapıları tesis etmek ve işletmek zorundadır. Bu fıkra hükmünün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir.

Bu madde uyarınca krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak ayrılan özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir.

2.3.5.1. Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller

Bankalarca ayrılacak karşılıklara ilişkin esas ve usuller BDDK tarafından bir yönetmelikle belirlenmiştir.⁶⁹ Buna göre, bankaların kredi ve diğer alacakları;

- (1) Standart nitelikli krediler ve diğer alacaklar,
- (2) Yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar,
- (3) Tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar,
- (4) Tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar,
- (5) Zarar niteliğindeki kredi ve diğer alacaklar,

⁶⁹http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1707karsilik_yonetmeligi_26_12_2012.pdf, Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, 30.12.2012.

Olarak sınıflandırılmış olup, ayrıca hangi kredilerin hangi grupta izlenilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Kredilerin sınıflandırılmasına ilişkin hususlar ilgili yönetmelikçe belirlenmiştir. Ayrıca, (3), (4) ve (5). Gruplarda sınıflandırılan ve anaparanın veya faizinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren tahsilinin 90 günden fazla gecikmiş olan tüm alacaklar donuk alacak olarak kabul edilmiştir. Kredi müşterisinin aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi durumunda, söz konusu kredi müşterisinin bankaya olan tüm borçları donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. Donuk alacak haline gelmiş ilk kredinin tamamen geri ödenmesi durumunda, kredi müşterisinin diğer kredileri yeniden sınıflandırmaya tabi tutulur.

Bankalarca ayrılacak karşılıklar genel karşılıklar ve özel karşılıklar olarak ikiye ayrılmıştır. Özel karşılık terimi nitelik ve nicelikleri daha önceden tanımlanmış aktiflerdeki kayıplar için ayrılan karşılıkları içermektedir. Tanımlanmış karşılıklar birebir kredi sözleşmeleri bazında da olabileceği gibi istatistikî yöntemlerle oluşturulan birbirine benzer ve görece küçük miktarlı kredilerden oluşan gruplar için de olabilmektedir. (tüketici kredileri, konut kredileri vb. gibi) Genel karşılık terimi ise özellikleri daha önceden tanımlanmamış aktifler için ayrılan karşılıklar için kullanılmaktadır.

Karşılıklar yönetmeliği 7. Maddesi uyarınca bankalar, beş grup sınıflandırılan kredilerin ilk iki grubu olan,

a) Standart nitelikli nakdi kredileri toplamının yüzde biri (% 1) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayri nakdi kredileri toplamının binde ikisi (% 0,2) oranında,

b) Yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının yüzde ikisi (% 2) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayri nakdi kredileri toplamının binde dördü (% 0,4) oranında

genel karşılık ayırırlar.

Anılan yönetmeliğin 8. Maddesi uyarınca da;

a)Üçüncü Gruba (Tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar) alındığı tarihten itibaren en az yüzde yirmisi (% 20),

b) Dördüncü Gruba (Tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar) alındığı tarihten itibaren en az yüzde ellisi (% 50),

c) Beşinci Gruba (Zarar niteliğindeki kredi ve diğer alacaklar) alındığı tarihten itibaren yüzde yüzü (% 100),

oranında özel karşılık ayırırlar.

Bilanço açısından bakıldığında, özel karşılıklar aktiflerde ters hesap (eksi hesap)olarak kaydedilmektedir. Bu hesaplar bankanın toplam özel karşılıklarını yansıtmaktadır. ABD terminolojisinde bu hesap “kredi kayıp karşılığı” olarak da adlandırılmaktadır. Genel karşılıklar ise pasifteki “karşılık hesabı” nda (reservesaccount) izlenmektedir.

Genel karşılık kavramı, gelecekteki olası kayıplar için ayrılan bir tür içsel sigorta fonunu tanımlamak için kullanılabilirse de, özel karşılık kavramı ihtiyat amacı ile ya da gelecekteki olası kayıplara karşılık olarak ayrılan fonlardan tamamen farklıdır. Karşılık ayırma işlemi, banka yönetimlerinin aktiflerin kalitesini periyodik olarak değerlendirmelerini gerektirir.

Tanımlanmış aktif kalemlerindeki değer kaybını yansıtan özel karşılık kalemleri sermayeden çıkartılmaktadır. Basle Sermaye Uyum Antlaşması genel karşılıkları ise, henüz gerçekleşmemiş, sonradan ortaya çıkacak zararlar için ayrılan karşılıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle genel karşılıklar sermayenin içinde değerlendirilmektedir.

Karşılıkların kapsamını belirlemek için dört ana kriter kullanılmaktadır. Bunlar; borçların zamanında ödenmemesi, borçlunun ekonomik koşullarında meydana gelen zayıflama, genel ekonomik durumda meydana gelen zayıflama, teminatların değerinde meydana gelen azalma. Kredilerin sınıflandırılması bu bilgiyi elde etme yöntemlerinden biridir ⁷⁰ Örneğin,

⁷⁰ Pelin Ataman, Özgür Acar, **Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi Uygulamaları**, Uluslararası Para Fonu tarafından Haziran 1996 yayınlanan raporundan derleme, Türkiye Bankalar Birliği, s.8.

standart, standart altı, şüpheli ve kayıp şeklindeki bir sınıflandırma borçların iyiden kötüye sıralanması ile oluşan bir tür sınıflandırmadır.

2.3.5.2. Karşılıkların Hesaplanması

Özel karşılıklar kredi teminatları esas alınarak hesaplanmakta olup, kredi teminatları aşağıda belirtilen şekilde gruplandırılmaktadır.

a) Birinci Grup Teminatlar:

-Nakit ve mevduat,

-Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller,

-OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler,

-Avrupa Merkez Bankasınca ya da bu Bankanın kefaletiyle ihraç edilecek menkul kıymetler, olup, özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %100 dür.

b) İkinci Grup Teminatlar:

-Altın ve diğer kıymetli madenler,

-Borsaya kote edilmiş hisse senetleri,

-Varlığa dayalı menkul kıymetler,

-Özel sektör tahvilleri,

-Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları,

-OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri,

-OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri,

-Avrupa Merkez Bankasınca verilecek garanti ve kefaletler,

-Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları,

-Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temlik veya rehini,

-Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller,

-Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri,

-Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri, olup, özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %75 dir.

c) Üçüncü Grup Teminatlar:

-Ticari işletme rehini,

-İhracat vesaiki,

-Taşıt rehini,

-Uçak veya gemi ipoteği.

-Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri,

-Müşterilerden alınan diğer senetler, olup, özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %50'dir.

d) Dördüncü Grup Teminatlar:

-İlk üç grup dışında kalan teminat türleri olup özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %25 dir.

Özel karşılıkların hesaplanmasında dikkate alınacak değerlendirilmiş teminat tutarı donuk alacak miktarını aşamaz. Değerlendirilmiş teminat tutarının donuk alacak tutarını aşması durumunda, bunun sadece donuk alacak tutarına karşılık gelen kısmına yukarıda belirtilen dikkate alınma oranlarının uygulanması sonucu bulunacak tutar, indirilecek tutar olarak dikkate alınır.

Bir donuk alacak tutarı birden fazla grupta izlenen türde teminatla teminatlandırılmış ise özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınacak teminatların hesaplanmasına, grup sıralamasına göre en likit kabul edilen birinci gruptan başlanır.

Birden fazla türde teminata sahip, donuk alacak niteliğini haiz bir kredi için ayrılacak özel karşılığın hesaplanmasında, öncelikle her bir teminat türünün ayrı ayrı değerlendirilmiş tutarlarının, donuk alacak tutarını aşım aşmadığı kontrol edilir. Hesaplamada birinci olarak ele alınan teminat türünün değerlendirilmiş tutarının, en fazla, donuk alacak tutarına eşit olan kısmı, bu teminata ait dikkate alınma oranı ile çarpılarak donuk alacak için özel karşılığın uygulanmayacağı kısım bulunur. İkinci teminat türü ve varsa üçüncü teminat türü için de aynı işlem ayrı ayrı ve sırasıyla tekrarlanır. Bu işlemlerin sonucunda, donuk alacağı ilişkin olarak özel karşılık uygulanacak bir tutar kalırsa, bu artan tutar üzerinden özel karşılık ayrılır.

Banka tarafından, teminat tutarı dikkate alınmaksızın donuk alacağın sınıflandırıldığı grup için geçerli olan özel karşılık oranlarından az olmamak kaydıyla, söz konusu donuk alacak tutarının tamamına kadar özel karşılık ayrılabilir.

Genel Karşılıklar ise birinci ve ikinci gruptaki nakdi krediler toplamının binde 5'i ve teminat mektupları, aval ve kefaletler ile diğer gayri nakdi krediler toplamının binde 1'i oranında ayrılır. Bu hükmün uygulanmasında standart nitelikli nakdi krediler ve yakın izlemedeki nakdi krediler "Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabı", ve "Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar Hesabı" dışındaki kredi hesaplarında izlenen nakdi kredileri ve aktifte izlendikleri hesaba bakılmaksızın bankacılık mevzuatı çerçevesinde nakdi kredi sayılan alacakları kapsar. Ancak;

- Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller,

- OECD ülkelerinin merkezi yönetimleri ve merkez bankalarına açılacak krediler,

- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler veya bunlarca verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,

-Avrupa Merkez Bankasına açılacak krediler ile bu Bankaca ihraç edilen menkul kıymetler veya verilen diğer garantiler karşılığında kullandırılacak krediler,

-Hazineye doğrudan kullandırılan krediler ile Hazine garantisi ile kullandırılan krediler,

-Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile ya da bu Banka nezdindeki piyasalarda yapılan işlemler,

-Teminat, rehin veya belirli bir gerçek ya da tüzel kişiye veya risk grubuna kullandırılmak amacıyla verilenler hariç olmak üzere, bankaların birbirlerine verdikleri, vadesiz ve temdide konu olmamış bir aya kadar vadeli krediler,

-Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.'ne kullandırılan krediler,

-Nakit ve mevduat karşılığı kullandırılan krediler,

-Devlet tahvili ve hazine bonosu karşılığı kullandırılan krediler, genel karşılık hesaplamasında dikkate alınmaz.

Söz konusu varlıkları aktiflerinde bulunduran bankalar, bu aktifleri Yönetmelikte öngörülen şekilde sınıflandırılacak ancak, genel karşılık hesaplanmasında dikkate almayacaklardır.

2.3.5.3. Vergi Kanunları Açısından Karşılıklar

Bankaların BKK' nın 53.mad. uyarınca ayırdıkları özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınır. Genel kredi karşılıkları ise kurumlar vergisi matrahının tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınır.

2.3.6. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Katılma Payı

BKK' nın 82. m. uyarınca, BDDK.'nın giderleri yıllık bütçeye göre yapılır ve giderler bir önceki yılsonu bilanço toplamalarına göre, bankalarca BDDK bütçesinin yürürlüğe girmesinden önce BDDK.'ya yapılacak ödemelerle karşılanır.

2.3.6.1. Hesaplama ve Oranı

BDDK.'nın bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe, bütçe yılından önce gelen otuz gün içinde hazırlanır. Giderlere katılma payı olarak Bankalardan tahsil olunacak tutar Bankaların bilanço toplamalarının on binde 1,5' ini geçemez. (BKK' nın 4672 sayılı yasa ile değişik Geçici 1. maddesi uyarınca, Bakanlar Kurulu'nun ilk dört yıl için bu oranı iki katına kadar artırmaya yetkisi bulunmaktadır.)

BDDK katkı payı BDDK bütçesinin yürürlüğe girmesinden önce ödenir. Süresi içerisinde ödenmeyen gider payları 6183 sayılı AATUHK hükümlerine göre tahsil olunur.

2.3.7. Sisteme Giriş Payı

BKK.'nın 130/c. uyarınca, kuruluş izni verilen Bankaların kurucularının sisteme giriş payı ödemesi gerekmektedir.

2.3.7.1. Oran

Kuruluş izni verilen bankaların kurucularının, faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içerisinde, bu Bankalar Kanunun 7. inci maddesinde belirtilen asgarî 30.000.000 TL'lik sermayenin yüzde onu tutarında sisteme giriş payı olarak fona ödeme yaparlar.

2.3.7.2. Ödeme Tarihi

Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkındaki BDDK yönetmeliği uyarınca, asgari sermayenin %5'ine karşılık gelen tutarın banka faaliyete başlamadan önce (faaliyet izninin resmi gazetede yayımlanmasından önce) TMSF.'a yatırılması gerekmektedir. Kalan kısım ise (asgari sermayenin %5'ine karşılık gelen tutar) faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içinde yatırılmalıdır.

2.3.8. Tahvil ve Tescil Ücretleri

23.5.2000 tarih ve 4568 sayılı Kanunun 6. maddesi uyarınca, Bankalar tarafından İMKB'de işlem gören veya İMKB kaydında olan menkul kıymetler ile ilgili olarak İMKB Tahvil ve Bono Piyasası dışında yapılan tahvil alım satım işlemlerinin İMKB'nin belirlediği şartlarla İMKB'ye tescil ettirilmesi gerekmektedir.

Bankalarca, sabit getirili menkul kıymetlerin İMKB'ye bildirimi haftalık bazda yapılır. Ancak, işlem gerçekleştirildikten sonra en geç 31 gün içinde de bildirim yapılabilmektedir.

2.3.8.1. İstisnalar

SPK.'nın 9.8.2001 ve 18.10.2001 tarihli kararları uyarınca, aşağıda belirtilen işlemler, TC. Hazine Müsteşarlığı ve TCMB kayıtları esas alınmak suretiyle tescil edilmiş sayıldığından, ayrıca İMKB'ye tescil ettirmek zorunda değildir:

- TC Hazine Müsteşarlığı tarafından ihale ya da tap sistemi ile gerçekleştirilen menkul kıymet satışları,

- Görev zararı karşılığı kamu bankalarına TC Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılan menkul kıymet ihraçları,

- TSMF bünyesinde bulunan bankalara yapılan menkul kıymet ihraçları,
- TC. Hazine Müsteşarlığı tarafından borç takası kapsamında gerçekleştirilen menkul kıymet alışları ve satışları,
- TCMB Açık Piyasa İşlemleri kapsamında gerçekleştirilen işlemler,

Fon bankaları arasında erken itfa, banka satışı ve benzeri nedenlerle yapılan toplamda bir ödeme gerektirmeyen karşılıklı menkul kıymet değişimleri, TMSF bünyesindeki diğer banka bilançolarından, tasarruf mevduatı veya diğer pasifleri ile birlikte devralınan menkul kıymet işlemleri.

2.3.8.2. Nispet ve Ödeme

Bankalar tarafından tahvil tescil ücreti bildirimin yapıldığı haftayı takip eden haftanın Cuma gününe kadar yatırılmalıdır. Tahvil tescil ücret oranları aşağıdaki gibidir:⁷¹

Tablo 7: Tescil Ücretleri

	Tescil Ücretleri (Yüzbinde)
Repo Ters Repo İşlemleri	<i>Tescil Ücreti</i>
O/N İşlemler (M)	<i>1</i>
O/N İşlemler (A)	<i>1</i>
Diğer Vadeler (M)	<i>1*repo süresi</i>
Diğer Vadeler (A)	<i>1*repo süresi</i>
Kesin Alım Satım İşlemleri	<i>Tescil Ücreti</i>
Alım/Satım (M)	<i>2</i>
Alım/Satım (A)	<i>2</i>

⁷¹İMKB, 25.12.2009 tarih, 314 sayılı genelge.

GEÇİKMELİ TESCİL ÜCRETLERİ

	Tescil Ücretleri (Yüzbinde)
Repo Ters Repo İşlemleri	<i>Tescil Ücreti</i>
O/N İşlemler (M)	1,25
O/N İşlemler (A)	1,25
Diğer Vadeler (M)	1,25*repo süresi
Diğer Vadeler (A)	1,25*repo süresi
Kesin Alım Satım İşlemleri	<i>Tescil Ücreti</i>
Alım/Satım (M)	2,5
Alım/Satım (A)	2,5

(A) Arrack kuruluşlar arası gerçekleştirilen işlemler.

(M) Aracı kuruluş-müşteri arasında gerçekleştirilen işlemler.

*İMKB, 25.12.2009 tarih, 314 sayılı genelgeden alınmıştır.

2.3.8.3. Cezai Şartlar

Ödemelerdeki gecikmelerde, kamu alacaklarına uygulanan faiz uygulanır.

2.3.9. Tahvil Bono Piyasası Borsa Payı

Bankalar tarafından İMKB tahvil ve bono piyasasında yapılan işlemler nedeniyle tahvil piyasası borsa payı ödenmesi gerekmektedir.

2.3.9.1. Ödeme

İMKB'ye ödenmesi gereken ücretler, İMKB yönetimince her üye için açılacak cari hesaba borç kaydedilir ve üyeler tarafından o aya ait ücretler, müteakip ayın 15'ine kadar ödenerek tasfiye edilir.

2.3.9.2. Oranı

Bankalar tarafından aşağıda belirtilen oranlarda tahvil piyasası borsa payı ödenmektedir.⁷²

⁷² İMKB, 25.12.2009 tarih, 314 sayılı genelge.

Tablo 8: Tahvil Piyasası Borsa Payı Oranları

	Borsa Payı Oranları (Yüzbinde)
İ.M.K.B Repo Ters Repo Pazarı	<i>Borsa Payı</i>
O/N İşlemler	0,50
Diğer Vadeler	0,50*repo süresi
14:00-17:00 Arası Aynı Gün Valörlü O/N İşlemler	1
14:00-17:00 Arası Aynı Gün Valörlü Diğer Vadeler	1*repo süresi
İ.M.K.B Kesin Alım Satım Pazarı	<i>Borsa Payı</i>
Alım/Satım	1
14:00-17:00 Arası Aynı Gün Valörlü Alım/Satım	2
Piyasa Yapıcı Kotasyonları üzerinden Gerçekleşen Piyasa Yapıcı Alım/Satım	0,75

*İMKB, 25.12.2009 tarih, 314 sayılı genelgeden alınmıştır.

2.3.9.3. Cezai Şartlar

Ödemelerdeki gecikmelerde, kamu alacaklarına uygulanan faiz uygulanır.

2.3.10. Menkul Kıymet Tanzim Fonu

Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunan Bankerlerin İşlemleri Hakkında 35 sayılı KHK'ye 12.09.1982 tarihli RG' de yayımlanan 45 s. KHK ile eklenen 31. ek madde ile tahvil arz ve talebi arasındaki dengesizlikleri gidermek ve tahvil piyasasının istikrarını sağlamak amacıyla, Menkul Kıymet Tanzim Fonu kurulmuştur. Öte yandan 23.5.2000 tarih ve 4568 sayılı Kanunla 26.5.2000 tarihinden itibaren anılan KHK'nin 31. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

2.3.10.1. Ödeme Tipi, Fon Payı ve Ödeme Konusu

Buna göre, Bankalar İMKB Tahvil ve Bono Piyasası dışında gerçekleştirdikleri alım-satım işlemlerini nedeniyle MKTF ödemekle yükümlüdürler.

2.3.10.2. İstisnalar

Bankaların İMKB dışında gerçekleştirdikleri alım satım işlemleri İMKB'ye tescil ettirmeleri, söz konusu işlemlerin borsada gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilmekte ve bu işlemlerden MKTF payı tahsil edilmemektedir.

2.3.10.3. Nispet ve Ödeme

Menkul kıymet alım satımı faaliyetinde bulunan bankalar ve Kanun'da sayılan yardımcı kuruluşlar, birinci el piyasası işlemleri dahil pazarladıkları menkul kıymetlerin aylık satış tutarlarını gösteren aylık bildirimleri, ilgili ayı izleyen 15 gün içinde, Kurul'a ve TCMB.'na vermek ve aynı süre içinde, bu tutarın % 01'ini Fon'un TCMB. 'ndaki hesabına yatırmak zorundadır.

2.3.11. Yatırımcıları Koruma Fonu

Bankalar tasarruf mevduat sigorta primi tarifesi esas alınarak Kurul tarafından yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyeleri ve yıllık hisse senedi işlemleri için belirlenen oranlar üzerinden fona yıllık ödeme yapmak zorundadırlar.

2.3.11.1. Ödeme Tipi, Fon Ödemeleri ve Fon Payı

Aracı kurumlar, aylık olarak hesaplanan sermaye yeterliliği tabanının; gerekli asgari öz sermaye, risk karşılığı ve son üç aylık faaliyet giderlerinden en büyük olanına bölünmesi suretiyle bulunacak oranın yıllık ortalaması;

-1 kattan az olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 100'ü ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 10'u,

-1 ila 2 kat (2 kat hariç) arasında olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 90'ı ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 7,5'i,

-1 ila 3 kat (3 kat hariç) arasında olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 85'i ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 2,5'i,

-3 kat ve daha fazla olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 80'i ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 2,5'i, tutarında yıllık ödeme yapmak zorundadırlar.

Ancak, bu şekilde belirlenen oranlar (Yatırımcıları Koruma Fonu Yönetmeliği 8.maddesinde) yukarıda açıklanan aracı kurumlar için belirlenen minimum yıllık ödenti oranlarından az olamaz.

Mevduat kabul etmeyen bankaların, yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyeleri ve yıllık hisse senedi işlem hacimleri üzerinden alınacak yıllık ödentiye ilişkin oranlar, diğer bankalar için belirlenen asgari ve azami oranlar arasında olmak koşuluyla Kurulca belirlenir.

2.3.12. Sermaye Yedekleri

Bankaların (Yabancı bankaların Türkiye'deki şubeleri hariç) TTK uyarınca her yılın karından yedek akçe ayırma zorunluluğu bulunmaktadır.

1.Tertip Yedek Akçe: Bankalar her yıl safi kârın yirmide birini ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar 1. Tertip Yedek Akçe ayırmakla yükümlüdür.

2.Tertip Yedek Akçe: Bankalar safi kârlarından 1. Tertip Yedek Akçeden başka pay sahipleri için %5 kâr payı ayırdıktan sonra, pay sahipleriyle kâra iştirak eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın onda birini 2. Tertip Yedek Akçe olarak ayırmakla yükümlüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEN ALINAN VERGİ VE MALİ YÜKLERİN BANKA KREDİLERİNE YANSIMASI

Bu bölüme kadar anlatılan, Bankaların yükümlü ve sorumlu olarak yüklendiği vergi ve mali yükler bir şekilde karlılıklarını etkilemektedir. Sorumlusu olduğu yükler personel, zaman ve işgücü maliyeti şeklinde yansımakta, yükümlüsü olduğu mali yükler de direkt olarak maliyetlerine yansımaktadır.

Bankaların yaptığı işlemleri sıralayacak olursak; mevduat kabul eder, kredi verirler ve sosyal ve mali nitelikli hizmetleri direkt yaparlar ya da aracılık ederler. Buna göre de gelirleri; faiz gelirleri, masraf ve komisyon gelirleri olarak ayrıştırılabilir.

Asıl gelirlerini, mevduat maliyeti ile kredi faizleri arasındaki farktan kaynaklanan faiz gelirlerinden elde ederler. Bu nedenle önceki bölümlerde açıklanan vergi ve mali yüklerin tamamı kredi fiyatlamasını etkiler ve krediler üzerine yansır denebilir. Diğer bankacılık işlemlerinden alınan masraf ve komisyonlar buna bağlı gelişir ve ikinci planda kalmaktadır.

Bu bölümde direkt krediler üzerinden alınan vergi ve mali yükler ile vergi mali yüklerin kredi maliyetleri üzerine yansımaları ele alınacaktır.

3.1. BANKA KREDİLERİ ÜZERİNDEN ALINAN VERGİ VE MALİ YÜKLER

Bankacılık sektörü üzerindeki vergilerin bir bölümü, diğer sektörlerde de uygulanan nitelikte olurken, finansal işlem vergileri, faiz ödenmeyen zorunlu karşılıklar ve mevduat sigortası primleri gibi diğer bir bölüm mali yükler, sadece finansal işlemlere uygulanmaktadır. Üçüncü bir grup vergi ise, bütün sektörlerde uygulanmakla beraber, etkileri bakımından finansal sektörde farklı sonuçlar yaratacak niteliktedir. Geri dönmeyen krediler açısından

bakıldığında vergilendirilebilir gelirin hesaplanmasında önemli sonuçlar ortaya çıkarken, satış vergilerine benzer bazı vergilerin bankanın faiz kazançlarına uygulanması önemli sorunlar yaratmaktadır. Zorunlu karşılıklar Merkez Bankası ve dolayısıyla hükümete gelir sağlayabilmekte ve faiz düzenlemeleri üstü kapalı olarak sübvansiyona benzer sonuçlar doğurabilmektedir.⁷³

Finansal aracılık maliyetlerinde kamusal yükümlülükler (vergi ve vergi benzeri yükümlülükler) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Yaratacağı muhtemel bozucu etkiler nedeniyle, mali sektörün vergilendirilmesinde çok dikkatli olunması gerekmektedir.⁷⁴

Krediler üzerindeki vergi ve mali yük, söz konusu kredinin yurt içinden mi yoksa yurt dışından mı sağlandığına göre değişmektedir. Yurt içindeki bir bankadan (yurt içi banka tabiri Türkiye’de faaliyet gösteren Türk bankaları ile yabancı bankaların Türkiye’de kurulu şubelerini kapsamaktadır) sağlanan kredilerde vergisel tek yük faiz üzerinden ödenmesi gereken yüzde beş (%5) oranındaki Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisidir (BSMV).

Eğer kredi yurt dışında yerleşik bir bankadan sağlanacaksa, bu durumda vergi yükü analizi için söz konusu kredinin vadesine, türüne, para birimine ilişkin detaylara da ihtiyaç vardır. Yurt dışındaki bir bankadan sağlanan krediler kural olarak %3 oranında Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) kesintisine tabi tutulmaktadır. Söz konusu fon kesintisi döviz cinsinden kredilerde anapara tutarı üzerinden; dövize, altına ya da başka bir değere endeksli kredilerde borç bakiyesine ilişkin kur ve endeks farkı ile faiz üzerinden; Türk Lirası cinsinden kredilerde ise faiz tutarı üzerinden hesaplanmaktadır. Öte yandan yurt dışından sağlanan döviz cinsinden kredilerin ortalama vadesi bir yılı aşanları ise söz konusu fon kesintisinden istisna tutulurlar.

⁷³ Abuzer Pınar, “Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Nicel Bir Analiz”, Bankacılar Dergisi, Sayı:45, 2003, s.43

⁷⁴ PINAR a.g.e. s.43

Ayrıca, kredilerin bireysel (tüketici) ve ticari kredi olup olmamasına göre KKDF ayrımı bulunmaktadır. Kredi faizleri üzerinden alınan KKDF, ticari kredilerden alınmamaktadır. Konut kredi faizleri üzerinden ise hem BSMV, hem de KKDF alınmamaktadır.

İkinci bölümde anlatıldığı gibi, bankacılık sektörü üzerinde birçok vergi ve mali yük vardır. Bunun üzerine diğer mali yükleri de ilave ettiğimizde bu sayı daha da artmaktadır. Direkt olarak krediler üzerinden alınan vergi ve mali yük olarak BSMV ve KKDF bulunmaktadır. Diğerleri dolaylı olarak, bir maliyet unsuru olarak etkilemektedir.

Bunları bu bölümde tekrar sıralayacak olursak;

3.1.1. Direkt Kredi İşlemleri Üzerinden Alınan Vergi Ve Mali Yükler

BSMV, KKDF ve Damga Vergisi direkt olarak kredi işlemleri üzerinden alınan vergi ve mali yüklerdir. BSMV ve KKDF tahakkuk eden kredi faizi üzerinden oransal olarak hesaplanarak bankalarca tahsil edilir ve vergi dairesine ödenir. Ticari kredilerden ve konut kredilerinden KKDF alınmamaktadır. Ayrıca konut kredilerinden BSMV'de alınmamaktadır. Sözleşmeler üzerinden alınan damga vergisi direkt müşterilerden tahsil edilerek yansıtılabilmektedir.

Aynı zamanda, BSMV ve KKDF direkt yansıtılabilen bir mali yüküdür. Tahakkuk ettirilerek kredi faizi tahsil edilirken müşterilerden tahsil edilir. Kredinin maliyetini direkt etkiler. Ancak kredi satışının artırılabilmesi için faiz oranlarının geriye çekilmesi suretiyle geriye yansımaları ve ya yerleşmesi olabilir veya sayılabilir.

3.1.2. Kredileri Dolaylı (Maliyet) Olarak Etkileyen Vergi Ve Mali Yükler

Tablo 9: Kredileri Dolaylı Olarak Etkileyen Mali Yüklere ilişkin tablo

1.	Kurumlar Vergisi	14.	Tasarruf Mevduatı Sigorta Primleri
2.	Gelir Vergisi Stopajı ve Diğer Stopaj	15.	TBB Masraf İştirak Payı
3.	Katma Değer Vergisi	16.	Umumi Disponibilite
4.	Emlak Vergisi	17.	Zorunlu Karşılıklar
5.	İlan ve Reklam Vergisi	18.	Kredi Karşılıkları
6.	Çevre Temizlik Vergisi	19.	BDDK katılma Payı
7.	Motorlu Taşıtlar Vergisi	20.	Sisteme giriş Payı
8.	Harçlar	21.	Tahvil ve Tescil Ücretleri
9.	Veraset ve İntikal Vergisi	22.	Tahvil ve Bono piyasası Borsa payı
10.	Değerli Kâğıtlar Kanunu	23.	Menkul kıymet tanzim fonu
11.	İşsizlik sigortası	24.	Yatırımcıları koruma Fonu
12.	Kıdem tazminatı	25.	Sermaye yedekleri
13.	İhbar tazminatı		

Sıralamış olduğumuz vergi ve mali yükler, kredilendirmeyi maliyet olarak dolaylı şekilde etkilerler. Umumi disponibilite, zorunlu karşılıklar ve kredi karşılıkları kredi olarak verilecek fonların kısıtlanmasına neden olduğundan kaynak maliyeti, diğer kalemler ise işletme maliyetlerini arttırdığından kredi fiyatlamasına yansarak dolaylı şekilde banka kredileri üzerine bir yük olarak yansır.

Türk Bankacılık Sistemi'nde kamusal nitelikli mali yüklerin yansıtılması daha çok vergi ve harç türü kamusal mali yüklerde ortaya çıkmaktadır. Parafiskal türünden yükler ile diğer yük grubu içinde yer alan yük unsurların doğrudan yansıtılabilme özelliği bulunmamaktadır. Ancak, vergi ve harç türünden yükler dışındaki kamusal mali yüklerin dolaylı yansıtılmasına ilişkin olarak teoride bir kısım varsayımlar vardır ve bu tür yüklerin sunulan hizmet maliyetine dağıtılarak yansıtılabilmesi mümkün gözükmektedir.

Vergi ve harç türünden yükler içinde, yansıtılmaya en uygun vergi türü Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ile Damga Vergisi'dir. Kurumlar Vergisi'nin de yansıtılabildiğine ilişkin tartışmalar olmasına rağmen uygulamada bir bulgu bulunamamıştır. Ancak, bu tür vergilerin yine hizmet maliyetine dağıtılarak, bir sonraki dönemde yansıtılması kabul edilebilir bir görüştür.

Parafiskal yüklerin bankacılık sektörünün işlemleri ile doğrudan bir ilişkisinin bulunmaması, diğer bir deyişle kurumsal yapısı ile ilgili olması, bu tür yüklerin de yansıtılamadığı, doğrudan banka üzerinde kalan bir kamusal yük olduğunu göstermektedir.

Diğer yükler açısından da yansıtma, doğrudan gerçekleşmemektedir. Bu yüklerin yansıtılması, yine hizmet fiyatlaması ile dağıtılarak gerçekleştirildiğine ilişkin tartışmalar bulunmaktadır.

Sonuç olarak, kamusal nitelikli mali yükler içinde vergi ve harç türünden yüklerin açık olarak, parafiskal ve diğer yüklerin ise dolaylı veya örtülü olarak yansıtılma özelliğinin bulunduğu kabulü gerekmektedir. Bu çerçevede, Türk Bankacılık Sistemi içinde vergi ve mali yüklerin maliyet ve fiyatlamaya ile yansıtılabileceğine ilişkin olarak sonraki bölümlerde açıklamalar yer almaktadır.

3.2. VERGİ VE MALİ YÜKLERİN FİYATLAMAYA ETKİLERİ VE KREDİLER ÜZERİNE YANSIMASI

3.2.1. Kredide Fiyatlama

Ticari Banka, "gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toplayarak bunları gelir sağlayıcı işlere kredi yoluyla kanallandıran, ödemelerde aracılık yapan,

para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmeler olarak” tanımlanmaktadır⁷⁵

Ticari bankalar, kaynak temin etmek ve bu kaynakları borç olarak vermek şeklinde iki temel fonksiyona sahiptirler. Bu anlamda, piyasadan topladıkları fonları çeşitli şekillerde plase etmek veya kullanmak zorundadırlar. Zira toplanan fonların bir maliyeti söz konusudur ve bankalar, bu maliyetleri karşılamak ve ayrıca belli bir marjda kar etmek durumundadırlar.

Bu bölümde, Bankalarca belli bir maliyetle toplanmış bulunan fonların ya da kaynakların yatırımlara kanallandırmaya etme ya da fon talep edenlere kullandırma aşamasındaki fiyatlandırma ve bu fiyatlandırma içerisindeki vergisel yük ve yükümlülüklerin önemi anlatılmaktadır.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde değişen ekonomik şartlara göre fon toplama ve fon kullandırma maliyetleri sürekli değişkenlik göstermektedir. Çalışmamızda fon maliyetlerinden ziyade, fiyatlandırma yapılırken dikkat edilen genel unsurlar ile fiyatlamadaki vergisel yük ve mali yükümlülüklerinin önemi anlatılmıştır.

3.2.2. Fiyatlandırma Ve Maliyet Kavramı

Krediler, hem gelir hem de giderler açısından bankalar için önemli kalemlerden biridir. Bankaların kredi kârlılığını, yönetim giderleri ve fonlama maliyetlerine göre kredilerin ve diğer hizmetlerin fiyatlandırılması belirler.⁷⁶ Bankaların kâr artışları büyük oranda kredilerin nasıl fiyatlandırıldığına ve kredilerle ilgili hizmetlerin maliyetinin, fon ve faaliyet maliyetinin üzerinde olup olmadığına bağlıdır. Gelirin en büyük kaynağı olan kredi fiyatları, bankanın kârlılığını etkilemektedir. Krediler bankacılıkta merkezi bir faaliyet ve

⁷⁵ Mikail Altan, 2001, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul: Beta Yayınları sf. 41

⁷⁶ Niyazi Berk, **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 2.Baskı, İstanbul: Esbank Eskişehir Bankası TAŞ, 1999, s.135.

bankanın itibarlı müşterisi ile arasında önemli bir unsur olduğu için, kredi fiyatlaması maliyet ve gelir arasında kayda değer bir role sahiptir.⁷⁷

Verimli bir kredi anlaşması bankaların iki farklı türdeki maliyetini karşılamalıdır. Öncelikle kredi faizi, borç verilen paranın zaman değerini karşılamalıdır. Paranın zaman değeri genellikle borç faizinin en büyük parçasıdır ve geriye dönük olarak kolay hesaplanır. Temel faiz oranı genellikle, büyük bankaların birinci derecedeki riskli kredilere uyguladığı faiz oranıdır. Bankalar temel faiz oranını, kredi koşullarını kolaylaştırmada ve zorlaştırmada bir araç olarak kullanmaktadırlar. Ancak bazen temel oranı belirlemeleri, kısa dönemli açık piyasa faizleri ile yeterince uyumlu olamamaktadır.⁷⁸

Piyasa faiz oranları değiştiğinde, oranlar ve bankaların kredileri fonlama maliyetleri de buna paralel olarak artmaktadır. Bu nedenle bankalar, kredi faizlerini para piyasası dalgalanmalarına göre ayarlamayı tercih etmektedir.

Dünya para piyasalarında LIBOR olarak adlandırılan Londra Bankalar arası Faiz Oranı, özellikle büyük ölçekli kredilerde çok sık kullanılmaktadır. Amerika ve diğer dünya bankalarında Avrupa para piyasalarına ulaşabilme imkânı sonucunda LIBOR, günümüzde en yaygın olarak temel oran haline gelmiştir. Kredi fiyatlandırılmasında öncelikle önem taşıyan, bankanın sağladığı fonların maliyetidir ve bankanın bu fonların ne kadarını kredi olarak vermek isteğinde olduğudur.

Kredilerin fiyatlamasında genel yaklaşım fiyatın riske göre belirlenmesidir. Bu durum fiyatlama sürecinde kredilerin fiyatlamasını etkileyen bütün faktörlerin dikkatle incelenmesini gerektirmektedir.⁷⁹

Kredi fiyatlaması yapılırken Devlet İç Borçlanma Senetlerine uygulanan faiz oranlarının dikkate alınması da diğer bir yöntemdir. Devlet

⁷⁷Hempel George H., Donald G. Simonson, Bank Financial Management, USA, John Wileyand Sons, 1991, s.228-229.

⁷⁸Hempel, Simonson, **a.g.e**, s.228-229.

⁷⁹Güler Aras, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, 2. Baskı, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:30, 1996, s 71-72.

borçlanmasının sağladığı kaynağın belirgin bir şekilde azalması durumunda; kendi kredilerini fiyatlarken hazine bonolarının faiz oranlarını dikkate alan finansal kuruluşların, hazine bonolarının faiz oranlarındaki değişimlerden olumsuz etkilenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu değişikliğe kendini hazırlamayan bankalar ve diğer finansal kuruluşlar gelirlerini riske atmış olmaktadır.

Bu yöntemin kullanılmasının nedeni hazine gelirlerinin diğer piyasa faiz oranları ile uyumlu olarak değiştiği varsayımdır. Fakat hükümetin bono sayısını azaltması ve önemli bir kısmını geri alması gibi durumlarda, hazine bonolarının faiz oranı piyasa oranının altında seyretmektedir.

Günümüz bankacılığında kredi faizlerini daha çok, açık piyasa işlemlerinde oluşan oranlar belirler. Bu bankacılık piyasalarının uluslararası nitelik kazanması ile pay senedi ve finansman bonolarının daha fazla kullanılmaya başlanmasının doğal bir sonucudur.⁸⁰

Kredilendirilen işletmenin ödeyeceği fiyat, faiz, komisyon ve diğer gider unsurlarından oluşmaktadır. Faiz gelirleri dışında bankaların en önemli gelir kaynakları hizmet gelirleridir. Kendi adına değerli kâğıt, döviz ve kıymetli metal alım satımı da diğer ticari faaliyet gelirleridir. Hizmet işlemleri iç ve dış ticaret finansmanı ve taşınır diğer değer işlemlerine aracılık sonucu sağlanmaktadır. Bu gelir kaynakları kredi fiyatını belirlemede önemli unsurdur.

Kredi görüşmelerinin yürütülebilmesi için firmanın ödemeye hazır olduğu en yüksek faiz düzeyi önemlidir. Kredi isteklisi yatırım finansmanından vazgeçmek istemiyorsa daha iyi sonuca götüren en düşük faiz oranı üzerinden para bulmayı araştıracaktır. Kredi talebinin düşük olduğu durumlarda alternatif sermaye kullanımı daha olumsuz sonuçlara yönelteceğinden, bankalarca hesaplanan asgari fiyat sabit kalmaz. Özellikle bankanın teknik, örgütsel ve likidite-finansal alanlarında boş kapasite bulunması durumunda maliyetler daha önem kazanır. Kredi maliyetini

⁸⁰ Berk, a.g.e, s.135.

etkileyecek olan çıkarların korunması pazar fiyatlarını etkileyeceği gibi kredi arzını ve kredi kullanımını da belirlemektedir.⁸¹

Kredi faiz oranları kredi arz ve talebine bağlı olmasına rağmen, bu koşullarda faiz oranının alt sınırını belirleyen, kredinin maliyetidir. Bankaların belirleyeceği faiz oranları;

- Kredilendirilecek fonların elde edilme maliyeti,
- Bankaların kredileri çeşitlendirerek müşterilerine sunmalarından kaynaklanan maliyetleri,
- Zamanla belli oranda kredi kayıpları oluşabileceğinden, bu kredilerin geri ödenmemesinden kaynaklanan maliyetleri,
- Belli oranda kâr marjını karşılamalıdır.

Kredilerin ve buna bağlı olarak kredi faizlerinin çeşitliliğinin artması, 2. ve 3. maddelerdeki maliyet risklerini azaltmaya yönelik yapılmaktadır. Bankalar genellikle düşük maliyetli fonları, kısa vadeli ve teminatsız krediler olarak kullanılmaktadırlar. Kredinin birim maliyetleri düşüken büyük tutarda kredi kullanırlıyorsa, daha az teminat istenebilir. Kredinin vadesi kısaldıkça ve kredi alanın sorumluları arttıkça, hem kredinin maliyeti hem de kredi kayıplarının oranı azalacaktır.

3.2.2.1. Kredide Fiyatlamanın Amaçları

Kredi fiyatını belirleme sürecinde banka, kendi pazarlama stratejilerini dikkate alan bir değerlendirme yapmalıdır. Sektördeki her bir ürün için, stratejik hedefler belirlenmeli ve fiyatı bağımsız bir amaç olarak değil, bu hedeflere ulaşmada bir araç olarak görmelidir. Fiyatın sadece bir amaç olarak görülmesi, sektördeki stratejinin belirlenmesinde bir istikrarsızlık ve beklenen getiriye ulaşmada zorluk yaşanmasına neden olacaktır.

Fiyatlama stratejisinde etkili olan amaçlar; Kâr Maksimizasyonu, Ürün kalitesinde Liderlik ve kapasite sürekliliğidir.

⁸¹ Berk, a.g.e, s.136-137.

Kar amaçlı kuruluşlar olan bankalar, öncelikli hedefi karını maksimize etmektir. Mevcut piyasa şartlarını en iyi şekilde kullanarak, mevcut kârını maksimize edecek bir fiyat belirleme yolunu tercih eder.

Kimi zaman bankalar belli bir kredi ürününde piyasanın lideri olma hedefini benimserler. Bu amaçla bazı ürünleri geliştirme ve tanıtma çabalarına ağırlık verebilirler. Bu da bankanın bu ürünlerde bir kısım karlılığından vazgeçmesini gerektirir.

Bankalar özellikle maliyet yapılarında ve fiyatlandırma hizmetlerinde meydana getireceği olumlu etkiyi şubelerindeki mevduat ve kredi hacmini artırmak amacıyla kullanmamalarından dolayı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bankalar arasındaki rekabet dönemlerinde bu durum daha da önem arz etmektedir. Böyle bir duruma düşmemek ve gelecek için böyle bir olasılığın öngörülmesi durumlarında kapasite sürekliliği hedeflenmektedir.

3.2.2.2. Bankacılık Sektöründe Fiyatlandırma Kararını Etkileyen Faktörler

Bankacılık sektöründe fiyatlandırmayı etkileyen faktörler, sektörün kendi yapısından kaynaklanan mikro ekonomik faktörler ile yasal-kurumsal çerçeve ve ülkedeki politika tercihlerini içeren makroekonomik faktörler şeklinde ikiye ayrılabilir. Bunun yanında fiyatlandırmada rol oynayan faktörler olarak, müşteriye ilişkin kredi değerliliği, pazarlık gücü ve kredi koşulları gibi unsurlar da önemlidir.

3.2.2.2.1. Mikro ekonomik Faktörler

Maliyet unsurları ve rakip bankaların fiyatlandırma politikaları başlıkları altında ele alınabilir.

3.2.2.2.1.1. Maliyet Unsurları

Bankacılık sektöründe, diğer sektörlerde olduğu gibi, dönem sonunda değerlendirilecek bir stok olmadığı için ürün değerlendirmesinden çok, fiyatlama amacıyla birim maliyet hesapları yapılır. Fiyatlama amacıyla hesaplanan birim maliyetler;

1. Uzun dönemde tüm faaliyetlerle ilgili sabit ve değişken tüm maliyetleri,

2. Kısa dönemde ise, sadece sınırlı durumlarda ortaya çıkan kısmi ve değişken maliyetleri kapsamalıdır. Bu maliyetler, fiyatlamada fiyatların alt sınırını oluştururlar. Ancak bu durum firmanın hiçbir zaman maliyetinin altında fiyat belirlemeyeceği anlamına gelmemektedir.

Kuskuşuz maliyet unsurları, fiyatlandırma davranışı için bir bilgi kaynağı olmakta ve yol gösterici rol oynamaktadır. Bu sebeple, bankanın muhasebe düzeni ve hesap planı fiyatlandırma davranışı için yol gösterecek detayda olmalıdır. Ayrıca birim maliyetlerin hesabı için müşteri sayısı, müşterilerin yaptığı işlem sayısı, mevduat ve kredi hesap sayıları gibi iyi bir istatistikî bilgi derlenmesine gereksinim bulunmaktadır⁸²

3.2.2.2.1.2. Rakip Bankaların Fiyatlandırma Politikaları

Rekabetin koşulları piyasadan piyasaya değişik olsa bile, hiçbir banka rekabetin ve rakiplerinin fiyatlandırma davranışlarından farklı değildir. Fiyatlandırma sürecinde, rakiplerin işletme maliyetinde mevcut olabilecek değişiklikler, rekabetin yıpratıcılığı ve fiyat değişiminin rakibi benzer bir uygulamaya yöneltip yöneltmeyeceği mutlaka hesaba katılmalıdır. Rekabetçi ortamda bazen rakip bankalar, pazara girme, pastadaki payı büyütme vb. amacıyla düşük bir fiyatlandırma davranışı izleyebilmektedir. Hiç bir şekilde

⁸² K. Batu Tunay, Mustafa T.Uzuner, Adnan Yigit, 1998, **Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi: Teorik ve Analitik Bir Yaklaşım**, Beta Yayınları, İstanbul, sf.65

maliyet hesabına dayanmayan bu politikalar nedeniyle, diğer bankalar da, en azından belli bir süre için, zararına işlem yapma pahasına, tavizli fiyatlandırma davranışında bulunabilirler. Bu gibi durumlarda rasyonel fiyatlama yöntemleri anlamını yitirebilmekte ve tamamen rakip bankaların uygulamalarına bağlı olarak, fiyatlama yapılabilmektedir.

Öte yandan, fiyatlandırma davranışının kendisi kadar, fiyatlandırma sürecinin hızı da rekabetçi piyasada ayakta kalabilmenin ve öne geçebilmenin en önemli şartlarından biridir. Nitekim birçok banka, çok kısa sürelerde tüm ürünlerinin fiyat yapılarını aktif – pasif komitelerinde değerlendirerek, piyasanın nabzını ellerinde tutmaktadırlar

3.2.2.2.2. Makroekonomik Faktörler

Kuşkusuz, bankacılık sektöründe fiyatlandırma davranışının mikro ekonomik temelleri ötesinde, ülke ekonomisinin makroekonomik politika ortamında yapılan tercihler ile politika ortamını çevreleyen yasal-kurumsal düzlemin de özellikle kredi fiyatlandırması üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır.

Yasal-kurumsal çerçeve, fiyatlandırma sürecinde bankacılık sektörünün yasal kısıt ve imkânlarını belirlemenin yanında düzenleyici otoritenin denetim-gözetim davranışına ilişkin unsurları da içine almaktadır.

Makroekonomik politika tercihleri ise, büyüme oranı, enflasyon düzeyi, döviz kuru rejimi ve söz konusu değişkenlerin izleyeceği seyrin yanında, iktisadi ajanların geleceğe yönelik beklentileri de fiyatlandırma sürecine teorik düzeyi doğrulayan deneysel bulgular aracılığıyla da etki etmektedir.

3.2.2.2.2.1. Yasal – Kurumsal Düzenlemeler

Bankacılık sektörüne yönelik olarak yapılan yasal-kurumsal düzenlemeler, bir yönüyle izlenen para politikasının gereklerine uygun olarak

bankacılık sektörünü yönlendirmeyi diğer yönüyle de sistemin genel yapısı ve işleyişine yönelik olarak yapılan düzenlemeleri kapsamaktadır.

Bankalar topladıkları mevduatın tümünü, devlet tarafından yapılan düzenlemeler gereği plase edilebilir fon olarak kullanmazlar. Öncelikle toplanan mevduatın bir bölümü “zorunlu karşılık” adı altında Merkez Bankası’na haftalık olarak yatırılır ve bu fonlardan gelir elde edilemez veya düşük düzeyde gelir elde dileyebilir. Bunun dışında disponibilitate için de yine mevduatın belirli bir oranı hazine bonosu ve devlet tahvili alımında kullanılır. Bu yüzden disponibilitenin bankalara getirisi mevcuttur. Dolayısıyla tüm bu paylar çıktıktan sonra kalan miktar bankalar için plase edilebilir fonu oluşturur.

Bu bağlamda, bankacılık sektörüne yönelik karşılık uygulamaları, bankaların topladıkları mevduatın önemli bir bölümünü serbestçe kullanamamalarını ve mevduat maliyetinin diğer borçlanma araçlarına oranla önemli miktarda artmasına neden olabilmektedir ⁸³

Öte yandan, bankacılık sektörüne ve genel olarak finansal piyasalara ilişkin yasal-kurumsal çerçevenin oluşturulması ve çeşitli düzenlemelerin yapılmasının, bir diğer deyişle sisteme devlet müdahalesinin temellerini, yukarıda ele alınan asimetrik bilgi sorunuyla beraber doğan piyasa başarısızlıklarında aramak gerekmektedir. Özel olarak bankacılık sektörüne yönelik düzenlemelerin yanı sıra finansal piyasalara yönelik olarak devletin müdahalesi, piyasa kurumlarının oluşturulması ve düzenlenmesi ve diğer bazı araçlarla bu kurumlara müdahale etmesi biçiminde olmaktadır. ⁸⁴ Bu müdahale genel olarak sistemin sağlığı ve güçlendirilmesine ilişkin olarak getirilen düzenlemeleri kapsar.

⁸³ TUNAY, UZUNER, YİĞİT, **a.g.e.** sf. 41.

⁸⁴ H. Gül Özer, 1999, **Finansal Liberalizasyon Politikaları ve Kriz İlişkisi**, (1990 Sonrası Asya ve Türkiye Örneği), sf. 157.

3.2.2.2.2. Para Piyasasındaki Değişiklikler

Para ve paraya yakın likiditeye sahip kıymetlerin (hazine bonusu vb.) bir yıldan kısa vadeyle alınıp satıldığı piyasalara para piyasaları denir. Esas olarak finansal piyasaların, organize ve organize olmayan şekilde ikili bir ayırımla ele alındığı düşünüldüğünde, bankacılık endüstrisi işlemlerin belirli kurallara göre yapıldığı organize olmuş para piyasalarının en iyi örneğini teşkil etmektedir⁸⁵

Para piyasalarının önemi, iki banka arasında veya bir banka ile Merkez Bankası arasında meydana gelen kısa süreli para hareketlerini içermesi ve ulusal paranın fiyatının belirlenmesinde rol oynamasından ileri gelmektedir. Zira bankalar arası para piyasasında oluşan faiz oranı birim fiyat olarak ulusal para cinsinden yapılan fiyatlamalar ve geleceğe yönelik projeksiyonlar için yol gösterici nitelik taşır.

Şayet para ticareti, iki veya daha fazla merkez bankası veya diğer farklı ülkelerin bankaları arasında gerçekleştiriliyorsa, bu piyasa uluslararası para piyasası adını alır. Ulusal para piyasasında fon kaynağını merkez bankası, mevduat, para piyasasının değerli kâğıtları, banka sertifikaları ve interbank fonları teşkil ederken, uluslararası piyasada vadesiz para, vadeli para ve banka kabullerinden oluşmaktadır.

Bankaların yurtdışından elde ettikleri kaynakların kullanılması şekli, kredinin alınması sırasında yapılmış bulunan sendikasyon anlaşması ile belirlenmiştir. Bu tip kaynaklardan sağlanarak kullanılan krediler, kendi maliyetlerine uygun olarak fiyatlandırılır. Yurtdışı kaynaklı fonların maliyetini, üzerinde anlaşılmış bulunan faiz oranı ve anlaşma kapsamında belirlenmiş bulunan diğer ödemeler oluşturur.

Banka yöneticilerinin amacı, riski minimize ya da getirinin maksimize edilmesi ya da kabul edilebilir bir risk çerçevesinde getirinin maksimize edilmesi olduğuna göre, banka bilançosunun pasifindeki kaynakların miktar

⁸⁵ U. Başoğlu, A.Ceylan, İ. Parasız, 2001, **Finans Teori Kurum ve Araçlar**, Ekin Kitapevi, Bursa, Sf.10.

ve çeşit açısından optimal bir dağılımının sağlanması gerekir. Banka yöneticileri, makroekonomik politika ortamındaki değişikliklere göre aktif-pasif yönetiminde değişik davranışlarda bulunurlar.

Bu yönüyle para piyasalarında oluşan hareketler, bankaların kaynak dağılımı ve hacimlerini yeniden revize etmek zorunda bırakır. Aksi takdirde sıkı rekabet koşulları altında başarılı olmak mümkün değildir. Nitekim bankalar, ortalama kaynak maliyetini aşağıya çekmek için pasifteki kaynak çeşitlerinden herhangi birine, para piyasasında faiz oranlarının düşmesine paralel olarak daha fazla ağırlık verirler ve böylece daha düşük faizle toplanan son birim kaynak hacmi, ortalama maliyeti daha da aşağıya çekebilir⁸⁶

3.2.2.2.3. Kur Politikası ve Açık Pozisyon

Makroekonomik politika tercihi olarak kur rejimi ve bu rejime bağlı olarak uygulanan politikalar, bankalar açısından döviz cinsinden borçlanmayı ve/veya fon plase etmeyi avantajlı hale getirebileceği gibi dezavantajlı duruma da sokabilir.

Bir bilançoda döviz üzerinden yükümlülükler ile varlıklar birbirine eşit değilse, yabancı para pozisyonu dengede değil demektir. Bu duruma yükümlülükler varlıklardan fazla olduğunda açık pozisyon, az olduğunda ise, fazla pozisyon adı verilir. Yükümlü olunan miktarın bir kısmının başka dövizler cinsine çevrilmesine pozisyon açmak denir. Bankalar açısından bu durum şu şekilde özetlenebilir:

Özellikle ulusal paranın yabancı para birimleri karşısında, aşırı değerli tutulduğu dönemlerde, bankalar döviz cinsinden borçlanarak, ulusal para cinsinden plase edilebilir kaynakların üzerinden plasman yapmak, açık döviz pozisyonu almak suretiyle TL fonlama sağlamak anlamına gelecektir. Dolayısıyla, döviz cinsinden borçlanılan miktarın yasal karşılıklar ayrıldıktan

⁸⁶ TUNAY vd., a.g. e., sf. 43.

sonra plase edilebilir bölümünün tamamının döviz olarak satılmaması, bir kısmının ulusal paraya çevrilmesi ve ulusal para olarak satılması söz konusu olmaktadır ⁸⁷

Kur politikasının ulusal parayı özellikle değerli tutacak şekilde yönlendirilmesine bağlı olarak bankalar, büyük ölçüde açık pozisyona yönelebilmekte ve bu işten büyük gelirler elde edebilmektedirler. Bu olgu neticesinde ulusal para olarak fon toplayıp, belli bir kar marjı eklendikten sonra plase edilmesi halinde daha yüksek bir kredi faiz oranı belirlenmesi gündeme gelecek iken, açık pozisyon sayesinde, bankalar ulusal para cinsinden kredilerin faiz oranlarını daha düşük olarak deklare edebilmektedirler.

3.2.2.2.4. Makroekonomik İstikrar ve Kredibilite

Sermaye hareketlerinin serbest olduğu ve finansal globalizasyon sürecinin yaşandığı bir ortamda ulusal iktisat politikalarına ilişkin tercihler aynı zamanda uluslararası sermayenin davranışlarından da etkilenmektedir. Bu anlamda, döviz ve faiz gibi makroekonomik değişkenlerin değeri sadece yurtiçi para ve maliye politikaları tarafından değil özellikle sermaye hareketlerinin sıcak unsurlarına bağlı olarak da oluşmaktadır.

Esas olarak, bir ülkenin uluslararası piyasalardaki kredibilitesi üzerinde, fiyat istikrarının varlığı, kamu borcu/GSYMH düzeyi gibi değişkenler ile siyasi istikrar, kurumların kalitesi gibi politik faktörlere uzanan bir dizi değişkenler seti etkide bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkenin genel olarak uyguladığı politikaların uluslararası piyasalarda uyandırdığı güven ve istikrar algılaması bankacılık sektörünün fon bulma imkânları üzerinde de belirleyici olmaktadır.

Uluslararası derecelendirme şirketlerinin belirli dönemlerde gerek o ülke ekonomisi, gerekse ilgili finans kurumları ve bankalar ile ilgili yapmış

⁸⁷ TUNAY vd.,sf. 51.

oldukları değerlendirmeler, kurumların uluslararası piyasalardan olan borçlanma maliyetlerini önemli düzeyde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla verilen notlar ve yapılan değerlendirmeler, ilgili kurumun maliyetlerini etkilediğinden ya fiyatlarını diğer kurumların üzerinde belirlemesine neden olmakta, ya da çok düşük kar marjları ile hatta belirli bir süre zararına işlem yapmalarını beraberinde getirmektedir.

Örnek olarak; kredi notu yüksek olan bir banka, çok uygun faiz oranları ve vadeleri ile uluslararası piyasalardan sendikasyon kredisi sağlayarak, aynı uygun koşullar ile müşterilerini kredilendirebilir iken, diğer bankalar bu olanaktan yoksun kalmaktadırlar. Bu nedenle, uluslararası piyasalardaki kredibilitesi yüksek olan bankalar, diğerlerine göre çok daha düşük faizlerle ve uzun vadelerle müşterilerine döviz kredisi kullanılabilmektedirler.

3.2.2.2.3. Müşteriye İlişkin Faktörler

Fiyatlandırma davranışı açısından müşteri en az maliyet unsurları kadar önemlidir. Bu anlamda belirtilmesi gereken önemli bir nokta, müşterinin bankanın sunduğu bir hizmeti, kendi sağlayabilse bile zamanını ve personelini bu işe ayırma, karmaşık ve güncel mevzuatı izlemeden kaçınma gibi nedenlerle tercih edebilmesidir. Böylelikle müşteri zamanını ve personelini daha yararlı olabilecek işlemlere yöneltebilir. Bir hizmetin fiyatını müşterinin bakış açısından değerlendirmekten kaçınan bir banka, dar görüşlülükle davranıyor ve potansiyel bir kar ortamından vazgeçiyor demektir⁸⁸

Bankacılık sektörü açısından fiyatlandırma davranışını etkileyen müşteriye ilişkin faktörler, kredi kullanıcısına ilişkin kredi değerliliği ve pazarlık gücü ve verilecek krediye ilişkin vade, teminat gibi koşullardan oluşmaktadır.

⁸⁸ TUNAY vd. , a.g.e., sf. 79.

3.2.2.2.3.1. Müşterinin Kredi Değerliliği ve Pazarlık Gücü

Müşterinin kredi değerliliği ve pazarlık gücüne bağlı olarak oluşan fiyatlandırma davranışı, kredi vermenin riskine göre hesaplanmış veya diğer kriter ve parametreler uyarınca oluşan bir fiyatı değil, subjektif değerlendirmelere göre oluşan bir davranışı ifade eder.

Risk arttıkça fiyatın artmasına paralel olarak, kredi değerliliği yüksek kolan firmalara uygulanacak kredi faiz ve komisyon oranları, diğerlerine oranla daha düşük olmaktadır. Bir firmanın kredi değerliliği ne kadar yüksek ise, pazarlık gücü de o derece yüksek olup, fiyatlama konusunda, bankaların kar marjları oldukça düşük kalabilmektedir. Ancak prestij açısından dahi, müşteri listelerinde bu firmaların yer almalarına gayret gösterilebilmektedir. Diğer taraftan, bazı firmaların fiyata çok duyarlı olmalarına bağlı olarak, her bir işlem bazında aşırı pazarlıkların söz konusu olması, fiyatlandırma politikalarını -aslında yanlış olmasına rağmen- etkileyebilmektedir.

Bazen fiyatlama yapılırken tek bir ürün bazında fiyatlama yapmak yerine, müşterinin bir bütün halinde banka açısından sağladığı verimliliği dikkate almak daha uygun bir yöntem olabilir. Bu nedenle, müşteriye sunulan farklı ürün ve hizmetlerin bir bölümünden önemli düzeyde verim elde ediliyorsa, müşterinin hassas olduğu ve fiyatta ısrarcı olduğu diğer bazı ürünlerde daha esnek bir fiyatlama yöntemi izlenebilir.

3.2.2.2.3.2. Vade, Teminat ve Geri Ödeme Koşulları

Genel kural olarak, vade uzadıkça risk arttığından, bu fiyata da yansiyacaktır. Vade uzadıkça, risklerin ortaya çıkma olasılığı giderek artmaktadır. Uzun süreler için verilen kredilerin faiz oranlarının yüksek olmasındaki bir diğer etken ise, yapılacak istihbarat ve projeksiyon çalışmalarının zaman alması ve maliyetli olmasıdır.

Uygulanacak faiz oranının sabit veya değişken olması da, fiyatlamayı etkileyen diğer bir kriterdir. Bankalar, kredi verirken, zaman içinde piyasadaki faiz oranlarının değişmesine bağlı olarak, vermiş oldukları faiz oranlarının değişeceğini de Genel Kredi Sözleşmeleri ile hüküm altına alırlar. Yani piyasadaki faiz oranları arttıkça, uygulanan faiz oranları da artacak, piyasadaki faizler düşerse, bankalar da faizlerini düşüreceklerdir. Ancak bu uygulama, bazı firmalar tarafından geleceğin belirsizliğini minimuma indirmek açısından, kabul görmemekte ve kredi vadesi boyunca sabit faiz oranı uygulanmasını talep edebilmektedirler. Böyle bir talep ise, normal şartlar altında (faizlerde önemli bir gerileme beklentisi yoksa), faiz oranlarını biraz daha yukarılara çekebilmektedir.

Kredi borçlusu kredi kuruluşundan aldığı borcunu bir defada geri ödeyebileceği gibi, kredi kuruluşu ile yaptığı sözleşmeye bağlı olarak, çeşitli zaman aralıklarında ve farklı tutarlarda ödeyebilir. Her bir ödeme şeklinde kredinin bankaya olan maliyeti, paranın zaman değerine bağlı olarak değişik olacaktır. Diğer bir ödeme sekinde ise, borçlu, borcunu süresinden önce geri ödeme hakkına sahip olmaktadır. Bu durum, kredi alana, kararlaştırılmış süre ve ödeme sekilerliğini değiştirme olanağı vererek, krediyi alan bu işletmelere, esneklik sağlamaktadır. Bunların dışında, kredi sözleşmesi ile bankaya, belirlenen sürenin sona ermesinden önce krediyi geri isteme hakkı da sağlanabilir⁸⁹

Teminat şartları ile kredi sözleşmelerindeki diğer koşullarda fiyatlamaları etkileyebilmektedir. Daha sağlam ve likit teminatlar ve sözleşmelere banka lehine belirli hükümlerin konulması halinde, kredinin riski azalacağı için, bankalar daha uygun fiyatlama yapabilmektedirler.

Yukarıda anlatılan bankacılık sektöründeki fiyatlamayı etkileyen faktörlerin birçok kademesinde yer alan vergi ve mali yükler, kredi fiyatlandırmasını da, yer aldığı kademelerde etkilemektedir. Dolayısı ile bankacılık sektörünün ana kaynağı olan kredi faiz gelirleri üzerine bir şekilde

⁸⁹ ARAS, a.g.e.. sf. 83.

fiyatlama yoluyla yansımadır. Bankalar vergi ve mali yükleri de dikkate alarak fiyatlama yapmakta gerekirse kaçınma yoluna gitmektedirler.

3.2.2.3. Kredi Fiyatlama Kriter Ve Yöntemleri

3.2.2.3.1. Fiyatlama Kriterleri

Kredi fiyatlandırması yapılırken, bankaların önceden belirlenen belli başlı kriterleri vardır. Bunlar;

- Bankanın genel amaçları,
- Hükümetin veya mali kesimle ilgili diğer resmi otoritelerin tepkileri veya uygulamaları,
- Bankanın kısa vadeli pazar hedefi, özellikle kredi hacmi ve kâr hedefi,
- Kredi müşterilerinin olumlu ya da olumsuz tepkileri,
- Kredi piyasasındaki rakip bankaların karşı tedbirleri ve kredi piyasasındaki genel rekabet atmosferidir. ⁹⁰

3.2.2.3.2. Fiyatlamada Göz Önünde Bulundurulacak Temel Unsurlar

Bankalar; müşterinin durumu, bankanın kredi politikası, pazar payı, rakiplerin durumu ve diğer ekonomik gelişmelerin ışığında çeşitli fiyatlandırma metotları uygularlar. Ancak banka fiyatlama stratejisini belirlerken aşağıda belirtilen üç temel unsuru öncelikle göz önünde bulundurmalıdır. Bunlar, talep, rakip fiyatlar ve maliyet durumu olarak sayılabilmektedir.

⁹⁰Erol Bektaş, 1991, **Ticari Bankalarda Fon Kaynak Kullanım Etkinliği ve Ticari Kredilerin Fiyatlandırılmasına İlişkin Bir İnceleme**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, sf.78-80.

Talep düzeyi, sektörün büyüklüğü ve fiyat elastikiyetinin bir fonksiyonudur. Firmaların oluşturduğu piyasa, bireylerin oluşturduğu piyasaya göre fiyat değişimlerine karşı daha duyarlıdır. Değişik müşteri kitleleri de her zaman, belli bir grup müşteriye göre fiyat değişimlerinden daha çok etkilenir. Tüketicilerin kredi kullanma motivasyonlarını ortaya çıkarmak, fiyatlara karşı duyarlılığı azaltacaktır.

Rakip fiyatlar, kredi fiyatının belirlenmesinde, maliyetler bir fiyat tabanının belirlenmesine katkı yaparken; talep bir fiyat tavanı belirleyebilir. Ancak rakiplerin kredi fiyatları da, bu kredi için uygulanacak fiyat limitlerini etkileyecektir. Rakiplerin ürün kalitesi ve fiyatları, fiyat analizinde dikkate alınmalıdır.

Kredi maliyeti, stratejik nedenlerle zararına kredi kullandırımı yapılmadığı durumlarda fiyat için taban oluşturur.

3.2.2.3.3. Fiyatlama Yöntemleri

Bankalar yukarda açıklanan bu üç temel kriter ışığında hareket ederek, çeşitli kredi fiyatlama yöntemlerini kullanmaktadır.

3.2.2.3.3.1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması (Mark-up Fiyatlama)

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde, kredinin maliyetine standart bir kâr marjı eklenerek kredi fiyatının belirlenmesi söz konusu olmaktadır. Ticarete oldukça yaygın olmasına karşın bu yöntem, birçok bankacılık hizmetinde, maliyet unsurunun hesaplanmasının zorluğu nedeniyle, bankalarda fazla kullanılmamaktadır. Ancak şubelerde, şubelerin birebir ticarete olan benzerliği ve şubeler arası oluşan rekabet nedeniyle, bu yöntem daha çok rastlanmaktadır.

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde banka tarafından kullanılan formül şöyledir:

Hedef getiri= Kredi Geliri-Elde Edilen Fonların Maliyeti.

Buradan formüldeki değerler kredi tutarına bölünür;

Hedef getiri = Kredi geliri - Elde Edilen Fonların Maliyeti

Kredi Tutarı Kredi Tutarı Kredi Tutarı

Formülde;

Hedef getiri= Kredi kârlılık oranı ya da Hedef Mark-Up,

Kredi Tutarı

Kredi geliri = Kredi Faiz Oranını,

Kredi Tutarı

Elde Edilen Fonların Maliyeti =Elde edilen fonların marj maliyeti ya da

Kredi Tutarı

maliyet oranı olarak ifade edilmektedir.

Bunlardan kredi faiz oranını hesaplamak istersek bu durumda şu sonuçlar elde edilecektir.

Kredi Geliri = Hedef Getiri - Elde Edilen Fonların Maliyeti

Kredi Tutarı Kredi Tutarı Kredi Tutarı

Kredi faiz oranı= Mark up (marj) + Fon Maliyeti ⁹¹

Bu yöntemin uygulanması için göz önüne alınması gereken pek çok unsur vardır. Öncelikle maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet düzeylerini doğru olarak yansıtması gerekir. Ayrıca kredinin arzıyla ilgili bütün maliyet unsurları fiyata dahil edilmelidir.⁹²

Bu yöntemin uygulanabilmesi için göz önüne alınması gereken pek çok unsur vardır. Öncelikle maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet

⁹¹ Aras, **a.g.e.** sf.97.98.

⁹² Tunay vd. **a.g.e.** sf.73-74.

düzeylerini doğru olarak yansıtmaları gerekir. Ayrıca kredinin arzıyla ilgili bütün maliyet unsurları fiyata dahil edilmelidir.⁹³

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminin en önemli avantajı, maliyet yapısının dikkate alınması ve bunun fiyatlama sürecini kolaylaştırmasıdır. İkinci olarak, tüm bankaların bu yöntemi kullanması durumunda bankalar arası fiyat rekabetini azaltıcı etki yapmaktadır.

Son olarak da bankaların bu yöntemde, fiyat değişimlerinden kaynaklanan talep çeşitlerine çok fazla önem vermeleri gerekmez. Piyasaya yeni bankaların ve diğer finans kuruluşlarının girmesi, piyasadaki toplam maliyetleri düşürücü etki yapmakta, ancak yüksek maliyetle çalışan bankaların, piyasa fiyatını dikkate alarak fiyat belirlemeleri gerekmektedir.⁹⁴

3.2.2.3.3.2. Marjinal Fiyatlama

Bu fiyatlama yönteminde, kredi maliyetinin değişken maliyetlerden oluştuğu kabul edilir. Sabit veya dönem maliyetleri tüm faaliyetlerin maliyeti olarak düşünülür. Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde, tam bir maliyet rakamına ulaşabilmek için sabit maliyeti birimlendirmede, belirli bir faaliyet hacmini gerçekleştirecek var saymak gerekir. Faaliyet hacmindeki veya ürün karışımındaki varsayımlardan farklılaşan gerçekleşmede maliyet rakamını yeniden hesaplamak zorunluluğu doğar.⁹⁵

Marjinal maliyetleme veya marjinal fiyatlandırma yaklaşımında ise, sabit maliyetler ayrı bir havuzda toplanır ve üretim birimlerine dağıtılmaz. Belirli hizmetlere uygulanabilir sabit maliyetler için ayrı havuzlar oluşturulabilir. Bu tür maliyetler yapıları gereği genel olup, belli bir hizmet türüyle ilgilendirilmezler. Vadesiz mevduatların kayıtlara geçirildiği departmanın genel maliyetleri, sözü edilen özel havuza örnek oluşturur.

⁹³ Tunay vd., **a.g.e**, sf.73-74

⁹⁴ Derek F. Channon, **Bank Strategic Management and Marketing**, Great Britain, John Wileyand Sons, sf.151

⁹⁵ John R Walker, **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler**, Çeviren Fertil Orhon, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:1, 1970, sf.133.

Belirli bir hizmetten çok tüm bankayı tutundurmaya yönelik gayretler, kurumsal reklamlar ve bankanın genel yönetim maliyetleri, genel havuza atılacak maliyet örnekleridir.

Bu tür kredi fiyatlama sistemi, bankanın daha çok kısa süreli ve değerlendirilmeyen boş kapasitelerinin değerlendirilmesi durumları için uygulanmalıdır. Zira bankanın portföyüne dahil etmek istediği yeni kredilerin maliyeti, marjinal maliyeti oluşturmakta ve kısa süreli alternatif kullanım alanı bulunmayan banka fonların kredi olarak tahsis edilmesinde bu yöntemin kullanılması yararlı olmaktadır. Diğer taraftan, her zaman marjinal fiyatlama yönteminin uygulanması diğer yöntemlere göre belirlenen fiyatlamaya göre düşük olmayabilir. Bilindiği gibi bu durum tamamen kredi maliyetlerinin sabit ya da değişken olmasıyla ilgilidir⁹⁶

3.2.2.3.3.3. Başa baş ve Kâr Etkisi Amaçlı Fiyatlandırma

Bu fiyatlama yönteminde banka, belli hizmet için, belli bir düzeyde kâr etmesini sağlayacak fiyatı belirlemeye çalışmaktadır.

Başa baş noktasını ve kâr amaçlı fiyatı belirlerken, böyle bir stratejinin uygulanması sonucunda bankanın piyasadaki payının nasıl etkileneceği önemli bir konudur. Bir banka için pazardaki payını kaybetmeden hedeflediği kârı elde etmek büyük bir başarı olacaktır. Gelişen bir piyasada banka, mevcut ve piyasaya giren yeni rakipleri karşısında pazar payını koruyabilmek amacıyla; yüksek işlem hacimlerinde, piyasaya göre daha düşük bir fiyat belirleyerek, daha az kâr etmeye razı olabilir.⁹⁷ Böylece toplam maliyetler aynı kalırken, toplam gelirden bir düşüş yaşanacak, başa baş noktasının yeri değişecektir. Bu nedenle rakiplerin fiyatlarına duyarlı olan stratejiler incelenerek, düşük fiyat belirleyerek ortaya çıkacak kâr kaybının, elde edecek getiriden büyük olmamasına dikkat edilmelidir.

⁹⁶ ARAS, a.g.e. sf.99.

⁹⁷ CHANNON, a.g.e, sf.151-152.

Daha çok aktif-pasif yönetimlerinde kullanılan bu yöntemde, öncelikle toplam giderler hesaplanır. Gelir tablosundan; faiz giderleri ile faiz dışı giderlerden, faiz dışı gelirlerin çıkarılması sonucunda bulunan toplam giderler, getirili aktiflere oranlanır.

$$\text{Başa baş noktası} = \frac{(\text{Faiz Giderleri} + \text{Faiz Dışı Giderler}) - \text{Faiz Dışı Gelirler}}{\text{Toplam Getirili Aktifler}}$$

Bu yöntemle giderleri karşılamak için getirili aktiflerin ne kadar kazanılması gerektiği bulunmaktadır.⁹⁸

3.2.2.3.3.4. Cari Değer Üzerinden Fiyatlandırma

Bu tür fiyatlandırmada ürünün fiyatını; o ürünün müşteriye sağladığı kârlılık belirler. Bankanın müşterisi herhangi bir krediden ne kadar çok yararlanıyorsa, bankanın da o ürün için belirleyeceği fiyat yüksek olur. Bu tür fiyatlandırmada müşterinin bankayla olan tüm ilişkileri dikkate alınır.⁹⁹

Bu fiyatlandırma yöntemi, belli kalitedeki kredinin, belli bir fiyattan ne kadar talep edileceğinin tahmin edilmesine dayanır. Rakiplere karşı üstünlük sağlamak amacıyla banka kredinin yapısını geliştirerek ve avantajlı hale getirerek, belli güçteki iyi müşterilerine pazarlamayı hedefler. Avantajlı ve yüksek kaliteli bu kredi için müşterilerin ödemeye razı oldukları değeri doğru belirlemek gerekmektedir. Kredi, bu değeri piyasada kendiliğinden ortaya çıkan ortalama rekabet fiyatına ekleyerek fiyatlandırılır. Böylece banka, kaliteli bir ürünü alabilecek müşterilerine, piyasadaki ortalama fiyatın üzerindeki bir fiyattan satmaktadır.

Bu fiyatlandırma yöntemi bankanın hem kendi maliyet yapısını, hem de rakiplerin yapısını doğru bir şekilde analiz etmesini gerektirmektedir. Böyle bir analiz yapılmadan kredinin yapısının rakiplere göre farklılaştırılması ve

⁹⁸ Sadi Uzunoğlu, “Kredi Fiyatlama Yöntemleri”, Akbank T.A.Ş., Seminer Notları, İstanbul, 9-10.02.2000 sf.8.

⁹⁹ BEKTAŞ, a.g.e, sf.81.

farklılaşan bu kredinin fiyatlandırması mümkün olmayacaktır.¹⁰⁰ Ayrıca alternatif fiyatlandırmanın müşteri talebi üzerindeki etkisini takip edebilmek amacıyla, belirli dönemlerde piyasa araştırmaları yapılması gerekmektedir.

3.2.2.3.3.5. Piyasa Oranına Göre Fiyatlandırma

Piyasada payı büyük olmayan bankaların, lider bankaların belirlediği fiyatları baz alarak yaptığı fiyatlamadır. Lider bankaların izlenilmesi politikasının küçük bankalarca benimsenmesinin sebebi, ya bu şekilde daha fazla kâr elde etmelerinden ya da rekabet nedeniyle onları izlemek zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır.

Ancak her bankanın maliyetlerinin farklılık göstereceği gözden kaçırılmamalıdır. Küçük bankaların, piyasadaki lider bankaların fiyat politikalarını izleyeceğini bildiklerinden, fiyatı pazar paylarını koruyacak şekilde belirlemekte ve bu da küçük bankaların aleyhine olabilmektedir.

Bu yöntem kredi maliyetlerini göz ardı etmesi nedeniyle, bankacılık sektörünün bazı belirsizliklerle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Fiyatı belirleyecek kadar güçlü bankaların; piyasaya yeni girecek güçlü bankaların veya dağıtım kanallarındaki kapasite artışlarının neden olabileceği ani fiyat değişimlerine uyum göstermede zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir.¹⁰¹

3.2.2.3.3.6. Müşteri İle Olan İlişkilerine Göre Fiyatlandırma

Banka ve müşteri ilişkileri fiyatlandırma açısından önemlidir. Müşteri bankacılık hizmetlerini sıkça kullanıyor, düzenli olarak kredi alıyor ve banka tarafından gelecekte kredi talebi olması bekleniyorsa banka ile firma arasında kuvvetli bir ilişkiden söz edilir ve böyle müşteriye maliyete eklenecek küçük

¹⁰⁰ CHANNON, a.g.e, sf.152-153.

¹⁰¹ CHANNON, a.g.e, sf.153.

bir katkı marjı ile kredi kullandırılır. Banka ile ilişkili müşterilerde kazanç işlem bazında değil, müşteriye sunulan toplam bankacılık hizmetleri bazında düşünülür.

Kredi fiyatlamasında müşteriye özgü koşulların göz önünde bulundurulduğu oldukça sık görülmektedir. Örneğin kredi isteklisinin mevduat bakımından bankaya kazandıracağı gelir, kredi maliyetini değiştirebilmektedir.

Bankalara benzer hizmetler sunan kuruluşların baskıları ve bankalar arası rekabet sonucunda kredi kurumlarının kâr marjlarının daralması, bu kurumların maliyetlerini denetim altına almalarını gerektirmiştir. Öte yandan bankalar büyük müşterilerine bir hizmet paketi sunmakta ve müşteri bu paket içerisindeki çeşitli hizmetlerin maliyetleriyle ilgilenmeden hizmeti bir bütün olarak kabul etmektedir. Böylece müşteriler satın alacakları hizmetin kalitesi ile fiyat açısından çalışacakları bankayı seçme hakkına sahiptirler. Bankalar fiyat belirlerken, hizmet sunan diğer bankaların uyguladıkları fiyatları, müşterilere karşı duyarlılık derecesi, yeniliklere karşı müşteri duyarlılığı, işlemin fiyat esnekliği gibi faktörleri göz önünde bulundurarak belirlemekte ve uzun süredeki rekabet yeteneğini arttırmayı hedeflemektedir.

Bankalar kredi isteklisi açısından, her koşulda pazarın şeffaflığını ve müşterinin pazarlık gücünü dikkate almak durumundadırlar. Özellikle faize karşı duyarlı müşterilerin alternatif kaynak arayışları, bankanın kredi fiyatını belirlemede daha özen göstermelerini gerektirir. Fiyat belirlemede pazar koşullarına göre fırsat maliyetlerine dayalı alt sınır belirleneceği gibi fon toplama maliyetleri de temel alınabilmektedir. Likidite alanında darboğazlar söz konusu değilse, taşınır değerlerin faiz oranı esas alınabilir. Ayrıca bazı durumlarda fon toplama maliyetleri fırsat maliyetlerinin üzerinde olabilir. Böyle durumlarda da banka bilançosunun pasifinde yer alan ortalama fon toplama maliyetinin temel alınması gereği vardır.¹⁰²

¹⁰² BERK, a.g.e, sf.137-140.

3.2.2.3.3.7. Piyasaya Girmek Amacıyla Fiyatlandırma

Yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi durumunda pazar payının artırılması amacıyla, ürünün fiyatının düşük belirlenmesidir. Bu yöntemin kullanılmasını gerektiren nedenler; ilgili pazarın ürün fiyatlarına karşı hassas olması ve belirli bir pazar payının kısa sürede ele geçirilmesinin gerekli olması olarak sayılabilir.¹⁰³

Bu fiyatlandırma yöntemi bazı durumlarda; piyasaya yeni girişleri özendirmekte ve yüksek maliyetli ürünlerin, sırf piyasadaki payı arttırmak amacıyla düşük fiyattan satılması sonucunda zarara neden olmaktadır. Böyle bir strateji fiyat rekabeti oluşturmak, bazı bankaların maliyetlerini karşılayamayacak kadar fiyat düşürmesi nedeniyle piyasadaki çekilmek zorunda kalmaları sonucunu doğurabilmektedir.¹⁰⁴

3.2.2.3.3.8. Piyasanın Kaymağını Almak Amacıyla Fiyatlandırma

Bu tür fiyatlandırma, yeni ve rekabetten az etkilenen ürünlerin belirlenerek, bu ürünlerin müşterilerin ödemeye razı olacakları en yüksek fiyattan satılmasıdır. Bu tür fiyatlamayı yapmak, ürünün müşterinin gelişen ihtiyaçlarına cevap vermesine ve rakip bankaların ilgili ürün konusunda rekabet edecek durumda olup olmadıklarına bağlıdır.¹⁰⁵

Piyasanın kaymağını almak amacıyla yapılan prestij fiyatlamada bir banka, müşterilerinin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilecek düzeyde geliştirdiği bir kredi ürününü, piyasa fiyatının üzerinde satmaya çalışmaktadır. Bu yöntemin başarılı olabilmesi için, yüksek fiyata adapte olabilecek kadar güçlü bir müşteri kitlesine ihtiyaç vardır. Ve bu kitleye yüksek kaliteli ve avantajlı ürünlerin sunulması gerekmektedir. Eğer bu özelliklere sahip müşteri ve ürünler mevcut olmadığı halde bu fiyatlama

¹⁰³ BEKTAŞ, a.g.e, sf. 80-81.

¹⁰⁴ CHANNON, a.g.e, sf.154.

¹⁰⁵ TUNAY, vd.a.g.e, sf.85.

yöntemi uygulanırsa; düşük işlem hacmiyle çalışıldığında elde edilecek sınırlı getirinin, yüksek fiyat belirleyerek piyasadaki rakipler karşısında kaybedilen avantajdan daha düşük düzeyde olması nedeniyle, bankanın pazar payında ciddi düşüşler meydana gelebilecektir.

Bankacılık sektöründe uzun vadede bu tür bir fiyatlama yöntemi kullanılmamaktadır. Bunun nedeni, uzun dönemde belirsizliklerin olması ve piyasaya yeni bankaların girmesini engelleyecek düzeyde bir rekabet bariyerinin olmamasıdır.¹⁰⁶

3.2.2.3.3.9. Finansal “Future” ile Fiyatlama

Bu yöntemi kullanarak yapılan fiyatlama bankalar, sabit oranla kısa vadeli kredi kullandırıp, aynı anda finansal future'lara açığa satmaktadır. Bankalar future değerlerini bugünkü maliyetlere göre ayarlarken, müşterilerinin kredilerinden belirli bir kar (spread) talep etmektedirler. Bu durumda future vadesiyle kredinin vadesi aynı olmalıdır. Kredi süresince faizler düşerse bankaların krediden ettikleri kâr artar. Aksi durumda ise faiz oranlarının kredi süresince yükselmesi durumunda, bankalar future anlaşmalarından gelir elde ederler.

Hem müşteri hem de banka için belirsizlikleri ortadan kaldırmak için batı uygulamasında kullanılan diğer bir yöntem de “gelecekteki beklenmeyen fiyat değişimlerinden korunma” dır. Bu yöntemde ileri bir tarihte kredi kullanmayı planlayan firma, kredi kullanacağı tarihte faizlerin yükseleceğini tahmin ediyorsa, bankaya bir ücret ödeyerek ileri tarihte kullanacağı kredinin faizini bugünden sabit kılar. Bankada aldığı bu ücret ile ilerideki belirsizliklere karşı korunma (hedging) yoluna gitmektedir. Bu yöntem ile banka, finansal future işlemleri ile kendisini koruma yoluna gitmektedir.

Bankaların future piyasaları kullanarak geliştirdikleri başka yöntemler de olmakla birlikte, yakın zamana kadar bu tür işlemlerin çok sık yapılmadığı

¹⁰⁶ CHANNON, a.g.e, sf.155.

gözlenmektedir. Ancak ticari krediler için rekabetin arttığı günümüzde bankalar, sabit faizli kredi verebilmek için, future piyasalarını daha sık kullanma eğilimindedirler.¹⁰⁷

Bu fiyatlandırma yöntemlerinin yanı sıra pazarın belli katmanlarına ayrılarak, her katmanın özel şartlarına göre belli bir fiyat tespit edilmesi anlayışına dayanan Grup fiyatlandırma ile tanıtım amacıyla kullanılan ve gelecekte yapılacak bir fiyat yükselişini şimdiden haber vererek kredilerin arttırılmasını sağlayan taktik fiyatlandırma gibi yöntemlerde kullanılmaktadır.

3.2.3. Vergi Ve Mali Yüklerin Yansıması

Önceki bölümlerde de anlatıldığı gibi kredi fiyatlama şartları ve yöntemleri çerçevesinde krediler üzerinden alınan vergi ve mali yükler kredi fiyatları üzerine direkt olarak yansıtıldığı gibi, bankacılık sektörü üzerinden alınan diğer vergi ve mali yükler de fiyatlama kanalıyla verginin yansıması esasları dahilinde yansıtılabilmektedir.

3.2.3.1. Vergide Yansımaya Kavramı

Verginin yansıması, kanuni mükellefi tarafından ödenen bir verginin fiyat mekanizması aracılığı ile kısmen veya tamamen üçüncü şahıslara aktarılmasıdır. Vergi niteliğindeki mali yüklerde aynı kapsamda değerlendirilebilir verginin yansıması kapsamında ele alınabilir.

3.2.3.2. Yansımaya Aşamaları

Yansımaya genellikle birbirini izleyen üç aşamada gerçekleşir. Bunlar;

¹⁰⁷ ARAS, a.g.e, s.101.

3.2.3.2.1. Ödenmesi Aşaması

Verginin yansımada ilk aşama verginin herhangi bir şekilde ödenmesiyle başlar.

3.2.3.2.2. Vurgusu Aşaması

Vergi ödendikten sonra vergi mükellefinin vergi ödenmesinden dolayı üzerinde hissettiği psikolojik baskıdır. Verginin yansımada, verginin vurgu etkisinin bir sonucudur.

3.2.3.2.3. Devretme ve Yayılması

Üzerine vergi yükünün devredildiği kişi yine fiyat mekanizması aracılığı ile bu yükü başkalarına, onlar da diğerlerine parça parça devretme yönüne gitmeleriyle oluşan aşamalıdır.

Yansımada olayı er geç durma zorundadır. Yansımada zincirlemesi, sonsuz olarak devam edemez. Verginin tamamını değil, bir kısmını dahi yansıtmayı başaramayacak bir mükellef bulunduğu aşamaya kadar vergi yayılır.

3.2.3.2.4. Yerleşmesi Aşaması

Fiili ve son olarak, diğer bir birey üzerine yeni transfer ümidi bulunmaksızın, "vergi yükü" son mükellefte kalmıştır. Kendisine intikal eden vergi yükünü başkasına devredemeyip üzerinde taşıyan kimseye verginin hamili (taşıyıcısı) denilmektedir.

3.2.3.3. Yansıma Türleri

Yansımanın vergi ve mali yükü ödeyen yönünden, süreklilik yönünden, kanun koyucunun amacı yönünden çeşitli türleri vardır. Bunlar,

3.2.3.3.1. Mutlak Yansıma-Diferansiyel Yansıma

Mutlak yansıma, belirli bir vergideki artışın gelir dağılımı üzerindeki etkisini; diferansiyel yansıma ise, kamu harcamalarının sabitken belli bir verginin (Örneğin gelir vergisi) bir diğer vergi (Örneğin KDV) ile değiştirilmesi durumunda gelir dağılımında oluşan değişikliktir.

Vergilerdeki değişiklikler ile kamu harcamalarındaki değişikliklerin birlikte gelir dağılımı üzerindeki ortak etkisine "bütçe yansıması" denilmektedir.

3.2.3.3.2. İleriye Doğru-Geriye Doğru Yansıması

İleriye doğru yansıması, bir hizmetin veya bir malın satıcıdan alıcısının üzerine, yani üreticiden tüketici üzerine veya genel bir ifadeyle arzdan talep üzerine yansıtılmasıdır.

Geriye doğru yansımada ise vergi mükellefi alıcıdır ve vergi ve mali yük satıcıya veya üreticiye yüklenmek istemektedir. Yansıma, talepten arz üzerine doğrudur. Geriye doğru yansıma, tüketimin azalmasını doğuran olaylarda veya düşük kaliteli mallarla birbiri yerine ikame edilebilecek malların tüketiminde ve alçak konjonktür devrelerinde söz konusudur. Verginin geriye yansımasının en tipik örneği verginin amortismanıdır.

Örnek olarak şeker üzerine konulan bir verginin ileri ve geriye doğru nasıl yansıtılabileceğini inceleyelim. Vergi mükellefi olan şeker fabrikası müteşebbisleri, sattıkları şekerlerin fiyatını bu verginin miktarı kadar veya kısmen yükseltmeyi başarabilirlerse; vergi yükü ileriye doğru yansıtılmış olur.

Eğer arz-talep vb. nedenlerle sürüm bakımından sorunlar varsa şeker üreticileri yeni vergiyi fiyatı yükselterek yansıtamayacaklardır. Bu durumda şeker üreticileri, şekerin hammaddesi olan pancarın alış fiyatını veya şeker maliyet değerinin diğer bir unsuru olan işçi ücretlerini indirmeye çalışacak veya verginin belli bir kısmını kendisi üstlenmek zorunda kalacaktır. İşte bu durumda vergi geriye yansıtılmış olmaktadır.

3.2.3.3.3. Kanuni Yansımada-Fiili Yansımada

Kanuni yansımada John Stuart Milli tarafından ileri sürülmüştür. Kanuni yansımada kavramının amacı, yansımada olayını açıklamak değil, dolaylı-dolaysız vergiler ayırımında bir kriter bulmaktır. Kanun koyucunun arzusuna göre yansımada meydana gelirse "kanuni yansımada" olur. Yasa koyucu vergi yansımalarında verginin yasal yükümlü üzerinde kalması gerektiğini veya yasal yükümlünün verginin yükünü başkasına devir edebileceğine dair açık ve seçik bir biçimde hüküm taşıyan maddelere yer vermişse, bu durumda vergi yansımada yasaldir. Örneğin; gümrük vergilerinde malı ithal eden ithalatçıya, ithalat sırasında ödediği vergiyi malı satarken yasal olarak malın fiyatına ekleme hakkı tanınmışsa, burada yasal yansımada söz konusudur. Kanun koyucunun ödenen verginin mükellef tarafından başka kimselere devrini gerekli görmediği durumlarda meydana gelen yansımada ise "fiili yansımada" olarak adlandırılmaktadır. Uygulamada yansımada kanun koyucunun arzusuna göre değil, iktisadi bir kanun olan arz ve talebe göre gerçekleşmektedir.

3.2.3.3.4. Sınırlı-Sınırsız Yansımada

Sınırsız yansımayı savunan maliyeciler, her çeşit verginin er ya da geç bütün milli ekonomiye yayılarak sırttan sırtta yüklenmek suretiyle, vergi ağırlığının mükelleflerce hissedilmeyecek duruma geleceğini ileri

sürmektedirler. Vergiler belirli bir kimse ya da grup üzerinde yerleşip kalmamakta, bir bireyden diğerine sürekli ve sınırsız şekilde yayılmak suretiyle sonunda, çok düşük zerreler halinde ekonomi tarafından emilmektedir. Sınırsız yansımayı savunanlar, vergiyi yüksekten durgun bir göle bırakılan taşla benzetirler ve taşın düştüğü noktadan itibaren oluşan dairelerin giderek yayılıp sonunda ekonomi içinde hissedilmeyecek şekilde kaybolacağını ileri sürmektedirler. Bu yaklaşımı savunanlar verginin yansımasını bileşik kaplara konan su veya damarın birinden alınan kana da benzeterek vergilerin eşit yayılacağını ileri sürmektedirler. Günümüzde sınırsız yansıma yaklaşımı geçerliliğini oldukça kaybetmiştir.

Sınırlı yansıma, belirli bir verginin şekli, matrahı ve tahsil tarzı ne olursa olsun, bu vergi sonunda belli bir üretim faktörü üzerinde kalacaktır. Fizyokratlar, sınırsız yansımanın aksine, verginin neticede toprak sahipleri üzerinde kalacağına inandıklarından, sınırlı yansıma görüşünün ilk temsilcileridir. Ricardo ise, rant üzerinden alınan vergilerin yansımaya elverişli olmadığını, maliyet unsuru olabilecek vergilerin ise devredilebileceklerini ileri sürmektedir. Vergilerin tarıma dayalı ekonomilerde çiftçiler üzerinde, sanayiye dayalı ekonomilerde ise ücretler üzerinde kalacağı savunulmaktadır.

3.2.3.3.5. Çapraz Yansıma

İleri doğru yansıma şekillerinden birisi de "çapraz yansıma" olayıdır. İtalyan maliyeci Empolü tarafından ileri sürülen bu yansıma türü, belirli bir mal üzerinde konulmuş olan verginin, tam elastikiyeti düşük bir başka malın fiyatını yükselterek devredilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Sınırlı-sınırsız yansıma yaklaşımlarının aksine günümüzde yansıma imkânı ve ihtimalleri çeşitli vergilerde farklıdır. Belirli vergilerin devredilme imkânı büyük, bazılarının ise yansıma ihtimali çok düşüktür. Belirli bir vergi

yönünden yansıma imkânı, konjonktürel ve diğer faktörler altında dalgalanan şartlara göre değişmektedir.¹⁰⁸

Finansal işlemler üzerinden alınan vergilerin finansal işlem maliyetlerini yükseltmesi, ülke ekonomileri içerisinde mali kurumların özellikle bankaların ve dolayısıyla reel sektörün faaliyet hacminin büyümesini engellemektedir. Kayıt dışılığın yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde bankalar, ülke gelir idareleri açısından önemli bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde finans sektörü ile reel sektör arasında bulunan ve direkt olarak birbirlerini bağlayan mecburi iş ilişkisinde, reel sektörün faaliyet hacmini arttırmada finans sektöründen kullandığı kaynağın düşük maliyetli olması öne çıkmaktadır. Bu noktada finans sektörünün maliyetlerini düşürmede finansal işlemlerinin vergilerini düşürmek başta gelmektedir.¹⁰⁹

Bankalar üzerinde doğrudan bir yük oluşturmayan, ancak vergi şeklinde tahsil edilen başta BSMV olmak üzere Fon ve Harçlar, Özel İşlem Vergisi, Eğitime Katkı Payı ve Damga Vergisi gibi mali yüklerin azaltılması, bankaların işlem hacimlerini artırarak karlılıklarını olumlu yönde etkileyecektir.¹¹⁰

BSMV gibi gayri safi gelirler üzerinden alınan vergiler, özellikle enflasyonist ortamlarda tartışmalı bir taban üzerinden alınmaktadır. Bu tür vergiler enflasyona duyarlıdır ve aracılık faaliyetlerini olumsuz etkileyebilirler. Bu vergilerin önemli bir kısmı banka müşterileri üzerinde kaldığından banka aracılığına olan talebi olumsuz etkilemesi beklenirken, bankanın asli işlevi olan finansal aracılık faaliyet hacminin olumsuz etkilenmesinden dolayı banka karlılığı da olumsuz etkilenecektir.¹¹¹

Sektör üzerinde yaralan bu yüklerin bir kısmı müşterilere yansıtılmakta, diğer bir kısmı ise doğrudan bankanın üzerinde kalmaktadır. Bununla beraber

¹⁰⁸ Ekodialog.com./makaleler/vergide yansıma

¹⁰⁹ SEYHAN, a.g.e. sf.175.

¹¹⁰ Münür Yayla, Serap Yaman, (2002), **Bankacılık Sektöründe Mali Yükler: Türkiye’de ve Dünyada Borsa İşlem Giderleri**, BDDK Mali Sektör Politika Dairesi, Ekim. Sf.13. <http://www.bddk.org.tr/>

¹¹¹ PINAR, a.g.e. sf. 5.

müşteriye yansıtılan yükler de bankacılık işlemleri açısından bir maliyettir. Bankacılık işlemleri üzerindeki yüklerin azaltılmasıyla beraber bankacılık işlem ve kredi maliyetleri azalacak, piyasalar derinlik kazanacak ve bu da ekonomik canlanmaya katkı sağlayacaktır.¹¹²

Bankacılık işlemleri üzerindeki vergi ve benzeri yüklerin azalması ile Türkiye, küresel sermayenin yeni limanlarından birisi olabilecek konuma gelebilirken, reel sektör ise üzerine yansıyan vergi yükünün azalması nedeniyle daha düşük maliyetle kaynak kullanacaktır. Ayrıca düşen maliyetler ve artan işlem hacmi sayesinde sektörün kalıcı ve sağlam bir yapıya kavuşması kaçınılmazdır.

Türk bankalarının yurt dışı şubelerini artırmalarının tek nedeni kredi işlemleri değildir. Kaynak aktarım sürecinde bankacılık sektörü üzerinden alınan kamu paylarının azaltılmaması sonucunda, yurtiçinde yüksek olan kaynak maliyetinin bankaları yurtdışındaki mali merkezlerde şube açmaya yöneltmekte olduğu, yasal karşılıkların düşüklüğü ve vergi kolaylıkları nedeniyle birçok Türk bankasının Malta, Bahreyn gibi ülkelerde şubeler açmakta oldukları açıklanmıştır.¹¹³

3.2.4. Vergi Ve Mali Yüklerin Kredi Fiyatlarına Etkileri Ve Yansıması

Ülkemizde reel sektörün en önemli sorunlarından biri kaynak teminine ilişkindir. Öz kaynakları yeterince güçlü olamayan sistemde, yabancı kaynağa çok sık ihtiyaç bulunmaktadır. Firmalar ihtiyaçlarını büyük oranda banka kredisi kullanarak giderme yoluna gitmektedir. Bununla birlikte firmaların en çok şikâyet ettikleri ve sorun olarak gördükleri konular arasında, kullanılan kredinin faiz oranının yüksekliliği öncelikli olarak yer almaktadır. Bu konuda bankalar, topladıkları paraya ödedikleri faiz ile bu parayı kullandırırken

¹¹² Burcu Gediz, (2002), “Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı 1-2, 53-73.

¹¹³ Zeynep Ada Eroğlu, (2001), “Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti”, BDDK MSPD Çalışma Raporları: 2001/5, sf 6. Ankara, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12702001-5.pdf

aldıkları faiz oranları arasındaki farkı çok ve yüksek oranda kar etmekle suçlanmaktadırlar. Gerçekten de reel kesim, yüksek faiz oranları ile elde ettiği krediyi geri ödemekte büyük zorluklar çekmektedir.

Bankalar açısından konuya baktığımızda ise; bankalar belli bir faiz ödeyerek topladıkları kaynağı diğer maliyetleri ve kar marjlarını ekleyerek belirledikleri faiz oranından kullanılmaktadır. Nitekim bankaların kaynak elde ederken ödedikleri faiz dışında yapmış oldukları bir gider türü de işletme giderleridir. Aynı zamanda bankalar topladıkları kaynak için Merkez Bankası'nın belirlediği oranlar üzerinden mevduat munzam karşılığı ve disponibilibite ayırmak zorundadır. Mevduata ödenen faiz giderlerinin yanı sıra yapılan diğer giderler ve bankaların yasal yükümlülükleri nedeniyle, kaynak maliyeti daha da yükselmektedir. Dolayısı ile bankaların kaynak elde ederken ödedikleri faiz ile bu parayı kullanırken aldığı faiz arasındaki farkın tamamı kar olarak bünyesine katılmamaktadır.

Bankalar açısından ödenen faiz dışında, maliyet yaratıcı unsurlardan biri olan işletme giderleri, faaliyetlerin sürdürülebilmesi için yapılan personel, bina, teçhizat vb. harcamalardan oluşmakta ve bankalar için elde edilen kaynağın maliyetini artıran etken konumunda bulunmaktadır. Bununla birlikte, banka kaynaklarının kullananlara ulaşırken maliyetini artıran esas unsur, devletin zorunlu kıldığı vergi, fon vb. kesintiler ile bankalara özgü getirilmiş olan mevduat munzam karşılığı ve disponibilibite olarak adlandırılan yasal yükümlülüklerdir.

Devletin, bir bankanın mevduat toplama aşamasından, kredi kullandırma aşamasına kadar ne kadar bir kaynağı aldığı ya da bloke ettiğini incelediğimizde; Bir banka öncelikle mevduata ödediği faizden, faizin %15'i oranında gelir vergisi keserek devlete ödemektedir.

Örnek olarak 100 liralık bir mevduatı yıllık yüzde 10 faiz oranından alan bir banka, dönem sonunda müşterisine bu vergi ve fon kesintilerini yaparak 10 lira yerine 8,5 lira faiz ödemektedir. Bu 10 liradan yüzde 15

oranında yani 1,5 lira Gelir Vergisi stopajı kesmektedir. Aradaki 1,5 lira devlete aktarılmaktadır.

A	Toplanan Mevduat		100,00.TL
B	Mevduata Ödenen Faiz Miktarı	$A \times 0,10$	10,00.TL
C	Gelir Vergisi Faizi	$B \times 0,15$	1,50.TL
D	Müşteriye Ödenen Faiz	$B - C$	8,50.TL

İkinci olarak, bankaların toplamış olduğu mevduata ilişkin mevduat munzam karşılığı ve disponibilite adı altında yükümlülükleri bulunmaktadır. Bankalar topladıkları TL mevduatları için ekonomik şartlara göre de değiştirilebilen, vadelere göre değişik ve yüzde 5 ile 11 arası değişebilen oranlarda mevduat munzam karşılığı, yüzde 4 (yabancı para da yüzde 1) oranında ise disponibilite bulundurmak zorundadır. Mevduat munzam karşılığı Merkez Bankası'nda tutulmakta ve herhangi bir getirisi bulunmamaktadır. Yüzde 4 oranındaki disponibilitenin yüzde 2'si banka kasasında, yüzde 2'si Merkez Bankası'nda serbest tevdiat, yüzde 4'ü ise devlet iç borçlanma senetlerinde tutulmaktadır. Disponibilite yükümlülüğünden sadece devlet iç borçlanma senetlerine yatırılan bölümün getirisi bulunmaktadır. Dolayısı ile bir banka topladığı mevduatın ortalama yüzde 12'lik bölümünü zorunlu olarak bu alanlarda tutmakta ve devlet iç borçlanma senetlerine aktarılan yüzde 4'lük bölüm dışında kalan yüzde 8 için hiçbir getiri de sağlayamamaktadır.

A	Bankanın Kullanabileceği Kaynak Miktarı	86,00.TL
B	Bankanın Mevduata Ödediği Toplam Faiz Miktarı	10,00.TL
C	Yasal Yükümlülükler Katıldığında Oluşan Mevduat Maliyeti $(B/A) \times 100$	11,20.TL

Sonuçta yukarıda ele alınan örnek üzerinde devam edersek, yüzde 10 faiz oranı bankanın gerçek maliyeti olmamaktadır. Banka 100 liralık kaynağın 12 liralık bölümünü de hiçbir getiri elde etmeden beklettiği için maliyeti $10/0,90=11,2$ liraya ulaşmaktadır.

A	Toplanan Mevduat		100,00
B	Mevduata Munzam Karşılığı (ortalama% 10 dersek)	$A \times 0,06$ 10,00	
C	Disponibilite (*)	$A \times 0,04$	4,00
D	Yükümlülük Toplamı	$B + C$	14,00
E	Bankanın Kullanabileceği Kaynak Miktarı	$A - D$	86,00

(*) Mevduata uygulanan disponibilite oranının toplamı yüzde 4 olmakla birlikte, bu oranın yüzde 4'lük bölümüne Devlet İç Borçlanma Senedi alınması nedeniyle faiz geliri bulunduğundan hesaplamada dikkate alınmamıştır.

Bankanın mevduat olarak aldığı bu kaynağı kredi olarak kullandığını düşünürsek, devlet yine devreye girmektedir. Kullandırılan kredilerden alınan faiz miktarı üzerinden yüzde 5'i oranında Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, tüketici kredileri üzerinden alınan faizin yüzde 15'i oranında Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu devlet tarafından alınmaktadır.

A	Bankanın Mevduat Maliyeti		11,20
B	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	$A \times 0,05$	5,60
C	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi	$A \times 0,03$	0,84
D	Kredilerden Alınan Toplam Yasal Kesinti	$B + C$	6,44
E	Kredinin Maliyeti	$A + D$	17,64

Yukarıdaki örneği devam ettirecek olursak, bir banka kar ve işletme giderlerini ilave etmese bile krediye 17,64 liralık maliyetinin yüzde 6,44 oranındaki bu vergi ve fon kesintilerini eklemek durumundadır. 11,20'lik maliyete, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan oluşan toplam 6,44'lük bu yeni kesintiyi de ilave ettiğimizde rakam 17,64'e ulaşmaktadır.

Dolayısıyla bir banka kendi işletme giderleri ve hiçbir kar marjı eklemese bile elde ettiği kaynağı ancak 17,64 faiz oranı ile satabilecektir.

Bir başka açıdan işlemlerin tümüne bakarsak, mevduat müşterisi 100 lirasına 8,5 lira faiz alabilirken başka hiçbir etken katılmadan sadece devletin aldığı vergi, fon ve diğer uygulamaları nedeniyle kredi kullanan bu 100 lirayı en düşük 17,64 lira faiz ödeyerek kullanabilmektedir. Dolayısı ile bankanın topladığı 100 liralık mevduat karşılığında müşterinin eline geçen 8,50 liralık faiz ile bankanın bu mevduatı müşteriye kredi olarak sattığı sırada devletin getirmiş olduğu yükümlülükler nedeniyle 9,14 liralık (17,64-8,50) fark oluşmaktadır. Böylece mevduatın kredi olarak reel kesime aktarılması sırasında banka kaynağına devletin yüzde 9,14'lik bir oranda ilave maliyet etkisi olmaktadır.¹¹⁴

Ülkemizde bu şekilde kredi fiyatları üzerine yansıyan vergi mali yükler kredi faizlerinin yüksekliğinin temelini oluşturmaktadır.

BSMV ve KKDF gibi mali yüklerin bazıları müşteriye yansıtılabilen bir vergi yükü olsa da müşteriye yansıtılan yükler dahi bankacılık işlemleri açısından bir maliyettir. Bankacılık işlemleri üzerindeki yüklerin azaltılmasıyla beraber bankacılık işlem ve kredi maliyetleri azalacaktır.¹¹⁵

Bankalar fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getirmektedir. Türk Lirası ve yabancı para cinsinden tasarrufların fon talep edenlere

¹¹⁴ Şenol Babuşcu, **Mevduat Ve Kredi Faizleri Arasındaki Fark Neden Kaynaklanıyor?** http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=90:mevduat-ve-kred-fazler-arasindak-fark-neden-kaynaklaniyor&catid=42:dier&Itemid=58

¹¹⁵ H. Avni Hedili, Balamir Yeni, Gıyas Gökçent., İhsan Akar ve Sedat Eratatar, (2002), **“Bankacılık Sektörünün Maliyetlerine İlişkin Politika Önerileri”**, TÜSİAD, İstanbul, Yayın No: -T12/348.

ulaşana kadar çeşitli aşamalarda karşılaşılan kamusal nitelikli mali ykmllkler sayısal olarak aşama aşama aşağıda ortaya konmuştur.¹¹⁶

Bankaların gerçek aracılık faaliyetlerini yapabilmesi açısından aracılık maliyetlerinin düşük olması gerekli olmaktadır. Düşük olan aracılık maliyetleri ile Bankacılık sektörü büyüme gösterecek ve gerçek amacına ulaşacaktır. Ancak diğerk taraftan aracılık maliyetlerinin varlığı yasa koyucu ve düzenleyici kurum ve kuruluşlar açısından da önemli gelir/gider kaybı söz konusudur. İşte bu noktada hem kurum ve kuruluşların gelirlerini ortadan kaldırmayacak hem de bankaların gerçek işlevlerini yerine getirecek aracılık maliyetlerini belirlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Aracılık maliyetlerinde kamusal ykmllkler (vergi ve benzeri ykmllkler)nemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Yaratacağı muhtemel bozucu etkiler nedeniyle, mali sektörün vergilendirilmesinde çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu bağlamda, mali sistemin vergilendirilmesinde etkinliğı ve istikrarı sağlamak için dikkat edilmesi gereken ve evrensel kabul görmüş temel hususlar aşağıda sıralanmaktadır.¹¹⁷

-Üretim zerindeki bozucu etkileri göz önüne alınarak, işlemler üzerindeki vergiler azaltılmalı veya tamamen kaldırılmalıdır.

-Hkmetler vergi gelirlerini artırmak için bir defaya mahsus ya da sıkça vergilendirme gibi usullere başvurmamalıdır. Bu tür vergilendirmelerden genelde istenen gelir sağlanamamakta, aracılık hizmetleri olumsuz etkilenmekte ve siyasi otorite açısından kredibilite kaybı söz konusu olmaktadır.

-Küreselleşme sürecinin etkileri de göz önünde bulundurularak, vergilendirilecek işlem ya da varlıkların vergisiz ya da daha düşük vergili yakın ikame olanaklarının olmamasına dikkat edilmelidir.

¹¹⁶ Ercan Türkan, ‘‘Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri: Milli Ekonomi Açısından Ayak Bağımı?’’, BDDK, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Kongresi, 7 Eylül 2003.

¹¹⁷ BDDK, Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması, MSPD alışma Raporları, Kasım 2003, s.16.

-Vergi gelirlerinin enflasyondan fazla etkilenmeyecek kaynaklardan seçilmesine çalışılmalıdır.

Mali sistemin ve özellikle Bankacılık sisteminin vergilendirilmesi hususunda ülke uygulamaları açısından genel bir kabul söz konusu değildir. Bu konuda sermayenin tamamen vergi dışı bırakılması gibi uç öneriler, vergiden kaçınmalara yol açacağından fazlaca kabul görmemektedir. Genel olarak daha nötr ve uygulaması kolay bir vergi olan KDV'nin mali sisteme de uygulanması ve bozucu etkileri göz önüne alınarak mali işlemler üzerindeki vergilerin azaltılması yönünde bir eğilim söz konusudur. KDV dünyanın yaklaşık yüzde 70'inde uygulanmakta ve 120'den fazla ülkede hükümetlerin temel vergi geliri olmaktadır. Ancak, pek çok ülkede temel mali hizmetlerin KDV ve benzeri dolaylı vergilerden muaf olduğu görülmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde mali hizmetler KDV kapsamı dışında tutulmuştur. OECD ülkelerinde temel KDV'nin mali sisteme uygulanması konusunda ciddi teknik sorunlar olmakla birlikte, son dönemde bu sorunların aşılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Hem sermayenin vergilendirilmemesi gerektiği konusundaki teorik görüşler hem de vergilendirildiği takdirde vergi tabanının ne olması ve değerlemenin yapılmasına ilişkin esas ve usuller konusundaki ciddi görüş ayrılıkları nedeniyle, mali hizmetler şu ana kadar KDV'den muaf tutulmuştur.¹¹⁸

Bankacılık sektörünün, makroekonomik ortamdaki istikrarlı gelişmelerin de olumlu etkisiyle aracılık işlevini daha etkili şekilde yerine getirmesi ve risklerini yönetmede başarılı performans göstermesi sonucunda net gelirlerinin artmasının gerek işlem vergilerinde gerekse gelir ve servet vergisi yükümlülüğünde meydana gelen artışlarda etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde piyasalar üzerindeki bozucu etkileri görece yüksek olan işlem vergilerinden başlayarak kamusal yükümlülüklerin bütçe imkânları elverdiğince gözden geçirilmesinin yerinde olacağı kaçınılmazdır. Kaldırılacak ya da azaltılacak aracılık maliyetleri

¹¹⁸ BDDK, a.g.e, sf.16.

belirlenirken, finansal kuruluşların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına neden olanlara öncelik verilmesi önem arz etmektedir. Aracılık maliyetlerini oluşturan kalemlerde basitlik sağlanabilmesi için birleştirmeler yapılması bankaların kırtasiye yükünü azaltabilecektir. Literatürde yer alan çalışmalarda işlem vergilerinin kaynak dağılımını ve finansal kararları olumsuz etkileyebildiği konusunda görüş birliği bulunmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi'nde kamusal nitelikli mali yüklerin yansıtılması daha çok vergi ve harç türü kamusal mali yüklerde ortaya çıkmaktadır. Parafiskal türünden yükler ile diğer yük grubu içinde yer alan yük unsurların doğrudan yansıtılabilme özelliği bulunmamaktadır. Ancak, vergi ve harç türünden yükler dışındaki kamusal mali yüklerin dolaylı yansıtılmasına ilişkin olarak teoride bir kısım varsayımlar vardır ve bu tür yüklerin sunulan hizmet maliyetine dağıtılarak yansıtılabilmesi mümkün gözükmemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLER ÜZERİNDEKİ VERGİ VE MALİ YÜKLERİN EKONOMİK ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Finansal sektörün temel işlevi finansal fon arz edenler ile finansal fon talep edenler arasında aracılık yapmaktır. Ayrıca bu temel işlevine ek olarak, sektör tarafından günümüzde yaygın olarak ödemeler sistemini çalıştırmak, risk yönetimi, saklama, para transferi, çek temini, fatura ödeme gibi hizmetler sunulmaktadır.

Finansal sektörün aracılık işlevleri ve hizmetleri üzerine getirilen vergiler, nihai olarak finansal hizmetleri kullananlara yansır ve aracılık işlevinin maliyetini artırarak, rekabeti bozucu etki yapar. Örnek olarak kredi işlemlerine getirilen ve kredi talep edene yansıyan vergiler, kredi maliyetini yükseltir, toplam kredi talebini düşürür; üretim, tüketim ve yatırım kararlarının hatalı oluşması yatırım amacıyla kullanan kurumsal müşterilerin, yurt dışında benzer işi yapan rakiplerine karşı rekabet güçleri olumsuz yönde etkilenir.

Ayrıca, bu yüklere tabi olan Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar, yurtdışında faaliyet gösteren ve bu yüklere tabi olmayan bankalara karşı haksız rekabete maruz kalır ve kredi talebi yurt dışına yönelir.

Türkiye’de yeniden yapılandırma dönemi öncesinde ve süresinde finansal sistemin sunduğu hizmetler üzerine getirilen çok sayıda kamusal yükler, sektörde yeniden yapılanmanın gerçekleştiği 2002 sonrası dönemde görece olarak azaltılmıştır. Kredi arzında görülen görece hızlı büyümede ve aracılık işlevinin güçlenmesinde, yurt içinde ve yurt dışında olumlu ekonomik koşullar, sektörün güçlenen sermaye yapısı, yoğun dış kaynak kullanım imkânları yanında, aracılık maliyetlerinin düşürülmesi de olumlu etki yaratmıştır.¹¹⁹

¹¹⁹ 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi“1958-2007”
<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/2tbb50yil.pdf>

Aracılık maliyetinin yükselmesine neden olan mali yüklerden kaldırılanlar ve/veya hafifletilenler şunlardır: Kredi işlemlerinden ve döviz kazandırıcı faaliyetlerden alınan damga vergisi kaldırılmıştır. Vadeli mevduat açılmasından alınan özel işlem vergisi kaldırılmıştır. Mevduat faizleri üzerinden alınan savunma sanayi destekleme kesintileri kaldırılmıştır. Ticari ve kurumsal kredilerden alınan kaynak kullanımı destekleme fonu kesintisi yüzde 3'ten yüzde 0'a, kambiyo gider vergisi oranı sıfıra indirilmiştir.

Bankacılık sektörü üzerindeki kamusal nitelikli mali yüklerin ekonomik etkilerinin olduğu konusunda şüphe bulunmamaktadır. Küçük çaplı değişiklikler bile ekonomi politikası açısından uygulama genişliği yaratmaktadır. Sermaye akışkanlığının yüksek olduğu ekonomilerde, uygulanan kamusal yüklerin indirilmesi veya yükseltilmesi ile bu araçların piyasalarının gelişmelerini etkileyebilmektedir. Ekonomik etkileri açısından bankacılıktaki optimal vergi yapısı, hane halkları ve firmaların gelir miktarını azaltıcı ve bozucu etkilerini en aza indirmeli, ekonomik yapı içinde bozucu etkileri düzeltmeli, uygulanan marjinal vergi oranı diğer sektörlerde uygulanan marjinal vergi oranından yüksek olmamalıdır.¹²⁰

Diğer taraftan, tam rekabet halindeki bankacılık piyasasında bir finansal hizmet üzerinden alınan sabit oranlı bir vergi, alan banka üzerinde sadece operasyonel maliyet meydana getirecek ancak piyasa üzerinde bozucu etki yaratmayacaktır. Ancak, aynı koşullar altındaki bir piyasada sermaye üzerinden alınacak sabit oranlı bir vergi, kaynak dağılımını bozacak ve refah düzeyi üzerinde olumsuz etki yaratacaktır. Bu açıdan bakıldığında, tam rekabet halindeki bankacılık sektöründe en etkin vergi, sermaye üzerinden alınacak vergilerdir.¹²¹

Tekelci bir piyasanın var olduğu bir bankacılık sektöründe ise, mevduat faizleri üzerinden alınacak bir gelir vergisi daha etkin sonuçlar doğurması beklenmekte, ancak bunun da sektörde aracılık faaliyetlerini

¹²⁰Honohan, "AvoidingThePitfalls in Taxing Financial Intermediation", s.3

¹²¹RamonCaminal, "Taxation of Banks: ModellingTheImpact" Taxation Financial Intermediation, TheoryandPracticeForEmergingEconomies, Worldbankand Oxford UniversityPress, 2003, s.112

daraltacak ve dışsallığı arttıracak bir vergilendirme rejimi olacağı düşünülmektedir. Sektörün karı üzerinden alınan sabit oranlı gelir türünden bir vergi ise, diğer ekonomik birimlerin yatırım kararları hariç sektör faaliyetlerini daraltmayacaktır. Bu ise, sektör karları üzerinden alınan sabit oranlı gelir türünden vergilerin de yansıtılabildiği tezini kuvvetlendirmektedir.

4.1. BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ (KREDİ FİYATLAMA VE MALİYET ETKİSİ)

Yukarıda da belirtildiği gibi, finansal sektörün aracılık işlevleri ve hizmetleri üzerine getirilen vergiler, nihai olarak finansal hizmetleri kullananlara yansır ve aracılık işlevinin maliyetini artırarak, rekabeti bozucu etki yapar. Kredi işlemlerine getirilen ve kredi talep edene yansıyan vergiler, kredi maliyetini dolayısıyla kredi fiyatını yükseltir, toplam kredi talebini düşürür; üretim, tüketim ve yatırım kararlarının hatalı oluşmasını sağlar, yatırım amacıyla kullanan kurumsal müşterilerin, yurt dışında benzer işi yapan rakiplerine karşı rekabet güçleri olumsuz yönde etkilenir.

Kaynak maliyeti aynı zamanda, toplam disponibilibite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve TMSF primleri yüzünden de yükselmektedir. Ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, diğer giderler, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu primleri, gider vergisi kesintilerinden oluşan vergi yükleri, kaynak maliyetinin yükselten diğer unsurlardır. Bu kalemler bankaların plase edilebilir kaynaklarını önemli ölçüde azalttığından, kredi faizlerini arttırıcı unsurlar olmaktadır.¹²²

Özel sermayeli ticaret bankalarının kaynak maliyetlerinin hesaplanması amacıyla yapılan bu çalışmada, maliyet unsurları üç başlık altında değerlendirilmiştir. Faiz gideri ve Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değerindeki değişimlerden kaynaklanan kur farkı giderleri, makro ekonomik ortam ile ilişkilendirilirken, disponibilibite ve munzam karşılık

¹²² Oğuz Yıldırım, **Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları Ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler**, sf.3 www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oguzbanka.doc, 10.11.2012

yükümlülüğü, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu giderlerine katılma payı devletin bankacılık kesimi üzerine getirdiği yük olarak değerlendirilmiştir. Faaliyet giderleri, komisyon giderleri ve günlük nakit ihtiyacını karşılamak için tutulan ve “ihtiyat amaçlı kasa” olarak tanımlanan kalemler de, bankacılık kesiminin etkinliği ve verimliliğini değerlendirmek için kullanılan maliyet unsurlarıdır.¹²³

Bankaların gelişmesi, büyümesi ve esas görevleri olan aracılık işlevlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi açısından aracılık maliyetlerinin mahiyeti ve yükü önem ar etmektedir. Önceki bölümlerde tartışılan çerçevede mevcut vergi sisteminin bankacılık faaliyetlerini değişik biçimde etkilemesi kaçınılmazdır. Bankacılık faaliyetleri üzerindeki vergi ve benzeri yükümlülüklerin belli başlı etkileri aşağıda açıklanmıştır:

4.1.1. Dışlama ve Yabancılaştırma Etkisi

Türk bankacılık sistemi, 2003 ve 2004 yıllarında yapılan iyileşmeye rağmen yukarıda ayrıntılı şekilde sunulduğu gibi, önemli sayılabilecek mali yüklerin bulunduğu bir ortamda faaliyet göstermektedir. Temel olarak, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında köprü görevi gören bankalar, bu görevlerini yaparlarken karşılaştıkları ağır kamusal yükler nedeniyle işlevlerini gereğince yerine getirememektedir. Bu durum karşısında, fon talep edenler yurtiçi bankacılık sektörü yerine yurt dışından doğrudan borçlanma yolunu tercih etmekte (dışlama etkisi), bankalar ise faaliyetlerinin önemli bir bölümünü yurt dışına kaydırmaktadır (yabancılaştırma etkisi).¹²⁴

Aracılık maliyetlerinin yüksekliği gerek fon arz edenleri gerekse fon talep edenleri alternatif arayışlara itmesine sebebiyet vermektedir. Bu konuda en önemli alternatif ise yurtdışı piyasalar gelmektedir. Sermaye dolaşımının

¹²³ Zeynep Ada Eroğlu, **Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti**, sf. 11 , http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12702001-5.pdf

¹²⁴ BDDK, a.ge, sf. 35.

serbest olduğu günümüzde, gerek fon arz edenler gerekse fon talep edenler kârlarını realize etmek ya da daha az maliyetle fon bulabilmek amacıyla alternatif arayışlara gitmektedirler.

Nitekim ülkemizdeki yurtdışı borçlanmalardaki artış sermaye yetersizliği yanı sıra vergi ve mali yük ve yükümlölüklerden kaçınarak daha az maliyetle fon toplama ve kullanılması isteğinden kaynaklanmaktadır.

4.1.2. Kârlılık ve Faiz Marjı Üzerindeki Etkileri

Banka kârlılığı mevduat ve kredi miktarı, zorunlu karşılıklar, faiz oranı ve yönetim giderlerinin bir fonksiyonu olarak tanımlanabilir.¹²⁵ Ancak bankaların faiz getirisi olan faaliyetleri sadece krediler olmadığı gibi, kaynakları sadece mevduattan oluşmamaktadır. Ayrıca aracılık faaliyetlerinin yürütölmesi için katlanılan maliyet, organizasyon tipi ve faaliyet bileşimine göre önemli farklılıklar gösterebilir.

Banka kârlılığının artması, operasyonel maliyetlerin düşürölmesine ek olarak vergi ve benzeri yüklerin azaltılmasına bağıdır. Bu çerçevede banka kârlılığı büyük ölçüde vergi, finansal sistemin yapısı ve finansal düzenlemelere bağıdır. Türk bankacılık sektörünün temel işlevi olan aracılık fonksiyonunu yerine getirebilmesi açısından aracılık maliyetlerinin yüksek olmaması, banka özelinde ve sektör genelinde önem taşımaktadır. Şöyle ki, yüksek enflasyon dönemlerinde bankaların elde ettikleri yüksek net faiz geliri düşük enflasyon süreci ile beraberinde görece düşük net faiz gelirine yol açmaktadır. Düşük enflasyon sürecinde bankaların karlılıklarını sürdürebilmeleri için operasyonel gelirlerini artırmalarının yanında maliyetlerini düşörmeleri de önemlidir. Bu anlamda aracılık maliyetlerinin düşük olması bankaların gerçek faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından dikkat çekicidir.

¹²⁵ TÖRKER KAYA, a.g.e, sf.2.

Bankacılık faaliyetleri üzerindeki kamusal yükümlölükler hem bankalar hem de müşteriler açısından fon maliyetlerini artırmakta ve söz konusu kuruluşların aracılık işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmelerine engel olmaktadır. Dezenflasyon ve bunu takip etmesi beklenen düşük enflasyon sürecinde bankaların temel aracılık fonksiyonlarına odaklanarak kârlılıklarını sürdürmeleri için bahsedilen kamusal yükümlölüklerin azaltılması önem taşımaktadır.

Bankalar sistemdeki yük ve yükümlölüklerin önemli bir bölümünü kullanıcılara işlem anında ve doğrudan yansıtabilmektedirler. Burada en önemli nokta; bankaların üzerlerinde kalmış gibi görünen bu mali yükümlölükleri de uyguladıkları fiyatlama sürecinde dikkate alarak, hane halkı ve firmalara yansıtmakta olmalarıdır.¹²⁶

Göreceli olarak daha düşük olan aracılık maliyetlerinin bulunduğu Bankacılık sektörünün daha büyüyeceği ve kârlılığını artıracığı düşünülmektedir.

4.1.3.Banka ve Benzeri Kurumlar Arasındaki Tercih Açısından Etkileri

Sermaye sahiplerinin banka ile buna alternatif olabilecek başka bir kurum arasında yapılacak seçimin vergi ve benzeri yükümlölüklerden etkilenip etkilenmediği tartışma konusudur. Sigorta, factoring, leasing gibi kuruluşların genellikle bir holding çatısı altında bankalarla ilişkili olmasından dolayı, ABD ve Avrupa Birliği Kapsamındaki gelişmiş sermaye piyasaları ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki bankalar bankacılık dışı kurumlarla ciddi rekabet içinde sayılmazlar. Ancak müşteriler açısından bakıldığında, vergi ve benzeri yükümlölükler veya diğer düzenlemelerden kaynaklanan bazı avantajları da yok değildir. Bankacılığa benzer aracılık faaliyeti yapan kurumlardan birisi katılım bankalarıdır. (Özel Finans Kurumları). Kâr zarar ortaklığına dayalı bu kurumlar, özünde banka ile aynı işlevi gördüğü halde

¹²⁶ BDDK, a.g.e, sf.21.

çıkış noktaları ve düzenlemelerinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Ancak vergileme açısından benzer bir rejime tabi olduklarından, vergiden kaynaklanan bir alternatif oluşturmamaktadırlar.¹²⁷

Bankalar üzerindeki vergi ve benzeri yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla gidilecek kurumlardan birisi finansal kiralama şirketleri olarak gösterilebilir. Finansal kiralama, ilgili şirketin kiracının seçim ve talebi üzerine temin ettiği bir malın kullanım hakkını belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir. Finansal kiralama sisteminin Türkiye’de gelişme eğiliminde olması, muhtemelen aracılık maliyetlerinin etkisiyle, yeterli ve düzenli orta vadeli kredi arzının bulunmamasının bir sonucudur. Böyle bir ortamda, işletmeler ihtiyaç duydukları fonları mali sistemden temin edemeyince yeni finansman kaynaklarından karşılama yoluna gitmektedirler.¹²⁸

Finansal kiralama kanunu çerçevesinde yapılan finansman hizmetleri mal alım satım konusuna göre yürütüldüğünden Katma Değer Vergisi’ne tabidir. İşleme konu olacak malın finansal kiralamaya konu olabilecek mallardan olması koşulu ile daha düşük bir KDV oranı uygulanmaktadır. Söz konusu hususlar dikkate alındığında vergi ve benzeri yükümlülükler açısından bankaların, benzeri finansal aracılık faaliyetlerinde bulunan diğer kurumlara göre dezavantajı olduğu söylenebilir. Özellikle vergilerden kaynaklanan bir kârlılık düşüşünün olup olmadığı aracılık sürecinde ortaya çıkan yüklerin sistematik bir testi ile mümkündür.

4.2. EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Mali sektör, özelinde bankacılık sektörü, sermaye birikimini hızlandırarak ve kaynakların verimli alanlara yönlendirilmesine katkı sağlayarak ekonomik büyüme sürecini etkileyen en kritik sektörlerden biridir.

¹²⁷ Abuzer Pınar ‘‘Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Bir Nicel Analiz’’, Bankacılar Dergisi, Yayın No: 12, sf.40.

¹²⁸ BDDK, a.g.e, sf.12.

Bir ülkedeki üretim yapısının sektörler arası bağımlılıkları içermesi, ekonomideki kaynak akımlarının merkezinde bulunan mali sektörü ekonomik büyümenin itici gücü konumuna getirmektedir.¹²⁹

Mali sistemde faaliyet gösteren ve temel fonksiyonu aracılık olan finansman kurumları ekonomik büyüme açısından çok önemlidir. Gelişmiş ülkelerin finansal sistemleri incelendiğinde çok farklı yapıda ve çok fazla sayıda finansman sunan kurumlar olduğu gözlenmektedir. Bir ülkedeki finansal kurumların tür ve sayı anlamında fazlalığı gelişmiş ve derin bir finansal sistem için öncelikli şartlardan biridir. Finansal sistemin derinliği ve gelişmişliği ekonomideki atıl fonların üretime etkin bir şekilde kazandırılmasında ve finansman maliyetinin baskı altına alınmasında önemli role sahiptir. Üretime kanalize edilen bu kaynaklar yatırımları uyaracak, yatırımlarda ekonomik büyümeyi etkileyecektir. Dolayısıyla bir ülkede mali sistemin gelişmişliği, ekonomideki atıl fonları üretime etkin bir şekilde kazandırmak suretiyle büyüme üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olmaktadır.

Para otoriteleri, bankaların kullandırılabilir fon miktarını ve fon maliyetlerini değiştirerek kredi kanalının çalışmasını ve reel ekonominin uygulanan politikadan etkilenmesini sağlar. Kredi faiz oranlarının bankalarca serbest olarak belirlendiği bir ekonomide, kullandırılabilir fon miktarı yani kredi arzı, para otoriteleri tarafından kullanılan en önemli araç haline gelmektedir.

Para otoriteleri, kredi arzını zorunlu karşılık oranlarını değiştirerek etkiledikleri için aslında bu politika büyük oranda bankaların mevduat miktarına bağlıdır. Yani zorunlu karşılık oranları mevduatlar üzerinden kredi arzını etkilemektedir. Mevduatın önemli bir büyüklük olduğu finansal sistemlerde zorunlu karşılık oranlarındaki değişiklikler reel ekonomiyi daha fazla etkiler.

Bu durumda, finansal sistem içerisinde mevduatın miktarı arttıkça kredi kanalının para politikalarının etkilerini reel ekonomiye aktarım gücünü

¹²⁹ Bddk.gov.tr, MSPD Çalışma Raporları 2003 Yılı Özel Sayısı, **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması**, Kasım 2003, sf. 3

arttırdığı söylenebilir. Bu varsayımın gerekliliği, mevduatın ekonomi içerisindeki niteliği ve miktarına, bankaların aktif pasif yapılarına ve portföy tercihlerine bağlı olduğundan, varsayımın geçerliliğiyle ilgili bilgi verecek üç unsur incelemek yararlı olacaktır. Bu unsurların ilki, bankaların finansal araçlar içerisindeki büyüklüğü, ikincisi bankaların aktiflerindeki kredi ve menkul kıymet stoklarının oranları ve sonuncusu bankaların mevduat dışı kaynak toplama yetenekleridir.¹³⁰

Para otoriteleri, çeşitli para politikaları uygulayarak kredi hacmini değiştirmek suretiyle reel ekonomiyi etkiler. Para otoritelerinin kullandığı bu aktarım mekanizması kanalına, kredi kanalı denir. Kredi kanalının varsayımlarının sağlandığı bir ekonomide kredi hacmindeki değişikliklerin reel üretimi, dolayısıyla büyümeyi etkilemesi beklenir.

Türkiye’de kredi ile büyüme arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesi amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda; finansal kalkınmayı ifade eden özel sektöre verilen kredilerin milli gelire oranı ile ekonomik kalkınma olarak da reel milli gelirdeki yüzde artış karşılaştırıldığında ilişkinin yönü, ekonomik kalkınmadan özel sektör kredilerine doğru bulunmuştur. Sonuç olarak, kredilerle büyümenin direkt ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Ekonomideki tasarrufların yatırıma dönüşme performansının bir göstergesi olarak bilinen mevduatın krediye dönüşüm oranı, toplam mevduatların kredilere oranlanmasıyla bulunur. Bankalarca toplanan mevduatların kredi olarak kullandırılması ekonomide yatırımların finanse edilmesi ve dolayısıyla büyümenin tetiklenmesi için oldukça önemlidir. Bu oran arttıkça, kredi kanalının ekonomi üzerine etkisi artmaktadır.

Örneğin, tasarrufların yüzde yüz kredilere dönüştüğü bir ekonomide yatırımların büyük ölçüde kredilerle finanse edilmesi beklenir. Bu durumda, ekonomide para otoritelerinin, zorunlu karşılık oranlarında yapacağı bir artış, kredi hacmini düşürecek ve en önemli yatırım kaynakları krediler olan firmaların yatırımları, dolayısıyla büyüme, olumsuz etkilenecektir. Fakat

¹³⁰ İpek Kaygusuz, **Kurumsal Ve Bireysel Kredilerin Büyüme İle İlişkisi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi Haziran 2008, Sf.27

mevduat/kredi oranı düşük olan bir ekonomide, kredilerin yatırım finansmanı açısından önemli bir kaynak olmaması, yatırımların kredi hacmindeki değişikliklere duyarlılığı azaltacak, dolayısıyla kredilerin ekonomi üzerindeki etkisini zayıflatacaktır.

Aracılık maliyeti olarak da adlandırılan vergi ve mali yükler sadece yukarıda değinilen kısmı ile değil kredi fiyatlarını etkileyen bütün şekli ile ekonomik büyüme üzerinde etkili olacağı tabidir.

4.3. EKONOMİDE GENİŞLEME - DARALMA ÜZERİNE ETKİLERİ

Bankalar sağlamış oldukları krediler ile reel sektöre yatırım, üretim ve özellikle kriz dönemlerinde destek olmak suretiyle ekonomik gelişme ve istihdam açısından önemli bir tedarikçi işlevi üstlenmektedirler. Bu bağlamda, reel sektör ve finans sektörü arasında birbirine bağımlı bir ilişki bulunmaktadır. Parasal aktarım mekanizmalarından bir tanesi olan kredi kanalı, bankaların hem para hem de kredi yaratma fonksiyonu olup, para politikaları ile bankaların varlıkları ve yükümlülükleri etkilenebilmektedir.

Genişletici para politikaları uygulamaları banka mevduatlarını ve rezervlerini yükselterek bankaların kredi arzlarını artıracaktır. Kredi arzının artması ise firmaların yatırım ve tüketim harcamaları düzeyinin artması ile sonuçlanacak ve böylece toplam üretim seviyesi yükselerek kredi kanalının işleyişi sağlanacaktır. Diğer taraftan, sıkı para politikasının uygulanması halinde bankalar, yüksek maliyet oluşturmaları sebebiyle, daha fazla getirisi olduğu halde banka kredilerini bonolarla ikame etmek isteyebilirler. Böyle bir ortamda, kredi piyasasının kısmen izole olmasından ve banka kredi oranlarının yapışkanlığından söz edilebilmektedir. Bu durumda banka kredi kanalı, para politikasının reel ekonomiye etkisini azaltıcı yönde çalışacaktır.

Aşırı kredi genişlemelerinin genel olarak bankacılık krizleriyle ilişkilendirilmesi yakın dönemde merkez bankacılığında ve ekonomik literatürde önemli bir yer edinmiştir. Ülkemiz de dahil olmak üzere, birçok

gelişmekte olan ülkede 2009 yılından sonra hızlı kredi artışları gözlenmiştir. Aşırı kredi genişlemelerinin bir takım finansal kırılganlıkları beraberinde getirmeleri politika yapıcılarının bu olguyu dikkate izlemelerini gerekli hale getirmiştir.

Bazı araştırmacılar aşırı kredi genişlemelerinin ödemeler dengesi krizlerini tetiklediği, reel döviz kurlarının değerlendirildiği, ticarete konu olan sektörlerin diğer sektörlerden daha hızlı büyüdüğü sonucuna ulaşmışlardır. Bu çerçevede, ani kredi genişleme dönemlerinin saptanması ve belirleyicilerinin tespit edilerek söz konusu olayların öngörülmesi, finansal istikrar politikası açısından önem taşımaktadır.

Bazı yazarlar, finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi belirlediğini belirtmekte, bazı yazarlar da ilişkinin yönünü ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru olduğunu savunmaktadırlar.

Finansal sistemler, yeni teknolojilerin yayılması ve sermaye birikiminin gerçekleşebilmesi için fon tedarikinde bulunma fonksiyonu üstlenmelerinden dolayı, ekonomik büyüme sürecinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş ve fonksiyonlarını etkin şekilde yerine getiren finansal sistemler; bireylerin ellerinde bulunan küçük değer taşıyan mevduatları, büyük yatırımlara yönlendirme, yatırım çeşitlenmesini mümkün kılarak, tasarruf sahiplerinin risklerini azaltma, uygulanması düşünülen projeler hakkında bilgi toplama ve değerlendirme maliyetlerini uzmanlaşmış kurumları vasıtasıyla azaltma ve kaynakların yönetilmesini izleme gibi fonksiyonlar üstlenerek, verimliliği ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi arttırabilmektedir.

Bütün bu sonuçlar, kredi kanalını etkileyen vergi ve mali yüklerin ekonomik büyümeyi etkileyebileceği sonucunu tabii olarak ortaya koymaktadır.

4.4. YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bankalar aracılığı ile arz edilen fon yine bankalar aracılığı yatırımcıya kullandırılmaktadır. Bankalar, gerek fon toplama gerekse toplanan fonları kullandırma süreci içinde vergisel ve mali yük ve yükümlülüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir anlamda aracılık işlevi yürüten bankalar, belli maliyetlerle topladıkları kaynakları, maliyetlerinin üzerine karını da ilave ederek fon talep edenlere satmaktadırlar.

Ayrıca fon arz edenler ile fon talep edenler çok değişkenlik göstermektedir. Bankalar kaynak maliyetini asgari seviyeye çekerek fiyatlama aşamasında rakip bankalara göre rekabet üstünlüğü elde etme ya da kâr marjlarını azami seviyeye çıkarma çabası içerisindeyler.

Gerek kaynak toplama gerekse kullandırma süreci, bilindiğinden daha karmaşık yapıya sahiptir. Önceki bölümlerde de açıklandığı gibi, fon arz edenlerle fon talep edenler çok basit anlamda düşünülerek; tasarruf, banka, firma ve devlet aşamalarında kaynakların toplanma ve kullandırma süreci vergi ve mali yük ve yükümlülükler açısından incelendiğinde;

Tasarruf sahibi aşamasında, mevduat faizleri, vadesi ne olursa olsun %15 oranında gelir vergisi stopajına tabi tutulmaktadır.

Günümüzde, tasarruf sahibine, piyasa faiz oranı ile açılan bir yıl vadeli bir mevduat için vade sonunda, faiz ödemesi yapılırken, hesaplana faizden %15 oranında stopaj vergisi kesilerek devlete ödenmektedir. Bankaca ödenen tutar ile müşterinin eline geçen tutar arasındaki fark Bankaların tasarruf aşamasında aracılık maliyetlerini teşkil etmektedir.

Banka aşamasında, bankanın, tasarruf sahibinden 1 yıl vadeli toplanan fon üzerinde bazıları kesinti niteliğinde, bazıları da bankanın kullanılabilir fonlarını azaltıcı zorunlu karşılık niteliğinde yükler bulunmaktadır. Toplanan mevduat üzerinden Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu primi ve BDDK masraflarına katılma payı (toplanan mevduatın banka varlıklarını artırıcı etki

yaptığı varsayımıyla) ödenmekte, ayrıca disponibilite ve zorunlu karşılık ayrılmaktadır.

Bankaca sağlanan fon, kaynak ihtiyacı olan bir firmaya kullanılması durumunda, tasarruf sahibinden piyasa faiz oranından, örnek olarak %10 olarak alındığı düşünüldüğünde, maliyetine kullandırımında, aracılık maliyetlerinden dolayı en az %15 oranında maliyetle kredi olarak kullandırılabilir.

Günümüzde bankalar öz kaynaklarından çok faaliyetlerini yabancı kaynaklarla sürdürmekte, bir taraftan kaynak maliyet hesabı yaparken diğer taraftan kaynakları kârlı ve riskli olmayan yatırımlara kanalize etme çabası içerisine girmektedirler. Bankalar, tasarruf sahiplerinden ya da fon arz edenlerden yukarıda açıklanan maliyetlerle toplamış olduğu fonlar üzerine karını da ilave ederek kaynak kullandırma aşamasına gelmektedir. Her aşamada ilave olan bu maliyetler bankaların kâr marjlarını daraltmakta, plasman alanını daraltmaktadır.

Firma aşamasında; yukarıda sözü edilen zorunlu karşılık ve disponibilite gibi maliyet unsurları nedeniyle, bankalar topladığı fonların ancak bir kısmını kredi olarak kullandırabilmektedir. Bunun yanı sıra, ipotek işlemleri nedeniyle katlanılan masraf, kredi borçlusunun ödediği faiz üzerinden tahakkuk eden BSMV, operasyonel işlemler nedeniyle alınan hizmet bedeli ve bunun üzerinden alınan BSMV kesintileri diğer maliyet unsurları olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu maliyet unsurlarına gider kısıtlaması nedeniyle vergiler üzerinden ödenen kurumlar vergisinin eklenmesi gerekmektedir. Firma aşamasında maliyet hesaplanırken gider kabul edilen vergilerin vergi matrahından düşülmesinden kaynaklanan maliyet azaltıcı etkinin dikkate alınması gerekmektedir.

Bankalarca fon arz edenler kanalı ile toplanan fonlar, tasarruf sahibi ve banka aşamasındaki katlanılan maliyetlerden sonra, kullandırım aşamasında maliyetler yüklenilmekte ve tüm maliyetler fon talep edenler tarafından

üstlenilmektedir. Geçen bu süreçte her aşamada ilave katlanılan maliyetler fon talep edenleri bankalar dışında farklı sektörlerden veya piyasalardan fon talep etmeye itmektedir.

Yukarıda basit anlamda anlatılan Türk Parası tasarrufların yatırıma dönüşmesi Yabancı Paralar içinde geçerli olmaktadır. Türkiye’de yerleşik kişilere, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma kanunu uyarınca döviz kredisi kullandırılmaktadır. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı kararı gereğince, yabancı para işlemlerinin bankaların kaynak toplama ve kaynakları kullandırma işlevlerini ilgilendiren hususları düzenlemiştir.¹³¹

Bankaların sıfır operasyonel gider ve kâr ile çalıştığı varsayımı altında yapılan söz konusu analizler sonucunda, vergi ve benzeri mali yükümlülükler, mevduatın toplanma aşamasından yatırıma dönüşme aşamasına giden süreç içerisinde, TL cinsinden kredilerde olduğu gibi, YP cinsinden kredilerde de faiz oranını önemli ölçüde yükseltmektedir.

Devlet aşamasına ilişkin olarak; tasarruf sahibi tarafından bankaca yaratılan kaynağın, firmaya kredi kullandırma aşamalarında kamu tarafından toplanan kaynaklar, tasarruf sahibi değil de ticari mevduat olması durumunda TMSF primi ödenmeyecekti. Ayrıca tasarruf sahibince arz edilen fon, firma tarafından değil de bireysel kredi müşterisine kullandırılmış olması halinde ise %15 oranında kaynak kullanımı destekleme fonu ödenecektir

Aracılık işlevi gören bankalar vergisel yük ve yükümlülükler nedeniyle devlete kaynak aktarmaktadırlar. Söz konusu yükümlülüklerin yüksek olması, fonların yasal olmayan yollarla buluşmasını sağlamakta, devletin daha az yükümlülüklerle daha fazla toplayacağı gelir yerine daha az gelire razı olacağı yolunu açmaktadır.

Burada bankaya fon arz edenler açısından ele geçen net faiz tutarı önem arz etmektedir. Bankaca ödenen faiz piyasa koşullarına göre oluştuğu dikkate alındığında, tasarrufların bankalar aracılığı ile yatırıma dönüşmesi

¹³¹ 32 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu,
<http://www.hazine.gov.tr/Mevzuat/tpkk32karar.htm>

için ödenecek faizler kadar vergi ve mali yükler önemlilik arz etmektedir. Vergi ve mali yüklerin yüksek olması durumunda, tasarruf sahipleri ile yatırımcılar vergiden kaçınmak amacıyla bankalar dışında resmi ya da gayri resmi farklı ortamlarda buluşmanın yolunu arayacaklardır. Bu durum ise, ülkenin ihtiyacı olan yatırımların yapılması, tasarrufların korunması, yatırımların doğru kişi ve doğru kanallara yönelmesi açısından sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir.

Bankacılık sektörü aracılığı ile değerlendirilmesi gereken tasarruflar diğer kanallara yöneldiği gibi, yatırımlar da değişik kanallara yönelebilecektir. Son zamanlarda bankaların yurt dışı kredileri ve firmaların yurt dışı borçlanmaları buna örnektir.

Sermayenin sınır tanımadığı günümüzde, sermayenin yönünü kazanç ve risk belirlemektedir. Bankalar veya banka benzeri para ve sermaye piyasalarında seyyal halde dolaşan fonlar vergisel yük ve yükümlülüklerin olmadığı ya da az olduğu piyasalara akmaktadır. 2006 yılından itibaren para ve sermaye piyasalarından elde edilen kazançlar %15 oranında stopaja tabi tutulmuş, gerek yurt içi piyasalardan gerekse yurt dışı büyük fonların büyük tepkisi çekilmiş, söz konusu hususta geri adım atılarak özellikle yabancı fonlarda stopaj oranı sıfırlanmıştır.

Sonuç olarak ekonomik açıdan da yatırımlarla faiz oranları ters yönlü olduğu bilinmektedir. Faiz oranlarının daha doğrusu kredi maliyetlerini yukarı çeken aracılık maliyetleri de dediğimiz krediler üzerinden alınan vergi ve mali yükler yatırımları da doğrudan etkilemektedir. Yatırımlar üzerinde maliyet enflasyonu etkisi yaratan faiz oranları üzerindeki bu etkiyi daha da artırmaktadır. Kredi maliyetinin yükselmesi sanayicilerin yeni yatırım yapmasını önlemekte ve üretim artışını engellemektedir. İkinci olarak, kredi kullanan firmalar faizlerin yüksekliği nedeniyle, kredilerin geri ödemelerinde güçlük çekmektedirler.¹³²

¹³² Şenol Babuşcu, **Mevduat Ve Kredi Faizleri Arasındaki Fark Neden Kaynaklanıyor?**
http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=90:mevduat-ve-kred-fazler-arasindak-fark-neden-kaynaklaniyor&catid=42:dier&Itemid=58

4.5. ENFLASYON ÜZERİNE ETKİLERİ

Tarihi oldukça eskilere dayanan ve fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artması şeklinde tanımlanan enflasyon, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal olarak gelişmesini engelleyen önemli faktörlerden biridir. Ekonomik yapıda ve finansal mekanizmalarda bozulmalara yol açan enflasyon, makro düzeyde özellikle gelir ve kaynak dağılımı, ödemeler dengesi, bütçe ve istihdam gibi temel unsurlar için gerekli olan finansal işlevlerin yerine getirilememesine ve üretime dayalı firmaların mali yapılarının bozulmasına neden olmaktadır.

Bankacılık sektörü ekonomide stratejik bir öneme sahiptir. Çünkü olası bir bankanın iflası halinde mevduat sahipleri, kredi kullananlar ve diğer bankalar bundan olumsuz etkilenmektedirler.¹³³

Bankalar finansal piyasalarda üstlendikleri aracılık faaliyetleri dolayısıyla, genel fiyat değişimlerine karşı son derece hassas olan ve satın alma gücü eriyebilen finansal araçlar ile çalışmaktadırlar. Fiyatlardaki değişimler sonucu beklenen getirilerde belirsizlikler doğmaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sistemi faaliyetlerini sürdürürken birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır.¹³⁴

Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde hem enflasyon artmakta, hem de bankalarca verilen kredi miktarı azalmaktadır. Yüksek enflasyon ortamında bankaların işlemleri ve stratejileri, normal ortama göre daha farklı olmaktadır. Bir yandan bankalar enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise, belirsizliklerin üstesinden gelme ve risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler.

Finansal piyasalar fiyat artışlarına karşı çok hassas oldukları ve herhangi bir değişimi anında yansıttıkları için, beklentiler faiz oranlarının yükselmesi sonucunu getirmektedir. Alacaklarının vadesi borçlarından daha

¹³³ Metin Toprak ve Osman Demir, (2006), “**Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar Krizler ve Arayışlar**”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2). Sf.8

¹³⁴ Esin Okay, (2002), “**Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz**”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00026.pdf>.Sf.101

uzun olan bankalar, yeniden fiyatlamaya gittiklerinden net faiz gelirlerinde bir gerileme yaşamaktadırlar.

Banka kredi ve mevduatları ile enflasyon arasındaki ilişkiye yönelik olarak Türkiye üzerine yapılan bazı çalışmalarda enflasyonun banka alacaklarını ve kredilerini olumsuz etkilediği yönünde bulgular elde edilmiştir. Diğer taraftan, yapılan bazı çalışmalarda da enflasyon artışının bankaların mevduatlarını artırarak, ekonomide yatırım için gerekli olan mali kaynakların azalmasına yol açtığı ifade edilebilir.

Irving Fisher, kendi adını verdiği “Fisher Denklemi” ile faiz oranı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Fisher faiz oranını nominal faiz ve reel faiz olarak tanımlamıştır. Buna göre nominal faiz oranları ile reel faiz oranları enflasyon oranları bakımından farklılık göstermektedir. Bu bağlamda parasal otoritenin herhangi bir nedenle para arzını artırması durumunda nominal faiz oranları düşecektir. Bu durum ekonomide canlanma etkisi yaratarak yatırım ve enflasyonun artmasına yol açmaktadır. Böylece artan enflasyonla birlikte uzun dönemde faiz oranları da yükselmektedir. Dolayısıyla parasal genişleme, enflasyon ve faiz oranları uzun vadede aynı seviyede gerçekleşmektedir. (Fisher, 1930). Fisher denkleminde reel faiz oranı, nominal faiz oranları arasındaki ilişki ($r = i - \pi$) döviz kurlarına da etki etmektedir.¹³⁵

Diğer taraftan, banka kredilerinin miktarındaki azalma nedeniyle daha az banka kredisi kullanılmasının Türkiye’de, iç talep artışını ve dolayısıyla fiyat artışlarını yavaşlatıcı etki yarattığı ifade edilebilir.¹³⁶

Türkiye ekonomisinde banka kredileri-enflasyon ilişkisi, büyümenin sürekliliği açısından da önemlidir. Çünkü enflasyonun düşmesi, banka kredilerinin artmasına neden olmaktadır. Banka kredilerindeki artış iç talep artışına neden olmakla birlikte yatırımların da artmasını sağlayarak ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, makro ekonomik

¹³⁵ Veli Yılancı, (2009), “Fisher Hipotezinin Türkiye İçin Sınanması: Doğrusal Olmayan Eş Bütünleşme Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(4):205-213

¹³⁶ İbrahim Arslan, Sevda Yapraklı, **Banka Kredileri Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz** (1983-2007), 2008, sf. 100.

politikaların belirlenmesinde banka kredileri-enflasyon ilişkisinin dikkate alınmasının, Türkiye’de sürdürülebilir büyüme performansının yükselmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkündür.¹³⁷

Buradan hareketle kaynak maliyeti ve fiyatlama maliyeti olarak krediler üzerine yansıyan vergi ve mali yükler, enflasyon üzerine etkili olacağı muhakkaktır. Fiyat artışı olarak maliyet enflasyonuna neden olabileceği gibi, kredi türüne göre kredileri kısma açısından, özellikle bireysel ihtiyaç ve otomobil kredileri gibi talep artırıcı özelliğe sahip kredilerde enflasyonu frenleyici bir etkiye sahip olabilecektir. Özellikle para politikası aracı olarak kullanılan mali yükler enflasyonla ilgili etkin bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir.

4.6. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bankacılık faaliyetleri vergi idaresi için önemli bir gelir kaynağı olmakla beraber finansal sektörün ekonomik büyüme açısından önemi ve sermaye akışkanlığının uluslararası düzeyde artmasıyla beraber, sektör üzerindeki vergi ve benzeri yükler göz ardı edilemeyecek bir tartışma konusu haline gelmiştir.¹³⁸

Söz konusu tartışmayı körükleyen nedenlerden birisi de, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, finansal sistemin kamu bütçesi üzerinde oluşturduğu yüküdür. Önemli bir gelir kaynağı olmakla bütçe gelirleri üzerinde olumlu bir etki yaratan bankacılık sektörü, batan bankaların oluşturduğu kamusal yük nedeniyle de olumsuz etkiler yaratmıştır.¹³⁹

Dolayısıyla vazgeçilmez bir gelir kaynağı gibi görünen bankacılık sektörü üzerindeki performansı olumsuz etkileyecek düzenlemeler, kamu kesimini de toplamda zarara uğratacak sonuçlar yaratmaktadır.

¹³⁷ ARSLAN a.g.e. sf. 101

¹³⁸ ZEE, H. Howell, (2004), “A New Approach To Taxing Financial Intermediation Services Under A Value-Added Tax”, IMF Working Paper, WP/04/119, July. Sf.5

¹³⁹ HONAHAN, P., (2002), “Avoiding the Pitfalls in Taxing Financial Intermediation”, mimeo, The World Bank.

4.7. KREDİ TÜRLERİ AÇISINDAN SEKTÖREL ETKİLER

Son yıllarda bankalarda maliyet muhasebesi düzeni uygulanması bir tercih olmaktan çıkıp kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bunun başlıca iki sebebi, kar marjlarının azalması ve yeni hizmetlerin ortaya çıkmasıdır. Bilindiği üzere bankaların en önemli fonksiyonu tasarruf kabul etmek ve havuzda topladıkları fonları plase etmektir. Piyasanın bazı dönemlerinde fon talebi yükselmesi kısa ve uzun dönem faizlerinin önemli ölçüde artması, bununla paralel olarak da bankaların kullanım gelirlerinin artmasıdır.

Bu artış banka üretiminin hammaddesini oluşturan banka kaynaklarının daha yüksek bir hızla artmasına sebep olur ki bu da kar marjının azalmasıdır. Gün geçtikçe artan rekabet koşullarında daha da daralan kar marjlarından maksimum faydayı sağlamak ancak verimli bir maliyet muhasebesi çalışması sonucu olacaktır. Azalan kar marjlarını sonucu olarak bankalar kâr getirecek farklı ve yeni hizmetlere yönelmektedirler. Bankacılıkta her yeni eklenen hizmetlerin banka işletmesine kar getirmesi düşünülüyorsa anlamlı ve detaylı maliyet bilgileri göz önünde bulundurularak fiyatlandırılması gerekmektedir.

Maliyet muhasebesini sadece kar getiren imajıyla sınırlandırmak da doğru olmaz. Maliyet muhasebesi banka işletmelerinde iktisadilik kontrolü sağlayarak faaliyet dönemlerince yahut işletmeler arası karşılaştırma yapmaya olanak tanır. Faaliyetler kontrol edildiği gibi işletmenin en uygun biçimde organize edilip edilmediği de tespit edilir. Örneğin kullanılmayan kaynakların maliyetlere etkisi, fazla işgücünün maliyetleri göz önünde tutularak gerekli maliyet azaltıcı önlemlerin alınması önemlidir.

Bankacılıkta maliyet unsurlarının en başında toplanan fonlara ödenen faizler gelmektedir. Makroekonomik koşullar etkisiyle oluşan faizler bankacılık için klasik anlamda hem doğrudan paranın maliyeti hem de değişir maliyeti ifade etmektedir. Diğer taraftan, banka işletmelerine mevduat olarak kabul edilen fonun, faizi üzerindeki nispi ve maktu olarak oluşan kamusal yükler, değişir ve sabit maliyetler, kullandırılan fonların kalitesi ile oluşan yükler ve hizmetin sunumundan elde edilen gelirler üzerinden oluşan nispi ve maktu

olarak oluşan kamusal yüklerin de maliyet hesabında dikkate alınması gerekmektedir.

Bu nedenle bankacılık sektöründe maliyet hesaplama ve uygulama yöntemi diğeri işletmelerden farklıdır. Bu sistemde bir kredinin maliyeti, toplanan fonların maliyeti ve işletme için gerekli olan tüm faaliyetlerin maliyetlerinin toplamı ile kredi kullandırımı ile elde edilecek karın üzerine oransal olarak kamusal yüklerin bindirilmesiyle oluşmaktadır. Fon alımı ve fon kullandırımında, maliyetlerinin belirlenmesinde asıl olan en basit şekilde kamusal yükümlölüklerle birlikte tüm maliyetlerin fiyatlara yüklenmesi esasına dayanmaktadır.

SONUÇ

Yapmış olduğumuz çalışmamız sonucunda; Türk bankacılık sektörü üzerindeki vergi ve mali yükler ele alınarak, mevcut vergi ve mali yüklerin direkt veya dolaylı olarak fiyat mekanizması aracılığı ile bankacılık sektörünün en önemli gelir kaynağı olan kredi ve kredi faizleri üzerine nasıl yansıdığı ve yük olarak bindiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak sektör üzerindeki vergi ve diğer mali yükler kredi sürecini bir şekilde etkilemektedir. Dolaylı olarak bu etkileşim, yatırımdan istihdama, ekonomik büyümeden genişlemeye, ekonominin bütününe etkilemektedir.

Bankacılık sektörü bir ülke ekonomisinin en önemli sektörlerinden biridir. Çünkü bankacılık sektörü fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getirmekte yani aracılık etmektedir. Tasarrufların yatırımları karşılamada yetersiz olduğu bizim gibi ülkelerde kaynakların doğru kanallara yönelmesi açısından etkin ve güçlü bir bankacılık sektörüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Bankalar faaliyetlerini ağırlıklı olarak yabancı kaynaklarla sürdürmektedir. Temel işlevi aracılık olan bankacılık sektörü, öz kaynakları yanı sıra günün ekonomik koşullarına göre faiz olarak ifade edilen bir maliyetle topladıkları fonları, belli bir kar marjı ile yatırımcılara kredi olarak kullandırmaktadırlar. Ancak bankacılık sektörü söz konusu aracılık işlemini gerçekleştirme sürecinde bir takım kamusal yük ve yükümlüklere tabi olmakta ve söz konusu durum gerçek aracılık faaliyetlerini tam olarak yapmasına engel olmaktadır.

Türkiye’de son 20 yılı aşkındır yüksek enflasyona bağlı olarak yaşanan ekonomik istikrarsızlık, bankacılık sektörünün aracılık işlevini etkin bir şekilde yerine getirmesini zorlaştırmış, bankaların diğer maliyet unsurları olan operasyonel ve kamusal nitelikli maliyetlere odaklanmasını geciktirmiştir. Türk mali sistemi içerisinde yaklaşık olarak yüzde 95’lik gibi önemli bir paya sahip olan bankacılık sektörü toplam aktifinin, mevduatının ve kredi hacminin GSYİH içindeki payları ve mevduatın krediye dönüşme oranıyla gelişmiş olan ülkelerin hayli gerisinde kalmış, reel sektörü yeteri kadar fonlamadığı

görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde, reel sektörün yabancı kaynakları arasında banka kredilerinin payı yüksek olup, bu durum ülkemizde bankaların aracılık işlevini yeteri kadar etkin yapmadığını ortaya koymaktadır.

Bankacılık sektörünün temel işlevi olan aracılık işlemlerini etkin bir şekilde gerçekleştirme sürecinde karşılaşılan kamusal yük ve yükümlülükler, başta vergiler olmak üzere vergi benzeri kamusal yükümlülükler ile düzenleyici ve denetleyici kurumların faaliyet giderlerini finanse eden yükümlülükler gelmektedir.

Kayıt dışı kesimin hayli büyük olduğu ülke ekonomisinde en kayıtlı sektör durumundaki bankacılığın “güvenilir bir vergi kaynağı ve aracısı” durumunda olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün kendi bünyesinden karşıladığı veya aracılık ettiği yükümlülüklerin konsolide bütçe gelirleri içindeki payı önemli seviyededir.

Bankalar üzerindeki kamusal yüklerin önemli bir kısmı “bankacılık işlemleri” üzerinden alınmaktadır. Bilindiği gibi, işlemler üzerinden alınan vergilerin bozucu etkisi daha yüksektir.

Ülkemizde 2002 seçimleri ile sağlanan siyasi istikrar akabinde ekonomik sektörde de benzer bir istikrar yakalanmıştır. Siyasi istikrar ile yakalanan ekonomik istikrar bankacılık sektörüne de olumlu yansımıştır. 2002 Şubat krizi ile önemli sarsıntı yaşamış olan bankacılık sektörü, sağlanan siyasi istikrar sonucu toparlanmış ve sektörün büyümesi ekonominin geneline yansımıştır. Yüksek oranlı enflasyon ortamında yaşamaya alışmış bankacılık sektörü, düşen enflasyona bağlı olarak inen faizler dolayısı ile kısa süreli bocalama yaşamış ancak süreçten güçlenerek çıkmayı başarmıştır.

Düşen enflasyon oranları ile birlikte inen reel faiz oranları, bankaları farklı arayışlara itmiştir. Bankalar, inen reel faizler dolayısı ile kaybettikleri kar marjlarını telafi etmek amacı ile hizmet dışı gelirlerini arttırma arayışına girmişler, sektörün kendi içinde ortak hareket etme, belirli hizmetleri ortak yapma arayışı hız kazanmış ve daha önemlisi öz kaynakları güçlendirmek

amacı ile birleşme ve ortak edinme arayışına girmişlerdir. Nitekim son yıllarda çok sayıda yerli banka, yabancı sermayeli bankayı ortak edinmiş ya da blok satış gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün karşılaştıkları aracılık maliyetleri olarak algılanan kamusal yük ve yükümlülükler başta Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu olmak üzere Bankalar Birliği'nce masaya yatırılmış, gerek nispi gerekse işlem çeşitliliği açısından sektör üzerindeki kamusal yük ve yükümlülükler sayısal olarak ortaya konmuş ve sektör üzerinde kamusal yük ve yükümlülüklerin yüksek olduğu sonucuna varılan çalışmalar yapılmıştır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde kamunun önemli gelir kaynağı vergiler olup kayıt dışılığın önemli boyutlarda olduğu ülkemizde diğer sektörlerle göre vergi kayıp ve kaçığının olmadığı ya da daha az olduğu bankacılık sektöründen alınan vergiler önemlilik arz etmektedir. Kamunun vergi gelirleri içerisinde sektörden alınan vergilerin gerek nispi gerekse miktarsal önemi, aracılık maliyetlerin kaldırılması ya da azaltılması aşamasında bankacılık sektörü ile Maliye Bakanlığını karşı karşıya getirmektedir.

Bankacılık sektörü aracılık maliyetlerinin kaldırılması ya da minimum seviyesine indirilmesini talep ederken, Maliye Bakanlığı gelirlerinden vazgeçmek istememektedir. 2002 genel seçimleriyle sağlanan siyasi istikrar sonucu Maliye Bakanlığı ile uzlaşmaya varılarak bankacılık sektörünün büyümesine ve gelişmesine engel olan birtakım vergisel yük ve yükümlülükler kaldırılmış, birleştirilmiş ya da nispi olarak düşürülmüştür.

Bu anlamda yapılanları kısaca özetlersek; Yeni Türk Parası ve yabancı para mevduatlarında vadesine göre değişiklik arz eden stopaj oranı vadeye bakılmaksızın %15 olarak sabitlenmiş, yabancı para ve Türk Parası stopaj oranı %15 olarak belirlenmiş, stopaj oranı üzerinden alınan savunma sanayi destekleme fonu kaldırılmış, kredilere uygulanmakta olan kaynak kullanımı destekleme fonu ticari kredilerde sıfırlanırken bireysel kredilerde

%15 olarak belirlenmiş, kredi amaçlı her türlü sözleşmeler üzerinden alınan damga vergisi oranı sıfırlanmış, kredilerin teminatını oluşturan ipotek işlemlerinde damga vergisi ve harç muafiyeti getirilmiştir.

Kamu maliyesi açısından ilk etapta gelir kaybı olarak düşünülebilecek söz konusu değişiklikler, bahsi geçen vergiler anlamında gelir kaybı oluştururken toplamda çarpan katsayısı etkisi ile kamunun vergi gelirlerinin artmasına yol açmıştır. Düşen enflasyon oranlarına bağlı olarak, inen kredi faiz oranları ile bankalara olan kredi talepleri artmış, inen kredi faiz oranları yanı sıra bahsi geçen maliyetlerin düşürülmesi ile bankalar daha çok kredi kullandırmış, kredi kullandıran bankaların karlılığı ve ödediği kurumlar vergisi artarken kredi kullananlar açısından ise ilave yatırım, ilave istihdam ve ilave büyüme sonucu ödedikleri vergiler artmıştır.

Yukarda bahsedilen aracılık maliyetlerinin azaltılması yönünde yapılan değişikliklerden sonra 1.1.2006 tarihinden itibaren fon arz edenlerin elde etmiş olduğu kazançlarda stopaj oranı %15 olarak belirlenmiş ve söz konusu durum gerek yerli sermaye gerekse yabancı sermaye açısından eleştirilere yol açmıştır. Yatırımları karşılamada kıt kaynaklara sahip olan ülkemizde stopaj oranı yüksek bulan yabancı sermaye çıkışları başlamış ve alınan yeni kararlarla yabancı sermaye kazançlarında stopaj oranı sıfırlanırken yerli sermayenin elde etmiş olduğu bazı enstrümanlarda oran%10'a düşürülmüş, ancak bankacılık sektöründe önemli kaynak olan mevduata uygulanan stopaj oranı %15 olarak kalmıştır.

Çalışmamızda genel hatlarıyla özetlenen bankaların aracılık maliyetleri; mali sektör, reel sektör/milli ekonomi ve kamu sektörü açısından farklı etkileri olmaktadır. Söz konusu etkiler aşağıda özetlenmiştir;

- Bankacılık sektörü üzerindeki vergi ve mali yükler, fon arz ve talebini daraltarak mali sistemin büyümesini ve gelişmesini, finansal hizmetlerde çeşitliliğin ve derinliğin artmasını önlemektedir.
- Yüksek oranlardaki vergi ve mali yükler nedeniyle bankalar, kamusal yükümlülüklerden kaçınmak için işlemlerini yurt dışına

kaydırma ve yurt dışında örgütlenme eğilimi göstermektedir. Yabancılaşma etkisi olarak ifade edilen söz konusu durum Türk bankacılık sektörünün olduğundan daha da küçük görünmesine neden olmakta ve etkinliğin sağlanmasını önlemektedir.

- Bankalar, vergi ve mali yüklerin ağırlığı nedeniyle, işlemlerin elverdiği sürece veya mevzuatın açık boşluklarından yararlanmak suretiyle kayıt dışı yollara başvurma arayışı içine girmektedir.
- Mevcut mali yükümlülükler, yerli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında, özel bankaların kendi aralarında (örneğin, yurt dışı örgütlenmeleri bulunup bulunmamasına göre) ve kamu bankaları ile özel bankalar arasında haksız rekabete yol açmaktadır.
- Yüksek maliyetlerin yarattığı düşük kârlılık, sektörde sermaye birikimini zorlaştırarak, uluslararası alanda rekabet edebilir büyük ölçekli bankaların ortaya çıkmasını engellemektedir.
- Bankalar üzerindeki vergi ve mali yükler, kredi faiz oranlarında neden olduğu artışlar nedeniyle reel sektörün kullanabileceği kaynakları sınırlayarak, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.
- Daha uygun maliyetlerle yurt dışından borçlanma imkânı olan reel sektör firmaları doğrudan yurt dışından kredi bulma yolunu tercih ederken, bu imkâna sahip olmayan ve ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturan küçük ve orta ölçekli firmalar güçlü yerli ve yabancı rakipleri karşısında önemli bir dezavantaja sahip olmaktadır.
- Aracılık maliyetleri olarak da nitelenen vergi ve mali yüklerden kaçınmanın bir sonucu olarak yurt dışındaki "ikinci bankacılık sektörü" nün yarattığı istihdam ve benzeri diğer olumlu hususlardan feragat edilmektedir.
- Finansal faaliyetlerin yurt dışına kaydırılması çoğu kez yurt içi kaynakların yurtdışından dolandırılarak tekrar yurt içine getirilmesi şeklinde gelişmektedir. Bu durum nedeniyle, dış borçların suni bir

biçimde olduğundan daha yüksek görünmesine neden olmakta, ülkenin risk primleri artmakta ve borçlanma maliyetleri yükselmektedir.

- Kamu sektörü yine kendisi tarafından getirilen mali yükler nedeniyle daha yüksek bir faiz ile borçlanmak zorunda kalmaktadır. Kamu borç stokunun yüksek olduğu ülkemizde, kamu sektörü en fazla bankalardan borçlanmakta olup sektör üzerindeki ilave mali yükler kamu sektörünün borçlanma maliyetinin artmasıyla sonuçlanmaktadır.
- Devlet iç borçlanma senetlerinin ikincil piyasası üzerindeki mali yükler, bu kâğıtların likiditesini azaltarak, kamunun borçlanma maliyetinin dolaylı olarak da artmasına yol açmaktadır.
- Yüksek aracılık maliyetleri nedeniyle; yurt dışına yönelinmesi, kayıt dışılığın teşvik edilmesi, finansal ve ekonomik canlılıktaki azalma, vergi tabanını küçülterek, kamu için önemli bir vergi kaybına neden olmaktadır.

Bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülüklerin neden olduğu bu olumsuzluklar ve maliyetlerin azaltılmasının gerekliliği konularında fikir birliği bulunmaktadır. Ancak, aracılık maliyetlerinin azaltılmasından sorumlu kamu kuruluşlarının aynı zamanda faiz dışı fazla hedefi, para tabanı hedefi ve bazı düzenleyici ve denetleyici kurum harcamalarının finansmanı gibi çeşitli engeller nedeniyle kendi bünyelerindeki maliyet unsurlarının azaltılmasına istekli yaklaşmamaktadırlar.

Çeşitli yöntemlerle ve değişik senaryolar altında yapılan hesaplamalar; aracılık maliyetlerinin aşağıya çekilmesinin ekonomik büyüme üzerinde beklenen olumlu etkilerini doğrulayarak, gelir kaybının önemli bir bölümünün artan vergi tabanına paralel olarak kısa süre içerisinde telafi edilebileceğini göstermektedir.

Aracılık maliyetlerindeki azalma ile birlikte vergi gelirlerindeki kaybı telafi etmesi beklenen bir diğer gelişmenin ise hâli hazırda kayıt dışında yürütülen faaliyetlerin kayıt içine, yurt dışında yürütülen işlemlerin yurt içine

çekilmesi olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, aracılık maliyetlerindeki azalmaya paralel olarak faiz oranlarında ortaya çıkacak düşüşün, kamunun borçlanma maliyetlerinde önemli bir rahatlama sağlayarak faiz dışı fazla yaratma ihtiyacına yardımcı olacağı beklenmektedir.

Başta düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar olmak üzere, sektörden ücret/prim adı altında kesintiler yapan kuruluşların gelir kaybı konusundaki endişeleri ise bir diğer engel oluşturmaktadır. Harcamaları belli işlemler, hizmetler ve büyüklükler üzerinden tahakkuk ettirilen yükümlülükler ile finanse edilen bu kuruluşların gelirlerinde ortaya çıkacak azalmanın, artacak işlem hacmi nedeniyle büyük ölçüde telafi edileceği tahmin edilmektedir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasına işlem vergilerinden ve finansal kuruluşların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına neden olan unsurlardan başlanmalıdır. Pek çok ülkede finans kesiminin vergilendirilmesinde kazanç yaratıp yaratmayacağı belli olmayan finansal işlemlerin vergilendirilmesi yerine, finansal kuruluşların işlemler ve diğer faaliyetler sonucu yarattıkları bileşke kazancın vergilendirilmesi yönünde bir eğilim gözlenmektedir. Böylelikle, piyasa aktörleri yaptıkları işlemler yerine tüm işlem ve eylemler sonucunda elde ettikleri kazanç üzerinden bir vergi ödeyecekler ve genişleyen işlem hacminden beklenen dışsallık ve sinerji elde edilebilecektir.

Aracılık maliyetlerinin fiyatlama yolu ile yansıtılma imkânları da dikkate alınarak, nihai aşamada hane halkı ve firmalar üzerinde kalan maliyetlere öncelik verilmelidir. Böylelikle, fon arz ve talebinde maliyetlerden kaynaklanan daralma önlenecektir. Enflasyon ve faiz oranlarında görülen düşme bir yandan aracılık maliyetlerinin bozucu etkilerini daha belirgin hale getirirken, diğer yandan da otoritelere maliyet azaltılması için daha geniş bir hareket alanı sağlayacaktır. Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının bir defada gerçekleştirilecek bir eylemden çok zamana yayılan ve etki değerlendirmesini de içeren bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir yaklaşım, maliyet azaltmalarının ani etkilere yol açmasını önleyecek ve etkilerin karar alıcılar tarafından daha sağlıklı şekilde değerlendirilmesiyle eylem planının gözden geçirilmesine imkân verecektir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılması ile Türkiye ekonomisi finans kesimi kaynaklı yeni bir dinamizme kavuşacaktır. Reel sektörün kendi maliyetlerini azaltma, kurumsal yönetişimi ve şeffaflığı geliştirme yönünde sarf edeceği çabalarla desteklenmesi beklenen bu dinamizm ise belirtileri bir süreden beri gözlemlenen ekonomik istikrar ortamının kriz dönemlerinden sonra görülen bir toparlanma sürecinin ötesinde sürdürülebilir büyümeye dönüşmesine zemin hazırlayacaktır.

Bankacılık sektörünün temel işlevi, fon talep edenlerle fon arz edenler arasında aracılık etmektir. Bu anlamda bankaların etkin bir şekilde aracılık fonksiyonunun yerine getirilmesi açısından maliyetlerin yüksek olmaması önem arz etmektedir. Yüksek aracılık maliyetleri rekabeti bozucu etki yapmakta ve bankacılık sisteminin etkin çalışmasına engel olmaktadır.¹⁴⁰

Türk Bankacılık sektörü makro ekonomide yaşanan enflasyonun düşüş sürecinde (dezenflasyon) davranış biçimini değiştirmek zorundadır. İzleyen yıllarda yaşanan veya yaşanması beklenen düşük enflasyon ortamında bankaların kârlılıklarını sürdürebilmeleri için daha yoğun bir şekilde temel aracılık fonksiyonlarına yönelmeleri beklenmektedir. Bankaların kendilerinden beklenen aracılık işlevini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmelerinde ise düşük aracılık maliyetleri belirleyici olacaktır.

Son yıllarda Türk ekonomisinde yaşanmakta olan iyi yönde gelişme Bankaların bazı aracılık maliyetlerinin ortadan kaldırılması ya da azaltılması veya bazı gider kalemlerinin toplanması şeklinde kendini göstermiştir. Bu anlamda; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2003 yılı başında bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülüklerin azaltılmasına yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla ve Türkiye Bankalar Birliği'nin ev sahipliğinde bir çalıştay düzenlenmiştir.¹⁴¹

¹⁴⁰ KAYA, Yasemin Türker ve DOĞAN Ela, **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri**, BDDK, 2005/9 Ard. Raporları, Kasım 2005.

¹⁴¹ BDDK, **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması**, BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, 2003 Özel Sayısı.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca 2003 yılında düzenlenen rapor kapsamında yürütülen faaliyetler neticesinde; bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülükler tüm hatlarıyla ortaya konulmuş ve bir program dâhilinde bu yükümlülüklerin azaltılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Bu süreçte aracılık maliyetlerini azaltmaya yönelik olarak yapılan düzenlemeler aşağıda özetlenmektedir:¹⁴²

- 3.07.2003 tarih ve 1083 sayılı, 3.11.2004 tarih ve 1413 sayılı, 25.11.2004 tarih ve 1419 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararları ile Tasarruf Sigorta Prim oran ve matrah değişikliğine gidilerek efektif Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) prim yükünün yarıya düşmesi sağlanmıştır.
- 02.01.2004 tarih ve 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca, Bankalar tarafından kullanılacak kredilerin (tüketici kredileri dahil) temini ve geri ödenmesinde düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler ve kambyo senetleri üzerindeki aval ve kefalet şerhleri için damga vergisi istisnası ve söz konusu işlemlere ilişkin harçlardan istisna sağlanmıştır.
- 26.11.1999 tarih ve 4481 sayılı 17.8.1999 ve 12.11.1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremi Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla, Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'un 9 uncu maddesinin 4783 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesiyle değiştirilen hali ile vadeli YTL ve YP mevduat ile Özel Finans Kurumu (ÖFK) katılma hesabı sahiplerinden alınmakta olan özel işlem vergisinin uygulama süresi 31.12.2003 tarihinden itibaren uzatılmamıştır.
- 29.07.2004 tarih ve 2004/7633 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ticari ve kurumsal krediler üzerindeki Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu kesinti oranı %0 olarak tespit edilmiştir.

¹⁴² Türker Kaya ve Doğan, **a.g.e.**, s.2.

Öte yandan, aynı dönemde uygulamaya konulan aracılık maliyetlerini artırıcı yöndeki düzenlemeler ise aşağıda sunulmaktadır:

- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. üncü maddesine ilişkin 30.12.2003 tarih ve 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile mevduat faizleri üzerindeki gelir vergisi tevkifat oranları yeniden belirlenmiş, tevkifat tutarı üzerinden hesaplanan savunma sanayi destekleme fon kesintisi kaldırılarak genel orana ilave edilmiştir.
- 15.08.2004 tarih ve 2004/7735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tüketici kredileri üzerindeki Kaynak Kullanımı Destekleme Fon kesintisi oranı %10'dan %15'e çıkarılmıştır.
- Zorunlu karşılıklara ödenen faiz, piyasa faiz oranlarındaki düşüşe paralel olarak %25'den sırasıyla %14, %12,5, %11,75, %11 ve en son %10,25'edüşürülmüştür.

Bankacılık açısında yaşanan birçok olumlu süreçle birlikte Bankacılık sektörü büyümüş ve gelişmiştir. Aracılık maliyetleri olarak da ifade edilen bankalar üzerindeki vergi ve mali yüklerdeki olumlu ya da olumsuz gelişmeler, krediler üzerine yansımaları suretiyle ekonominin her halka ve zinciri üzerine etkili olacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Gelişen süreç içerisinde, bankacılık sektörü üzerindeki vergi ve mali yüklerin sadeleştirilerek azaltılması, aracılık maliyetlerinin azaltılması ya da gönüllü yapılabilecek hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ABDULLAHOĞLU, Ayhan, **Türk Bankacılık Sektöründe Genel Kredi Sınırları ve Dolaylı Krediler**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1988.

AKDOĞAN, Abdurrahman, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Gazi Kitapevi, 6. Baskı, Ankara, 2006.

AKDOĞAN, Abdurrahman, **Kamu Maliyesi**, Ankara, 1989.

AKSOY, Şerafettin, **Kamu Maliyesi**, İstanbul 1991.

ALTAN, Mikail, **Fonksiyonlar ve işlemler Açısından Bankacılık**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

ANDERSEN, Bankaların Ödemekle Yükümlü Oldukları Vergilere İlişkin Rapor, **Türkiye Bankalar Birliği**, Şubat 2002.

ATAMAN, Pelin ve ACAR, Özgür, Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi Uygulamaları, Uluslararası Para Fonu tarafından Haziran 1996 yayınlanan raporundan derleme, **Türkiye Bankalar Birliği**.

ARAS, Güler, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**,2. Baskı, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:30, Ankara,1996.

ARSLAN, İbrahim, YAPRAKLI, Sevda, **Banka Kredileri Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)**, 2008.

BABUŞCU, Şenol, **Mevduat ve Kredi Faizleri Arasındaki Fark Neden Kaynaklanıyor?**

http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=90:mevduat-ve-kred-fazler-arasindak-fark-neden-kaynaklaniyor&catid=42:dier&Itemid=58

BAŞOĞLU U, CEYLAN A., PARASIZ İ., **Finans Teori Kurum ve Araçlar**, Ekin Kitapevi, Bursa, 2001.

BDDK, Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması, **BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları**, 2003 Özel Sayısı.

BDDK, **Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik.**

<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik>

Kanununa/İliskin/Duzenlemeler/1707karsilik/yonetmeligi/26/12/2012.pdf.

BEKTAŞ, Erol, **Ticari Bankalarda Fon Kaynak Kullanım Etkinliği ve Ticari Kredilerin Fiyatlandırılmasına İlişkin Bir İnceleme**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 1991.

BERK, Niyazi, **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 2. Baskı, İstanbul: Esbank Eskişehir Bankası TAŞ, 1999.

CHANNON, Derek F, **Bank Strategic Management and Marketing**, Great Britain, John Wileyand Sons, sf.151

ÇALIKOĞLU, Erdal, “Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ve KDV İndirimi Üzerine Notlar”, **Ekonomist**, 2006.

ÇİÇEK, Mustafa, **Bankacılık İşlemlerinin Vergisel Boyutu ve Kredi Fiyatlandırılmasına Etkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

ERGİNAY, Akif, **Kamu Maliyesi**, Ankara, 1987.

EROL, Ahmet, **Tüm Yönleriyle Banka ve Finansçılar İçin Vergi**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2007.

EROĞLU, Zeynep Ada, Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12702001-5.pdf

ERSOY, Melda Hatice, **Bankalar Muhasebe Düzeninde Menkul Sermaye Gelirinin Vergilendirilmesi**, İstanbul, 2007.

GEDİZ, Burcu, “Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Sayı 1-2, 2002.

HEDİLİ, H.A., B. Yeni., G. Gökkent., İ. Akar ve S. Eratatar, “Bankacılık Sektörünün Maliyetlerine İlişkin Politika Önerileri”, **TÜSİAD**, İstanbul, Yayın No: -T12/348, 2002.

GERÇEK, Adnan, “**Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi**”, <http://www.muhasabetr.com/ozelbolum/024/> 25.11.2009.

HEMPEL, George H., Donald G. Simonson, **Bank Financial Management**, USA, John Wileyand Sons, 1991.

HONAHAN, P., “**Avoiding the Pitfalls in Taxing Financial Intermediation**”, mimeo, The World Bank, 2002.

HONOHAN, Patrick, “**Avoiding the Pitfalls in Taxing Financial Intermediation**”, **Taxation Financial Intermediation, Theory and Practice For Emerging Economies**, Edited by Patrick Honohan, World Bank and Oxford University Press, 2003

KARAKÖSE, Nilgün, **Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Türkiye Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

KAYA, Yasemin Türker ve DOĞAN Ela, Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri, **BDDK, 2005/9 Ard. Raporları**, Kasım 2005.

KAYA, Yasemin Türker, Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi, **BDDK MSPD Çalışma Raporları: 2001/4**, Mali Sektör Politikaları Dairesi, Haziran 2001.

KAYGUSUZ, İpek, **Kurumsal ve Bireysel Kredilerin Büyüme İle İlişkisi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2008.

KIRBAŞ, Sadık, **Vergi Hukuku**, Ankara, Eylül 1998,

KIRMAN, Ahmet, **Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi**, 2.Baskı, Ankara, 2001.

MESUTOĞLU, Bünyamin, **Dünyada Mevduat Sigortası Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler**, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara, 1997.

MSPD Çalışma Raporları, 2003 Yılı Özel Sayısı, Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması, **Bddk.gov.tr**, Kasım 2003.

MUTLUER, Kamil, **Vergi hukuku**, 5. Baskı, Eskişehir-Haziran 2007.

OKAY, E. ,“Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2002.
<http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00026.pdf>

ÖNCEL, Mualla, KUMRULU, Ahmet, ÇAĞAN Nami, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, 14. Baskı, Ankara, 2007.

ÖNER, Erdoğan, **Kamu Maliyesi**, Ankara 1986.

ÖZER, H. Gül, **Finansal Liberalizasyon Politikaları ve Kriz İlişkisi**, (1990 Sonrası Asya ve Türkiye Örneği), 1999.

PINAR, Abuzer, “Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Nicel Bir Analiz”, **Bankacılar Dergisi**, Yayın No: 12, Sayı:45, 2003.

RAMON, Caminal, “Taxation of Banks: Modelling The Impact “Taxation Financial Intermediation, Theoryand Practice For Emerging Economies, **Worldbankand Oxford University Press**, 2003.

SEVAL, Belkıs, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul,1990.

SEVİĞ, Veysi, “Hangi İşlemler BSMV’ ye Tabidir?”, <http://www.muhasabetr.com/makaleler/010/>, 10.10.2012.

SEYHAN, Fatih, “**Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye’de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması**”, Marmara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

TEMİZYÜREK, Onur, “01.01.2006 Sonrası Menkul Kıymetler Yatırım Fonu Katılma Belgelerinden Elde Edilen Kazançların Vergilendirilmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 319, 2008.

TOPRAK, M. ve DEMİR, O., “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar Krizler ve Arayışlar”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 2006.

TOSUNER, Mehmet, ARIKAN Zeynep, YERELİ A. Burçin, **Türk Vergi Sistemi**, 5 inci baskı, İzmir, 2000.

TUNAY, K. Batu ve UZUNER Mustafa T., YİĞİT Adnan, **Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi: Teorik ve Analitik Bir Yaklaşım**, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

TÜRKAN, Ercan, “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri: Milli Ekonomi Açısından Ayak Bağımı?”, **BDDK, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Kongresi**, 7 Eylül 2003.

TÜRKİYE'DE Vergi Yükü, **Maliye Bakanlığı APK Kurulu Araştırmaları**,

C.XII, Maliye Bakanlığı yayını 1986/275, Ankara.

ULU, Erdiñ, **Türk Bankacılık Sektöründe Vergi Kanunlarının Karlılık Üzerine Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

UZUNOĞLU, Sadi, **"Kredi Fiyatlama Yöntemleri"**, Akbank T.A.Ş, Seminer Notları, İstanbul, 9-10.02.2000.

VERGİ **Özel ihtisas Komisyonu Raporu**, TOBB Yayını, Ankara, 1992.

WALKER, John R, Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler, Çeviren Fertil Orhon, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş, İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, **Bankacılık Araştırmaları Dizisi** No:1, 1970.

YAYLA, Münür, YAMAN Serap, Bankacılık Sektöründe Mali Yükler: Türkiye'de ve Dünyada Borsa İşlem Giderleri, **BDDK Mali Sektör Politika Dairesi**, Ekim, 2002. <http://www.bddk.org.tr/>

YETİM, Sedat, GÜLHAN, Ozan, Türkiye ve Yeni Üye Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Karşılaştırması, **BDDK ARD Çalışma Raporları**, 2005/5.

YILANCI, Veli, "Fisher Hipotezinin Türkiye İçin Sınanması: Doğrusal Olmayan Eş Bütünleşme Analizi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 23(4), 2009.

YILDIRIM, Oğuz, **Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler**, 0.11.2012, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oguzbanka.doc,

ZARAKOLU, Avni, **Para Kredi ve iktisadi Faaliyetler**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No:41, Ankara, 1971.

ZEE, H. Howell, "A New Aproach To Taxing Financial Intermediation Services Under A Value-Added Tax", **IMF Working Paper**, WP/04/119, July,2004.

50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/2tbb50yil.pdf>.

Güncel KDV Oranları

<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=830>

32 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu,

<http://www.hazine.gov.tr/Mevzuat/tpkk32karar.htm>.

[Ekodialog.com./makaleler/vergide yansıma](http://Ekodialog.com./makaleler/vergide%20yansima).

İMKB, 25.12.2009 tarih, 314 sayılı genelge.

BDDK Kararı, 23.02.2005 tarih ve karar no 1584. 54

Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.11.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğ.

Gib.gov.tr, Mevzuat, 19.01.2012 tarih ve 89 seri no.lu gider vergisi genel tebliği.

Gib.gov.tr, Mevzuat, 26.11.2011 tarih ve 280 sayılı tebliğ

Gib.gov.tr, Mevzuat, 12.01.2009 tarih ve 14592 BKK.

Gib.gov.tr, Mevzuat, KVK (yeni).30.12.2012

Gib.gov.tr, Mevzuat, 2009/14594 no.lu BKK.

EKLER

Ek 1: 2012 Yılı İtibariyle Damga Vergisine Tabi Kağıtlar, Miktar ve Oranları

1 SAYILI TABLO	
Damga Vergisine Tabi Kağıtlar	
I. Akitlerle ilgili kağıtlar :	
A.Belli parayı ihtiva eden kağıtlar:	
1. Mukavelenameler, taahhütnameler ve temliknameler	(Binde 8,25)
2. Kira mukavelenameleri (Mukavele süresine göre kira bedeli üzerinden)	(Binde 1,65)
3. Kefalet, teminat ve rehin senetleri	(Binde 8,25)
4. Tahkim nameler ve sulh nameler	(Binde 8,25)
5. Fetihnameler (Belli parayı ihtiva eden bir kağıda taalluk edenler dahil)	(Binde 1,65)
6. (Değişik: 5766/10-b md.) (Yürürlük: 6.6.2008) Karayolları Trafik Kanunu uyarınca kayıt ve tescil edilmiş ikinci el araçların satış ve devrine ilişkin sözleşmeler	(Binde 1,65)
B.Belli parayı ihtiva etmeyen kağıtlar:	
1. Tahkimnameler	(27,90 TL)
2. Sulhnameler	(27,90 TL)
3. Turizm işletmeleri ile seyahat acentelerinin aralarında düzenledikleri kontenjan sözleşmeleri (Belli parayı ihtiva edenler dahil)	(156,20.TL)

II. Kararlar ve mazbatalar:	
1.Meclislerden, resmi heyetlerden ve idari davalarla ilgili olmayarak Danıştay'dan verilen mazbata, ilam ve kararlarla hakem kararları:	
a) Belli parayı ihtiva edenler	(Binde 8,25)
b) Belli parayı ihtiva etmeyenler	(27,90 TL)
2. İhale kanunlarına tabi olan veya olmayan resmi daire ve kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların her türlü ihale kararları	
(Maliye Bakanlığının veya Sayıştay'ın vizesine tabi ihale kararlarının vize edilmemesi durumunda bu karara ilişkin vergi red ve iade olunur)	(Binde 4,95)
III- Ticari işlemlerde kullanılan kağıtlar:	
1. Ticari ve mütedavil senetler:	
a) Emtia senetleri:	
aa) Makbuz senedi (Resepise)	(9,90 TL)
ab) Rehin senedi (Varant)	(5,90 TL)
ac) İyda senedi	(1,20 TL)
ad)Taşıma senedi	(0,55 TL)
b) Konşimentolar	(5,90 TL.
c) Deniz ödöncü senedi	(Binde 8,25)
d) İpotekli borç senedi, irat senedi	(Binde8,25)
2. Ticari belgeler:	
a) Menşe ve Mahreç şahadetnameleri	(9,90 TL)

b) Resmi dairelere ve bankalara ibraz edilen bilançolar ve işletme hesabı özetleri:	
ba) Bilançolar	(21,55 TL)
bb) Gelir Tabloları	(10,55 TL)
bc) İşletme hesabı özetleri	(10,55 TL)
c) İhbarnameler	(1,20 TL)
d) Tasdikli manifesto nüshaları	(4,40 TL)
e) Ordinolar	(0,55 TL)
f) Gümrük idarelerine verilen özet beyan formları	(4,40 TL)
Tablo 4'ün devamıdır.	

IV- Makbuzlar ve diğer kağıtlar:

1. Makbuzlar	
a) Resmi daireler tarafından yapılan mal ve hizmet alımlarına ilişkin ödemeler (avans olarak yapılanlar dahil) nedeniyle, kişiler tarafından resmi dairelere verilen ve belli parayı ihtiva eden makbuz ve ibra senetleri ile bu ödemelerin resmi daireler nam ve hesabına, kişiler adına açılmış veya açılacak hesaplara nakledilmesini veya emir ve havalelerine tediyesini temin eden kağıtlar	(Binde 8,25)
b) Maaş, ücret, gündelik, huzur hakkı, aidat, ihtisas zammı, ikramiye, yemek ve mesken bedeli, harcırah, tazminat ve benzeri her ne adla olursa olsun hizmet karşılığı alınan paralar (avans olarak ödenenler dahil) için verilen makbuzlar ile bu paraların nakden ödenmeyerek kişiler adına açılmış veya açılacak cari hesaplara nakledildiği veya emir ve havalelerine tediye olunduğu takdirde nakli veya tediyei temin eden kağıtlar	(Binde 6,6)
c) Ödünç alınan paralar için verilen makbuzlar veya bu mahiyetteki senetler	(Binde 6,6)

d) İcra dairelerince resmi daireler namına şahıslara ödenen paralar için düzenlenen makbuzlar	(Binde 6,6)
2. Beyannameler (Bu beyannamelerin sadece bir nüshası vergiye tabidir):	
a) Yabancı memleketlerden gelen posta gönderilerinin gümrüklenmesi için postanelerce gümrüklere verilen liste beyannamelerde yazılı her gönderi maddesi için	(0,55 TL)
b) Vergi beyannameleri	
ba) Yıllık gelir vergisi beyannameleri	(27,90 TL)
bb) Kurumlar vergisi beyannameleri	(37,25 TL)
bc) Katma değer vergisi beyannameleri	(18,55 TL)
bd) Muhtasar beyannameler	(18,55 TL)
be) Diğer vergi beyannameleri (damga vergisi beyannameleri hariç)	(18,55 TL)
c) Gümrük İdarelerine verilen beyannameler	(37,25 TL)
d) Belediye ve il özel idarelerine verilen beyannameler	(13,75 TL)
e) Sosyal güvenlik kurumlarına verilen sigorta prim bildirgeleri	(13,75 TL)
f) Elektronik ortamda birlikte verilen muhtasar beyanname ve sigorta prim bildirgesinden sadece muhtasar beyanname için	(22,00 TL)
3. Tabloda yazılı kağıtlardan aslı 1,00 Türk Lirasından fazla maktu ve nispi vergiye tabi olanların resmi dairelere ibraz edilecek özet, suret ve tercümeleri.	(0,55 TL)